

แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

A GUIDELINE OF TEACHING AND LEARNING MANAGEMENT
DEVELOPMENT IN PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOLS,
DHAMMA DIVISION, IN SAMUTPRAKARN PROVINCE

พระครูปลัดสวຍ ฐิตธมฺโม (บัวแก้ว)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

พระครูปลัดสวย ฐิตธมฺโม (บัวแก้ว)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Guideline of Teaching and Learning Management Development in
Phrapariyattidhamma Schools, Dhamma Division,
in Samutprakarn Province

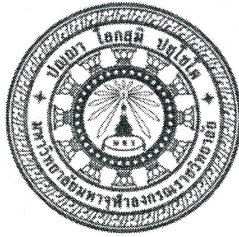
Phrakhrupalad Suai Thitadhammo (Buakaew)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Educational Administration)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง“แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
จังหวัดสมุทรปราการ”เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

(พระครูกิตติญาณวิสิฐ, ดร.)

ประธานกรรมการ

(ดร.อำนาจ บัวศิริ)

กรรมการ

(พระครูโอภาสนนทกิตต์, ดร.)

กรรมการ

(รศ. ดร.อินธา ศิริวรรณ)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระครูโอภาสนนทกิตต์, ดร.

ประธานกรรมการ

รศ. ดร.อินธา ศิริวรรณ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

พระครูปลัดสวຍ จิตธมโม

(พระครูปลัดสวຍ จิตธมโม)

- ชื่อวิทยานิพนธ์ : แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ
- ผู้วิจัย : พระครูปลัดสวຍ ฐิตธมโม (บัวแก้ว)
- ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
- : พระครูโอภาสธนทกิตติ,ดร., พธ.บ. (พระพุทธศาสนา), พธ.ม. (การบริหารการศึกษา), พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)
  - : รศ.ดร.อินฉา ศิริวรรณ,
พธ.บ. (การบริหารการศึกษา),
M.A. (Educational Administration),
Ph.D.(Educational Administration)
- วันที่สำเร็จการศึกษา : ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๒) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็นจากผู้บริหาร ครูและนักเรียน และจากการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓ คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

๑. สภาพปัจจุบัน ปัญหา การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร ภาพรวม ๕ ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด รายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการวัดผลและประเมินผล รองลงมา ได้แก่ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร รายด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านครูสอน และรายด้านความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการ ตามลำดับ

๒.ผลการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี หลักการ จัดการเรียนการสอน และบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ครูถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์อย่างเต็ม ความรู้ความสามารถของตน และไม่ปกปิดบังความรู้แก่นักเรียน ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียน

การสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆควรที่จะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนนั้นทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆที่เกิดขึ้นอยู่กับตัวของเราเองตลอดเวลาสื่อการเรียนการสอนที่รู้จักกันนั้นมีน้อยไม่พอแก่การใช้งานจริง แต่ถ้ามีสื่อการสอนมากกว่านี้ที่สามารถเข้ามาช่วยสอน ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ดีในวงการการศึกษาของคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ยากที่ผู้เรียนจะผ่านเกณฑ์การวัดผลและประเมินผลไปได้ เพราะว่าการเรียนการสอนกับการวัดผลและประเมินผลไม่ได้อยู่ในดุลยพินิจของอาจารย์ผู้สอนเลย

๓.แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ควรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความรู้ความสามารถของตนควรที่จะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยให้หลักธรรมเข้าถึงสังคมได้ง่ายควรประยุกต์ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่ง ในรูปแบบสื่อการสอนที่ทันสมัยที่เป็นระบบ แอปพลิเคชัน การ์ตูนแอนิเมชัน ควรมีสื่อการสอนต่างๆควรพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือศูนย์ข้อมูลกลางยังไม่มี ความทันสมัย และเข้าถึงได้ยาก ตลอดถึงการหาข้อมูลต่างๆเป็นการยากที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับชั้นต่างๆได้

Thesis Title : A Guideline of Teaching and Learning Management Development in Phrapariyattidhamma Schools, Dhamma Division, in Samutprakarn Province

Researcher : Phrakhrupalad Suai Thitadhammo (Buakaew)

Degree : Master of Arts (Educational Administration)

Thesis Advisory Committee :

: Phrakru Ophatnonthakit, Dr.,B.A. (Buddhist Studies), M.A. (Educational Administration), Ph.D. (Buddhist Educational Administration)

Assoc. Prof. Dr. Intha Siriwan, B.A. (Educational), M.A. (Educational Administration), Ph.D.(Educational Administration)

Date of Graduation : March 19, 2019

Abstract

This research aimed to study the state of teaching and learning management in Phrapariyattidhamma schools, Dhamma Division, in Samutprakarn province and to propose a guideline of teaching and learning management development in Phrapariyattidhamma schools, Dhamma Division, in Samutprakarn province. The quantitative data of this mixed method research were collected from school administrators, teachers and students by questionnaires. The qualitative data were collected from documents and in-depth interviews with 3 key-informants. The data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The results of the study found that:

1. The state of teaching and learning management in Phrapariyattidhamma schools, Dhamma Division, in Samutprakarn province in 5 aspects was at a high level overall. The highest level was on measurement and evaluation, followed by

instructional media, curriculum, teachers, and teaching and learning management respectively.

2. The analytical results of concepts, theories, and principles of teaching and learning management, and the school contexts indicated that the teachers paid attention to teaching their students in full capability, the curriculum and evaluation system should be revised and adjusted to suit and facilitate students' learning and to create learning in a new dimension, and instructional media should be provided for improving the teaching and learning management.

3. A guideline of teaching and learning management development in Phrapariyattidhamma schools, Dhamma Division, in Samutprakarn province was that the teachers should teach and train their students in full capability and professionally, the curriculum should be revised and adjusted to students and current social contexts, and modern instructional media, e-learning, application, animation, and other information technology should be implemented for improving students' learning quality in every level.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยาลัยนพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ” สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีก็เนื่องด้วยได้รับความเมตตาช่วยเหลือจาก คณะกรรมการควบคุมวิทยาลัยนพนธ์ คือ พระครูโอภาสพนทกิตต์,ดร.ประธานที่ปรึกษาวิทยาลัยนพนธ์ และ รศ.ดร.อินฉา ศิริวรรณ กรรมการที่ปรึกษาวิทยาลัยนพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำด้วยดีตลอดมา ตั้งแต่เริ่มต้นจนทำให้วิทยาลัยนพนธ์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบป้องกันทุกรูปทุกท่านที่ได้สละเวลาตรวจสอบวิทยาลัยนพนธ์ และให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มและผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ทุกท่านที่เมตตาให้คำชี้แนะอันเป็นข้อมูลสำคัญแก่การวิจัยครั้งนี้

ขอบคุณคณะผู้บริหารและครู สำนักเรียนจังหวัดสมุทรปราการ ทั้ง ๖ แห่งทุกท่านที่เมตตาแก่ผู้วิจัยได้เสียสละให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือทุกประการจนทำให้วิทยาลัยนพนธ์เล่มนี้ประสบความสำเร็จด้วยดี

คุณประโยชน์คุณงามความดีอันเกิดจากวิทยาลัยนพนธ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แต่คุณ ครูอาจารย์ และผู้ที่ยช่วยสนับสนุนการในการวิจัยครั้งนี้ทุกท่าน

พระครูปลัดสวຍ ฐิตธมฺโม (บัวแก้ว)

๒๐ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน	๘
๒.๒ ข้อมูลพระปริยัติธรรมแผนกธรรม	๔๑
๒.๓ แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติ ธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ	๖๕
๒.๔ ประวัติความเป็นมาสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม	๖๖
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๗
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๗

บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๗๘
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๗๘
๓.๒	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๙
๓.๓	การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๐
๓.๔	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๑
๓.๕	วิธีการรวบรวมข้อมูลวิจัย	๘๒
๓.๖	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๒
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	๘๔
๔.๑	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและความ คิดเห็นสภาพปัจจุบัน ปัญหา การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ	๘๕
๔.๒	ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ จัดการเรียนการสอน และ บริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัด สมุทรปราการ	๙๔
๔.๓	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียน การสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัด สมุทรปราการ	๑๐๐
๔.๔	สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๐๒
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๐๔
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๐๔
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๑๐๗
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๑๔
บรรณานุกรม		๑๑๖
ภาคผนวก		๑๒๑
ภาคผนวก	ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๒๒
ภาคผนวก	ข รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ	๑๓๖
ภาคผนวก	ค ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ และหนังสือติดต่อส่วนงาน	๑๔๓
ประวัติผู้วิจัย		๑๕๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๐
๔.๑	ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของนักเรียนจำแนกตามอายุ	๘๕
๔.๒	ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของของพระภิกษุ สามเณร จำแนกตามสถานภาพ	๘๕
๔.๓	ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุ สามเณร จำแนกตามพรรษา	๘๖
๔.๔	ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของนักเรียนโดยจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม	๘๖
๔.๕	ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของนักเรียนโดยจำแนกตามวุฒิการศึกษาบาลี	๘๗
๔.๖	ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของนักเรียนโดยจำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ	๘๗
๔.๗	ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ภาพรวมทั้ง ๕ ด้าน	๘๘
๔.๘	ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ด้านครูสอน	๘๙
๔.๙	ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร	๙๐
๔.๑๐	ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน	๙๑
๔.๑๑	ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ด้านสื่อการเรียนการสอน	๙๒
๔.๑๒	ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล	๙๓

สารบัญญภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๗
๔.๑	องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย	๑๐๒

อธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา / เล่ม / ชื่อ / และหน้า ตามลำดับ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๑๙๖ หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฐกถวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย

พระสุตตันตปิฎก

ช.ธ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ช.ช.อ. (บาลี) = ขุททกนิกาย ปรมตถโชติกา ขุททกปาอฏฐกาปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.ข. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ต.ก. (ไทย) = อังคุตตรนิกาย มโนรสปุรณี	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาของคณะสงฆ์ประกอบด้วยการศึกษาสามขั้นตอน คือ ขั้นปริยัติ ขั้นปฏิบัติ และขั้นปฏิเวธ การศึกษาขั้นปริยัติเป็นการศึกษาทางทฤษฎี เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพระพุทธวจนะ และพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีต การศึกษาพระปริยัติธรรมมิได้จัดเป็นรูปแบบของโรงเรียน แต่จัดการเรียนการสอนภายในวัดตั้งนั้นวัด จึงเป็นศูนย์กลางของการศึกษาพระปริยัติธรรม และถือเป็นศาสนกิจอย่างหนึ่งที่พระภิกษุสามเณรจะต้องศึกษา และนำความรู้ที่ถ่ายทอดให้กับประชาชน^๑

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมหรือที่เรียกกันว่า นักรธรรม^๒ เกิดขึ้นตามพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในภาษาไทย เพื่อให้ภิกษุสามเณรผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาสามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้สะดวกและทั่วถึง อันเป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ ตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป ขการศึกษาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมา นิยมศึกษาเป็นภาษาบาลีที่เรียกว่าการศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป จึงปรากฏว่าภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างทั่วถึงมีจำนวนน้อย เป็นเหตุให้สังฆมณฑลขาดแคลนภิกษุ ผู้มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยกิจการพระศาสนาทั้งในด้านการศึกษา การปกครอง และการแนะนำสั่งสอนประชาชน ดังนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรงพระดำริวิธีการเล่าเรียนพระธรรมวินัยในภาษาไทยขึ้น สำหรับสอนภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก นับแต่ทรงรับหน้าที่ปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา โดยทรงกำหนดหลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดถึง

---

^๑ พระราชวชิรศิลป์, “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค๔”, วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

^๒ สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘), หน้า ๒๔๙ - ๒๕๐.

หัดแต่งแก้กระทู้ธรรม เมื่อทรงเห็นว่า การเรียนการสอนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยดังนี้ได้ผล ทำให้ ศึกษสามเณรมีความรู้กว้างขวางขึ้น เพราะเรียนรู้ได้ไม่ยาก จึงทรงดำริที่จะขยายแนวทางนี้ไปยังภิกษุ สามเณรทั่วไปด้วย ต่อมาได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์สามเณรรู้ธรรมนั้นเป็น “ องคั่นกธรรม” สำหรับ ศึกษสามเณรชั้นนวกะ คือ (ผู้บวชใหม่) ทั่วไปโปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือน ตุลาคมปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ และวัดเบญจมบพิตร เป็นสถานที่สอบ การ สอบครั้งแรกนี้มี ๓ วิชา คือ ธรรมวิภาคในนวกวาท แต่งความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธ เฉพาะท้องถิ่นทานในอรรถกถาธรรมบท

จุดมุ่งหมายของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา คือ เพื่อปลูกฝังให้พระภิกษุ สามเณร เป็นศาสนทายาทที่มีความรอบรู้ในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและ สามารถนำความรู้ที่ไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของ พระพุทธศาสนา ซึ่งจะยังผลให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในสังคม เกิดความมั่นคงแห่งพระศาสนา และประเทศชาติในส่วนรวมต่อไป

การศึกษาของสงฆ์ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไข เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐ และกฎระเบียบคำสั่ง และข้อบังคับของกรมการมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ กระทรวงศึกษาธิการ และกรมการศาสนาโดยมีกรมการมหาเถรสมาคมองค์กรสูงสุดของคณะสงฆ์ สภาการศึกษาของคณะ สงฆ์คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ แผนพัฒนาการศึกษาในระยะที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕- ๒๕๕๙) คณะกรรมการฝ่ายต่างๆของมหาเถรสมาคม แม่กองธรรมสนามหลวง และแม่กองบาลีสนามหลวง เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาสเป็น ผู้รับผิดชอบในการบริหารการศึกษาตามลำดับ ในปัจจุบันการศึกษาที่คณะสงฆ์ให้ภิกษุสามเณรได้ ศึกษามีอยู่ ๔ ประเภท คือ ๑) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ๒) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ๓) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ๔) การศึกษาระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัย สงฆ์ ๒ แห่ง^๓

สภาพปัญหา และอุปสรรคของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมที่ทางคณะสงฆ์ให้ การยอมรับว่าเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยส่วนรวมยังมีปัญหาและอุปสรรคที่รอการปรับปรุง แก้ไข อยู่ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒” ผู้วิจัยพบว่าการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติ ธรรมแผนกธรรมมีสภาพปัญหาและอุปสรรคอยู่ ๕ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านครูสอน ไม่เพียงพอ มักใช้ระบบ

^๓ นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม,แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒,(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๕),หน้า ๑๕.

ที่สอนน้อย ขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ขาดประสบการณ์ ไม่สามารถประยุกต์เนื้อหาให้เข้ากับสภาพความจริงได้ ๒) ด้านหลักสูตร เนื้อหาสาระเก่าเกินไป ขาดการปรับปรุง แก้ไข และภาษาที่ใช้เป็นภาษาที่เข้าใจยาก โดยเฉพาะเนื้อหาสาระในการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เน้นการท่องจำมากกว่าความเข้าใจเป็นส่วนใหญ่ ๓) ด้านการเรียนการสอน ขาดครูสอนอยู่ประจำการครูสอนมีความรู้ในวิชาที่สอนและไม่ค่อยมีเวลามีภาระมาก ๔) ด้านสื่อการเรียนการสอน มีน้อยไม่เพียงพอ ขาดวัสดุหายไม่เพียงพอต่อความต้องการของครูและนักเรียนขาดทักษะในการทำสื่อการสอนที่ทันสมัย ไม่ทันต่อเหตุการณ์ยุคปัจจุบัน ๕) ด้านการวัดและประเมินผลขาดความรู้ในการวัดผลและประเมินผล ไม่มีเกณฑ์ในการวัดมีวัดความจำมากกว่าความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์ที่ไม่มีเกณฑ์มาตรฐานและกฎเกณฑ์ที่แน่นอนในการวัดผลและประเมินผล^๕

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของ และบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนพัฒนาคุณลักษณะทางด้านการพัฒนาการเรียนและบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ให้มีประสิทธิภาพ มุ่งเน้น การเรียนการสอนพัฒนาตนให้มีความมุ่งมั่นในการศึกษาพระปริยัติธรรมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ จัดการเรียนการสอน และบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ แนวคิด ทฤษฎี หลักการ จัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ สภาพปัจจุบัน ปัญหา การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ควรเป็นอย่างไร

^๕ลัทธิพร ศิริภิมรมย์,แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒,(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๕),หน้า ๑๕.

๑.๓.๓ แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ” ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์^๕ กล่าวไว้ ๕ ด้าน คือ

๑. ด้านครูสอน
๒. ด้านหลักสูตร
๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน
๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน
๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางบาลี วุฒิกศศึกษาสายสามัญ

ตัวแปรตาม ได้แก่ องค์ประกอบการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบไปด้วย

๑. ด้านครูสอน
๒. ด้านหลักสูตร
๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน
๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน
๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ได้แก่ พระภิกษุสามเณรสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมจังหวัดสมุทรปราการ ๕ สำนักเรียน จำนวน ๔๙ รูป

---

^๕ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐นวัตกรรม การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๗. (นนทบุรี: พิบาลานซ์ดีไซด์แอนพริ้นติ้ง, ๒๕๕๙), หน้า ๕๒๗-๕๒๘.

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน ๕ สำนักเรียน ได้แก่

- ๑.สำนักเรียนวัดด่านสำโรง
- ๒.สำนักเรียนวัดบางโปรง
- ๓.สำนักเรียนวัดแพรกษา
- ๔.สำนักเรียนวัดกลางวรวิหาร
- ๕.สำนักเรียนวัดชัยมงคล

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการวิจัยตั้งแต่ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ รวม ๖ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย

การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการฝึกฝนพัฒนาตนเอง ให้มีความสามารถที่จะอยู่ร่วมกับสังคมได้ และยังทำให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างครูผู้สอนและผู้เรียน โดยครูผู้สอนคอยช่วยเหลือส่งเสริมผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เป็นความร่วมมือระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการถ่ายทอดความรู้จากครูไปสู่ผู้เรียน ด้วยกระบวนการและรูปแบบกิจกรรมต่างๆ เพื่อบูรณาการประสบการณ์ต่างๆ อย่างเหมาะสมและกลมกลืน เป็นการสอนที่หลากหลายเน้นการเรียนรู้แบบการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความองงามในด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจและสติปัญญา เป็นกระบวนการจัดการเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนให้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง

พระปริยัติธรรม หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนธรรมะ ได้แก่ พระพุทธพจน์ และพระไตรปิฎก

โรงเรียนพระปริยัติธรรม หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ซึ่งเป็นสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร และสำนักเรียนคณะจังหวัด ตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด โดยจัดการเรียนการสอนตั้งแต่นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก

องค์ประกอบของการพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ที่ได้ศึกษาจากงานวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่

๑. ด้านครูสอน หมายถึง เป็นผู้สั่งสอน หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษา เป็นผู้ปลูกฝังความรู้ ความคิด และพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้มีความเจริญในทุกๆ ด้านเป็นนักปฏิบัติการศึกษาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การศึกษาของชาติให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นทั้งยังเป็นนักสร้าง นักออกแบบ นักแก้ไข นักปรับปรุง นักเปลี่ยนแปลง และนักพัฒนาการศึกษาให้ไปในทางที่ดี เน้นคุณธรรม รู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม พัฒนาผู้เรียนให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ประพฤติตนให้เป็นที่รักที่เคารพของนักเรียน ฝึกฝนตนเองให้แตกฉาน ในวิชาความรู้ และวิธีการสอน มีความรัก ความเมตตา กรุณา ความสุภาพ ความอ่อนโยนต่อศิษย์ มีความอดทน ความเสียสละ และมีความโอ้อ้อมอารี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ และต้องมีความสามารถในการคัดสรรเนื้อหาให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน

๒. ด้านหลักสูตร หมายถึง เนื้อหาในรายวิชาที่สอนต้องตรงตามจุดประสงค์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ทั้งมีเนื้อหาสาระที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและระดับชั้นเรียน จนสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติและค่านิยมได้ อันเป็นหลักสูตรที่สามารถใช้เป็นแผนในพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะกับยุคปัจจุบันได้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคม

๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญา มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อทุกสิ่งทั้งหมด มีการจัดการบรรยากาศ และสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เป็นการมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน เพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และมีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ อย่างสร้างสรรค์

๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน หมายถึง มีการใช้สื่อที่น่าสนใจ เพื่อนำความรู้ไปสู่ผู้เรียน ให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นตัวกลางในการช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น เป็นสิ่งที่กระตุ้นความสนใจและความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สื่อนั้นมีหลากหลายรูปแบบที่ใช้ในการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจมากขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายขึ้น เป็นการสร้างแรงจูงใจ และความคิดสร้างสรรค์สามารถแก้ปัญหาในการเรียนรู้ได้

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล หมายถึง การประเมินผลเป็นการกำหนดค่าแทนคุณลักษณะที่ต้องการวัด โดยใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพมีการกำหนดนับเป็นจำนวนตัวเลขให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย เพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกัน การใช้เครื่องมือหรือวิธีการวัดที่หลากหลาย เพื่อได้มาซึ่งข้อมูลตามความมุ่งหมายของการเรียน เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนในด้านต่างๆ จัดทำเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับการศึกษาชั้นต่างๆ

และเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมหลักฐาน และข้อมูลทางการศึกษาของผู้เรียน เพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี หลักการ การจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และบริบทของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๖.๒ ได้ข้อมูลสภาพปัญหาปัจจุบันทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๖.๓ นำเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร เกี่ยวกับการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จากหนังสือ ตำรา บทความ สื่อออนไลน์ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

๒.๒ ข้อมูลพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

๒.๓ แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๒.๔ ประวัติความเป็นมาสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

๒.๑.๑. ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

การเรียนการสอนเป็นวิธีการเชิงระบบ สามารถพิสูจน์และทดสอบได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการเชิงระบบ ในขณะที่กระบวนการจัดการมีความหมายในเชิงการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล ตามขั้นตอนการดำเนินการ ดังนั้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนจึงหมายถึง วิธีการหรือกลวิธีในการใช้ความพยายามของครูที่จะดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามขั้นตอนที่วางแผนไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล โดยในกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้น ต้องบูรณาการส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและกลมกลืนกับหลักการ ทฤษฎี ความก้าวหน้าทางวิชาการ ผู้เรียน ผู้สอน สื่อ รูปแบบ วิธีการ ศิลปการสอน การวัดและการประเมินผล ตลอดจนปัจจัยสภาพแวดล้อม และทรัพยากรที่มีอยู่ในช่วงเวลาขณะที่สอนได้อย่างดี

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การฝึกตัวเองพัฒนาชีวิตของตัวเองให้มีความสามารถที่จะอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างดีตามหลักไตรสิกขาที่เป็นหลักการฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาของตนเอง ที่เรียกว่า ศิล สมาธิ ปัญญา

๑) ศิล การฝึกอบรมในด้านความประพฤติระเบียบ วินัย ความสุจริต ทางกาย วาจา และอาชีวะ

๒) สมาธิการฝึกอบรมทางใจ การปลูกฝังคุณธรรมสร้างเสริมคุณภาพสมรรถภาพของจิต

๓) ปัญหาการศึกษาอบรมทางปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริงอันเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตเป็นอยู่ได้อย่างดี ซึ่งเราต้องพยายามอยู่ตลอด^๑

อาภรณ์ ใจเที่ยง ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การร่วมมือระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลน่าสนใจและผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้^๒

คำเป่า ลูกสร ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การบูรณาการประสบการณ์ต่างๆ อย่างเหมาะสมและกลมกลืน ซึ่งทำให้มนุษย์แต่ละคนได้รับการปรับปรุงเสริมขยายความประพฤติแนวคิด และทัศนคติตั้งแต่เด็กจนตาย หมายความว่า คนเราได้เรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างจากคนอื่นๆ ที่อยู่ในสังคม เพื่อพัฒนาให้ตนเองมีความสามารถที่จะดำรงอยู่ในสังคม^๓

๑) ความหมายอย่างแคบ คือ การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนนักเรียนตามสถานศึกษาโดยทั่วไป

๒) ความหมายอย่างกว้าง คือ การจัดสภาพการณ์ หรือจัดกิจกรรมอันเป็นการวางแผนการที่จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนดำเนินไปด้วยความสะดวกรวมทั้งการเรียนที่เป็นแบบฉบับต่าง ๆ หรือจัดกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่มีรูปแบบใด ๆ

Hil gard and Brower ได้กล่าวไว้ว่าการจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเป็นผลมาจากการฝึกฝนและประสบการณ์ตลอดจนปัจจัยสภาพแวดล้อม และทรัพยากรที่มีอยู่ในช่วงเวลาขณะที่สอนได้อย่างดี เพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนที่กำหนดไว้^๔

๒.๑.๒. ประเภทของการจัดการเรียนการสอน

ประเภทของการจัดการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ ล้วนเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายเหมาะสมแก่ผู้เรียน มีทั้งการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งเน้นให้นักเรียนศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และการแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นวิธีการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ แล้วนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนี้

กิตติ รัตนราช ได้กล่าวถึง ประเภทของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า เป็นวิธีการสอนในแบบต่างๆ ที่ผู้สอนจัดให้มีขึ้น เพื่อดึงดูดให้ผู้เรียนได้ชวนขวยหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**,พิมพ์ครั้งที่๑ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑),หน้า ๑๐๗.

^๒อาภรณ์ ใจเที่ยง,**หลักการสอน**,พิมพ์ครั้งที่ ๕,(พิมพ์ที่ โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๓),หน้า ๗๑.

^๓คำเป่า ลูกสร,**สังคมวิทยาการศึกษาเบื้องต้น กระบวนกรศึกษาธิการมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว คณะวิทยาศาสตร์สังคม**,(พิมพ์ที่ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว,๒๕๕๔),หน้า๖๕.

^๔Hil gard E.R. and G.H Brower, **Theories of Learning**,4 ed, (New York:Applotoncentury, 1974), p. 25.

ในการเรียนรู้ในรายวิชานั้นๆ โดยวิธีการสอนหรือประเภทของการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันนี้ได้แบ่งออกเป็น ๑๗ ประเภท ดังนี้^๕

- ๑) การสอนโดยใช้การบรรยาย
- ๒) การสอนโดยใช้การสาธิต
- ๓) การสอนโดยใช้การทดลอง
- ๔) การสอนโดยใช้การนิรนัย
- ๕) การสอนโดยใช้การอุปนัย
- ๖) การสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา
- ๗) การสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย
- ๘) การสอนโดยใช้การแสดงละคร
- ๙) การสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ
- ๑๐) การสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง
- ๑๑) การสอนโดยใช้เกม
- ๑๒) การสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง
- ๑๓) การสอนโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้
- ๑๔) การสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม
- ๑๕) การสอนโดยใช้โครงงานหรือโครงการ
- ๑๖) การสอนแบบ M-I-A-P
- ๑๗) การสอนโดยใช้สื่อ

สมยศ ต่ายแก้ว ได้กล่าวถึง ประเภทของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า เป็นวิธีการสอนแนวทางการสอนในแบบต่างๆ ที่ผู้สอนคิดค้นขึ้นมา เพื่อใช้ในการดึงดูดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นวิธีกระตุ้นการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเกิดประสิทธิภาพในการเรียนร่วมกัน ซึ่งประเภทของการจัดการเรียนการสอนมีหลากหลายรูปแบบแต่ละรูปแบบผู้สอนจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนของผู้เรียน โดยต้องคำนึงถึง อายุ เพศ ระดับการศึกษาของผู้เรียนด้วยแบ่งได้ ๗ ประเภท ดังนี้^๖

- ๑) การสอนโดยการแสดงบทบาทสมมติ
- ๒) การสอนโดยใช้เกมจำลองสถานการณ์
- ๓) การสอนโดยใช้การระดมความคิด
- ๔) การสอนแบบค้นพบความรู้
- ๕) การสอนแบบแก้ปัญหา
- ๖) การสอนแบบปฏิบัติการ
- ๗) การสอนโดยใช้คำถาม

^๕ กิตติ รัตนราช, สื่อการสอนและฝึกอบรม:จากสื่อพื้นฐานถึงสื่อดิจิทัล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕.

^๖ สมยศ ต่ายแก้ว, การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินตามสภาพจริง, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๕.

ทศนา แชมมณี ได้กล่าวถึง ประเภทของการจัดการเรียนการสอนว่า เป็นวิธีการสอนในรูปแบบต่างๆ ที่ใช้ในการเรียนการสอน เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ เป็นวิธีกระตุ้นการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นมี ๑๔ วิธีการสอน ดังนี้^๗

- ๑) การสอนโดยใช้การบรรยาย (Lecture)
- ๒) การสอนโดยใช้การสาธิต (Demonstration)
- ๓) การสอนโดยใช้การทดลอง (Experiment)
- ๔) การสอนโดยใช้การนิรนัย (Deduction)
- ๕) การสอนโดยใช้การอุปนัย (Induction)
- ๖) การสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา (Field Trip)
- ๗) การสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion)
- ๘) การสอนโดยใช้การแสดงละคร (Dramatization)
- ๙) สอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)
- ๑๐) การสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง (Case)
- ๑๑) การสอนโดยใช้เกม (Game)
- ๑๒) การสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation)
- ๑๓) การสอนโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center)
- ๑๔) การสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction)

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต) ได้กล่าวถึง วิธีการสอนมี ๒ แบบ คือ^๘ ธรรมาธิษฐาน และบุคลาธิษฐาน ถ้าสอนธรรมล้วนๆ เช่น นิพพาน คือ ดับไม่เหลือ สงบอย่างยิ่ง อย่างนี้ เป็นธรรมาธิษฐานสอนแบบอภิธรรมแต่ถ้าสอนแบบมีตัวอย่างประกอบมีกิจกรรมมีสื่อต่างๆ เรียกว่า บุคลาธิษฐาน เป็นการสอนแบบพระสุตตันตปิฎก แบบที่พระพุทธเจ้าสอนธรรมะกำมือเดียวไปไม่เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งในการสอนเป็นสื่อให้เข้าถึงธรรมะ เมื่อสอนบุคลาธิษฐานท่านจะได้เปรียบคือรูปธรรม มีตัวอย่าง มีนิทานประกอบ นี่ก็เป็นสื่อ เรื่องกระต่ายกับเต่า สอนให้รู้คติธรรมว่าประมาทไม่ได้ ความประมาทเป็นหนทางแห่งความตาย กระต่ายจึงแพ้เต่า เพราะฉะนั้นนิทานเรื่องกระต่ายกับเต่าก็เป็นสื่อสอนธรรมอย่าสอนธรรมล้วนๆ

จากการศึกษาประเภทของการจัดการเรียนการสอนของนักวิชาการ ได้แก่ กิตติ รัตนราชิ,(๒๕๕๔),โสภณ โสมติ และอภินตริ โสตะจินดา,(๒๕๕๕),สมยศ ต่ายแก้ว,(๒๕๕๑), ทศนา แชมมณี ,(๒๕๕๑), สุธวัช ศรีธวัช, (๒๕๓๒),สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม,(๒๕๔๘), พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต),(๒๕๔๘), ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ดังตารางที่ ๒.๒ ดังนี้

^๗ทศนา แชมมณี, ๑๔ วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๙ .

^๘พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๘),หน้า๖๕.

ตารางที่ ๒.๒ การวิเคราะห์ประเภทของการจัดการเรียนการสอน

ประเภทของการจัดการเรียนการสอน	นักวิชาการ								
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙
การสอนโดยใช้การบรรยาย	√			√	√			๔	√
การสอนโดยใช้การสาธิต	√			√	√			๔	√
การสอนโดยใช้การทดลอง	√			√	√			๔	√
การสอนโดยใช้แบบอภิปราย	√	√		√	√			๕	√
การสอนโดยใช้การนิรนัย	√			√	√			๔	√
การสอนโดยใช้การอุปนัย	√			√	√			๔	√
การสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา	√			√				๓	√
การสอนโดยใช้การแสดงละคร	√	√		√				๔	√
การสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ	√	√	√	√	√			๖	√
การสอนโดยใช้เกมจำลองสถานการณ์	√	√	√	√	√		√	๗	√
การสอนโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้	√			√	√	√		๕	√
การสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม	√	√		√				๔	√
การสอนโดยใช้สื่อ	√	√						๓	√

หมายเหตุอักษรย่อ:

๑ = กิตติ รัตน์ราชี,(๒๕๕๔) ๒ = โสภณ โสมติ และอภันตริ โสตะจินดา,(๒๕๕๕)
 ๓ = สมยศ ต่ายแก้ว,(๒๕๕๑) ๔ = ทิศนา แคมมณี, (๒๕๕๑) ๕ = สุวัช ศรีวัช,(๒๕๓๒)
 ๖ = สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม,(๒๕๔๘) ๗ = พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต),
 (๒๕๔๘) ๘ = ความถี่ ๙ = ผู้วิจัย

จากตารางการวิเคราะห์ประเภทของการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยสรุปประเภทของการจัดการเรียนการสอนได้ดังนี้ คือ ๑) การสอนโดยใช้การบรรยาย ๒) การสอนโดยใช้การสาธิต ๓) การสอนโดยใช้การทดลอง ๔) การสอนโดยใช้แบบอภิปราย ๕) การสอนโดยใช้การนิรนัย ๖) การสอนโดยใช้การอุปนัย ๗) การสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา ๘) การสอนโดยใช้การแสดงละคร ๙) การสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ ๑๐) การสอนโดยใช้เกมจำลองสถานการณ์ ๑๑) การสอนโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ ๑๒) การสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม ๑๓) การสอนโดยใช้สื่อ

๒.๑.๓. องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

การเรียนการสอนจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายด้านทุกสิ่ง ทุกอย่างเกี่ยวข้องกับการสอน และมีส่วนส่งเสริมให้การสอนประสบผลสำเร็จได้ จัดเป็นองค์ประกอบของการเรียนการสอนทั้งสิ้นมีนักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับองค์ประกอบ

จากการศึกษาองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนของนักวิชาการ ได้แก่ อาจารย์ ใจเที่ยง, (๒๕๔๐), จำเนียร ศิลปะวานิช, (๒๕๓๘), ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, (๒๕๔๒), สมคิด สร้อยนา, (๒๕๔๒), พระนิมิตร กลิ่นดอกแก้ว, (๒๕๔๙), ลำพอง บุญช่วย อ่างในอาจารย์ ใจเที่ยง, (๒๕๔๖), ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ดังตารางที่ ๒.๓ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๓ การวิเคราะห์องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน								
องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน	นักวิชาการ							
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
๑.ด้านครูสอน	√	√	√	√	√	√	๗	√
๒.ด้านหลักสูตร	√	√	√	√	√	√	๗	√
๓.ด้านการจัดการเรียนการสอน	√	√	√	√	√	√	๗	√
๔.ด้านสื่อการเรียนการสอน	√	√	√	√	√	√	๗	√
๕.ด้านการวัดผลและประเมินผล	√	√	√	√	√	√	๗	√

หมายเหตุอักษรย่อ

๑ = อาจารย์ ใจเที่ยง, (๒๕๔๐) ๒ = จำเนียร ศิลปะวานิช, (๒๕๓๘) ๓ = ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, (๒๕๔๒) ๔ = สมคิด สร้อยนา, (๒๕๔๒) ๕ = พระนิมิตร กลิ่นดอกแก้ว, (๒๕๔๙) ๖ = ลำพอง บุญช่วย อ่างในอาจารย์ ใจเที่ยง, (๒๕๔๖) ๗ = ความถี่ ๘ = ผู้วิจัย

จากตารางการวิเคราะห์องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยสรุปความหมายได้ ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ด้านครูสอน ๒) ด้านหลักสูตร ๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน ๔) ด้านสื่อการเรียนการสอน ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล

๑.ด้านครูสอน

ครูผู้สอน เป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติหน้าที่ในการสอนเป็นบุคคลที่ถ่ายทอดความรู้ความสามารถให้กับนักเรียนในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของครู ดังนี้

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ได้กล่าวถึง ครูสอนบางรูป อาจเน้นการสอนในเชิงทฤษฎี ให้นักเรียนได้เกิดความเข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติครูผู้สอนบางรูปอาจเน้นการสอนธรรมจากสถานการณ์ของสังคมชี้ให้ผู้เรียนได้เห็นถึงคุณค่าของสถานการณ์ของสังคมนั้นๆได้ตามความเป็นจริง^๙

^๙สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอธรรมของสนามหลวงแผนกธรรมพ.ศ.๒๕๕๑, หน้า ๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง ครูสอน ประกอบด้วยคุณสมบัติที่สำคัญ ๔ ประการดังนี้^{๑๐}

๑.ครู คือ ผู้เป็นกัลยาณมิตรหรือกัลยาณธรรมที่ดีของผู้เรียน ๗ ประการ ได้แก่
๑) ปิโย หมายถึง ความเป็นผู้น่ารัก เป็นที่สบายใจและสนิทสนมชวนให้ผู้เรียนอยากเข้าไปปรึกษา

๒) ครู หมายถึง ความเป็นผู้นำเคารพ ประพฤติตนสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรับรู้อย่างเต็มที่และปลอดภัยแก่ผู้เรียน

๓) ภาวนีโย หมายถึง ความเป็นผู้นำเจริญใจ หรือน่ายกย่อง ความเป็นผู้ทรงคุณ คือ ความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกนึกถึงและภูมิใจ

๔) วตฺตา หมายถึง การเป็นผู้รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูด อะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดีให้กับผู้เรียน

๕) วจนกฺขโม หมายถึง ความเป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ เป็นผู้พร้อมจะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำแนะนำและพิพากษาวิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว

๖) คมภีรณฺจ กถิ กตฺตา หมายถึง การเป็นผู้แถลงเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องที่ยากซับซ้อนให้เข้าใจง่าย และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๗) โน วฏฺฐาเน นีโยชเย หมายถึง เป็นผู้ไม่ชักนำไปในที่ที่ไม่สมควร คือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหลหรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

๒.ครู คือ ผู้ตั้งใจประสิทธิ์ความรู้ โดยตั้งตนเป็นผู้แสดงความรู้ไปตามลำดับ ๕ ประการ ได้แก่

๑) อนุพุทฺธิกา หมายถึง ผู้สอนด้วยการอธิบายเนื้อหาที่สอนไปตามลำดับ
๒) ปริยายทสฺสาวิ หมายถึง ผู้สอนด้วยการเน้นจุดประสงค์ที่สำคัญอธิบายถึงเหตุผลได้ชัดเจน

๓) อนุทยตา หมายถึง ผู้สอนด้วยเมตตาจิตปรารถนาดีต่อผู้เรียน

๔) อนามิสฺนตรี หมายถึง ผู้สอนด้วยไม่เห็นแก่อาภิส

๕) อนุพุทฺจ จ หมายถึง ไม่สอนเนื้อหากระทบตนและผู้เรียน

๓.ครู คือ ผู้มีลีลาของการสอนที่ดี ๔ ประการ ได้แก่

๑) สนนทสฺสนา หมายถึง สอนเนื้อหาได้แจ่มแจ้ง

๒) สนนทปนา หมายถึง สอนให้มีความสนใจ

๓) สนนทเตชฺนา หมายถึง สอนให้กล้าแสดงออก

๔) สนนทหฺสนา หมายถึง สอนให้มีความสนุกสนาน ร่าเริง

๔.ครู คือ ผู้สอนที่ทำหน้าที่ต่อศิษย์ ๕ ประการ ได้แก่

๑) สอนแนะนำให้เป็นคนดี

๒) สอนให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

^{๑๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๕.

- ๓) ให้ความรู้อย่างไม่ปิดกั้น
- ๔) ส่งเสริมยกย่องความดีให้ปรากฏ
- ๕) สร้างเครื่องค้ำจุนจากทิศต่างๆ คือ ให้ความรู้ที่สามารถเลี้ยงชีวิตได้และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

Rosenshine & Furst ได้กล่าวถึง ครูที่ดีไว้ ๑๐ ประการ ดังนี้^{๑๑}

- ๑) ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระ และเป้าหมายหลักสูตร
- ๒) ครูต้องมีทักษะในการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ๓) ครูต้องมีความสามารถในการประเมินตนเอง และวิพากษ์ตนเอง
- ๔) ครูต้องรู้จักยอมรับความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน และศิษย์ของตนเอง
- ๕) ครูต้องมีความรับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้ทั้งภายใน และนอกห้องเรียน
- ๖) ครูต้องสามารถเข้าใจระบบการสอน และมีความเข้าใจในกระบวนการสอนอย่างชัดเจน

- ๗) ครูต้องสามารถใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม
- ๘) ครูต้องมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติการสอนอย่างเต็มศักยภาพ
- ๙) ครูต้องปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของตนเองให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้น
- ๑๐) ครูต้องจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนได้มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนครูทำหน้าที่คอยช่วยเหลือ และให้คำแนะนำ

Macquarie ได้กล่าวถึง ครู (teachers: T) หมายถึง บุคคลซึ่งปฏิบัติหน้าที่ประจำในโรงเรียนหรือสถาบันต่างๆจากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ครู หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่หลักในด้านการจัดการเรียนสอนในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การศึกษา วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม และสามารถนำความรู้ไปพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไป^{๑๒}

Hessong & Thomas ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของครู ไว้ดังนี้^{๑๓}

- ๑) เป็นผู้มีความรอบรู้ (Being knowledgeable) มีความรู้ ความเข้าใจในวิชาการต่างๆ ซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นอย่างดี มีความแม่นยำในวิชาที่สอน ตลอดจนวิชาอื่นๆ ตามสมควร
- ๒) เป็นผู้มีความอารมณ์ขัน (Being humorous) คือ เป็นผู้ที่สามารถสอดแทรกอารมณ์ขันหรือทำให้การสอนสนุกสนาน
- ๓) เป็นผู้มีความยืดหยุ่นผ่อนปรน (Being flexible) การมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์การสอนที่เปลี่ยนไป

^{๑๑} Rosenshine, B. & Furst, N.F. "Research on Teacher Performance Criteria," in Research in Teacher Education. Englewood Cliffs, (New Jersey: Prentice-Hall, 1971), pp. 37.

^{๑๒} Macquarie, Thesaurus, Collins co build dictionary English Language, (Sydney: The Macquarie Library Pty, 1992), pp. 400.

^{๑๓} Hessong & Thomas, Introduction to education, (New York: McMillan, 1987), pp. 452.

๔) เป็นผู้มีความตั้งใจทำงานให้ถึงขีดสุด (Being upbeat) เป็นผู้ที่ยินดีในภารกิจทางการสอน จะไม่ว่าการสอนเป็นเพียงภารกิจที่ต้องรับผิดชอบเท่านั้น แต่จะยินดีเมื่อได้สอน อุทิศเวลาให้กับ การงานที่ทำอย่างเต็มที่

๕) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ (Being honest) ความซื่อสัตย์จริงใจเป็นสิ่งที่ทำให้ศิษย์เกิด ความเชื่อถือไว้วางใจ และมั่นใจที่จะปฏิบัติหรือกระทำตามคำสั่งสอนของครู

๖) เป็นผู้มีความชัดเจน (Being clear and concise) สามารถทำให้ผู้ที่สัมพันธ์ด้วยเข้าใจ ได้รวดเร็วชัดเจน เป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารทั้งการใช้ภาษาพูด และภาษาเขียน และปฏิบัติ หน้าที่ด้วยความชัดเจนโปร่งใส ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนทางราชการ

๗) เป็นคนเปิดเผย (Being open) คือ เป็นคนที่ไม่ทำตัวลึกลับเจ้าเล่ห์ไม่หน้าไหว้หลัง หลอก เต็มใจให้ผู้อื่นรับรู้รู้จักยอมรับความคิดของผู้อื่นด้วยความเข้าใจการกระทำของตนเอง

๘) เป็นผู้มีความอดทน (Being patient) เป็นผู้มีความเพียรพยายามหรือขยันขันแข็ง สำหรับครูต้องมีคุณสมบัติข้อนี้มากเป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะอดทนในเรื่องอื่นๆ แล้วยังต้องอดทน ต่อพฤติกรรมต่างๆของลูกศิษย์อีกด้วย

Good ได้กล่าวถึง ความหมายของครู ไว้ในพจนานุกรมทางการศึกษา (Dictionary of Education) ๓ นัยด้วยกัน ดังนี้^{๑๔}

๑) ครู คือ บุคคลที่ทางราชการจ้างไว้ เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกในการจัด ประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับนักเรียนหรือนักศึกษาในสถาบันการศึกษาไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือ เอกชน

๒) ครู คือ บุคคลที่มีประสบการณ์ หรือมีการศึกษามาก หรือดีเป็นพิเศษ หรือมีทั้ง ประสบการณ์และการศึกษาดีเป็นพิเศษในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งที่สามารถให้บุคคลอื่นๆ เกิดความ เจริญองงาม และพัฒนาก้าวหน้าได้

๓) ครู คือ บุคคลที่สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพจากสถาบันฝึกหัดครูและการฝึกอบรมนั้นได้รับการ รับรองอย่างเป็นทางการ โดยการมอบประกาศนียบัตรทางการสอนให้แก่บุคคลนั้น

Assin ได้กล่าวถึง ครูสอน ๕ ประการ ดังนี้^{๑๕}

๑) ต้องมีความรู้ (Knowledge) ที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระตามหลักสูตรตลอดจนเป้าหมาย ของหลักสูตรนั้นๆ ที่จะนำไปใช้สอนให้กับผู้เรียน

๒) ต้องมีทักษะวิชาครู (Skill of effective pedagogy) ที่สามารถในการนำวิชาครูไปใช้ อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีสอนที่หลากหลาย ตลอดจนถึงวิธีการและยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ต่างๆ ให้กับผู้เรียน

๓) ต้องมีการไตร่ตรอง Reflection) กล่าวคือ ครูต้องมีความสามารถในการคิดสรรเนื้อหา ให้เหมาะสมแก่ผู้เรียนด้วยตนเอง

^{๑๔} Good, C.V., Dictionary of Education, (New York : McGraw-Hill, 1973), p.586.

^{๑๕} Assin, "Teacher Education in an Era of Transformation", preparing teacher for all the world children: An era of transformation, (Bangkok: Chulalongkorn University Printing House, 1995), p.24.

๔) ต้องมีความสำนึก และการยอมรับผู้อื่น (Empathy) หมายความว่า ครูจะต้องรู้จักยอมรับผู้อื่นทั้งที่เป็นผู้ร่วมงานและศิษย์ เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ในการจัดการศึกษา ทั้งทางด้านจิตพิสัย และพุทธิพิสัยของศิษย์นั่นเอง

๕) ต้องมีความสามารถในการจัดการ (Managerial competence) เป็นความสามารถพื้นฐานประการหนึ่งของครู คือ ความรับผิดชอบในการจัดการทั้งภายใน และภายนอกห้องเรียน

จากการศึกษาความหมายของครูสอนของนักวิชาการ ได้แก่ ราชบัณฑิตยสถาน, (๒๕๔๖), พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา, (๒๕๔๙), กรมวิชาการ, (๒๕๔๔), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, (๒๕๔๕), มานิต มานิตเจริญ, (๒๕๔๗), สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, (๒๕๕๑), พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), (๒๕๕๑), พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต), (๒๕๔๖), ยนต์ ชุ่มจิต, (๒๕๕๐), สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (๒๕๔๔), Rosenshine, B. & Furst, N.F. (1971), Macquarie, (1992), Hessong & Thomas, (1987), Good, (1973), Assin, (1995), ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ดังตารางที่ ๒.๔ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๔ การวิเคราะห์ความหมายของครูสอน																	
ความหมายของครูสอน	นักวิชาการ																
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗
ครูเป็นผู้สั่งสอนหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆในสถานศึกษา	√	√	√	√	√			√		√				√	√	๑๐	√
ครูเป็นผู้ที่ปลูกฝังความรู้ ความคิด และจิตใจให้มีความเจริญในทุกๆด้าน									√	√						๓	√
ครูเป็นนักปฏิวัติ ออกแบบ แก้ไข พัฒนาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการศึกษาของชาติให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นไปในทางที่ดี									√		√		√			๔	√
ครูต้องเน้นคุณธรรม รู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน			√					√	√	√						๕	√
ครูต้องประพฤติตนให้เป็นที่รักเคารพของนักเรียน			√					√		√	√		√			๖	√
ครูต้องมีความรัก ความเมตตากรุณาอดทน เสียสละ และมี ความโอปอ้อมอารีต่อศิษย์ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ			√				√	√		√			√			๖	√
ครูต้องมีความสามารถในการคัดสรรเนื้อหาให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน		√		√			√				√				√	๖	√

หมายเหตุอักษรย่อ:

๑ = ราชบัณฑิตยสถาน,(๒๕๔๖) ๒ = พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา, (๒๕๔๙) ๓ = กรมวิชาการ, (๒๕๔๔) ๔ = พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ,(๒๕๔๕) ๕ = มานิต มานิตเจริญ,(๒๕๔๗) ๖ = สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง,(๒๕๕๑) ๗ = พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต),(๒๕๕๑) ๘ = พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต),(๒๕๔๖) ๙ = ยนต์ ชุ่มจิต,(๒๕๕๐) ๑๐ = สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู,(๒๕๔๔) ๑๑ = Rosenshine, B. & Furst, N.F. (1971) ๑๒ = Macquarie, (1992), ๑๓ = Hessong & Thomas, (1987) ๑๔ = Good, (1973) ๑๕ = Assin, (1995) ๑๖ = ความถี่ ๑๗ = ผู้วิจัย

จากตารางการวิเคราะห์ความหมายของครูสอน ผู้วิจัยสรุปความหมายได้ว่าเป็นผู้สั่งสอน หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษา เป็นผู้ปลูกฝังความรู้ ความคิด และพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้มีความเจริญในทุกๆด้าน เป็นนักปฏิบัติการศึกษาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การศึกษาของชาติให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น ทั้งยังเป็นนักสร้าง นักออกแบบ นักแก้ไข นักปรับปรุง นักเปลี่ยนแปลง และนักพัฒนาการศึกษาให้ไปในทางที่ดี เน้นคุณธรรม รู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม พัฒนาผู้เรียนให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ประพฤติตนให้เป็นที่รักที่เคารพของนักเรียน ฝึกฝนตนเองให้แตกฉานในวิชาความรู้ และวิธีการสอน มีความรัก ความเมตตา กรุณา ความสุภาพ ความอ่อนโยนต่อศิษย์ มีความอดทน ความเสียสละ และมีความโอปอ อ้อมอารี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ และต้องมีความสามารถในการคัดสรรเนื้อหาให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน

๒. ด้านหลักสูตร

หลักสูตรเป็นหลักและหัวใจที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาการจัดการศึกษาจะประสบความสำเร็จไม่ได้หากขาดหลักสูตรที่ดีหลักสูตรเป็นเหมือนเข็มทิศกำหนดทิศทางสำหรับครู เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนดังนั้นการเข้าใจหลักสูตรในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องจึงมีความสำคัญมากในเรื่องของหลักสูตรนี้มีนักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

Taba ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยจุดประสงค์และจุดหมายเฉพาะและการจัดเนื้อหาวิธีการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล^{๑๖}

Trump and Miller ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่างๆที่เตรียมการไว้และจัดให้แก่เด็กนักเรียนหรือระบบโรงเรียน^{๑๗}

Oliva ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง คำที่นำมาเรียบเรียงไว้ดังนี้คือ^{๑๘}

- ๑) สิ่งที่ใช้สอนในโรงเรียน
- ๒) ชุดวิชาที่เรียน (Set of Subject)
- ๓) เนื้อหา (Content)

^{๑๖} Taba อ่างในบุญเลี้ยง ทุมทอง,การพัฒนาหลักสูตร,(กรุงเทพมหานคร:บริษัทแอกทีฟพรีน จำกัด,๒๕๕๓),หน้า ๗.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน,หน้า ๗.

^{๑๘} Oliva , อ่างในภาวิตา ธาราศรีสุทธิ,การจัดและการบริหารงานวิชาการ,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,๒๕๕๐),หน้า ๑๔.

- ๔) โปรแกรมการเรียน (Program of Studies)
  - ๕) ชุดของสิ่งที่ใช้ในการเรียนการสอน (Set of Materials)
  - ๖) จุดประสงค์ที่นำไปปฏิบัติ (Performance Objectives)
  - ๗) ลำดับของกิจกรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการโดยผู้เรียน
  - ๘) ประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคนซึ่งเกิดจากระบบการจัดการของโรงเรียน
- ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์** ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง สิ่งทีกล่าวไว้ ๕ ประการ

ดังนี้^{๑๙}

- ๑) หลักสูตรเป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎีหลักการและการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามที่มีมุ่งหมายไว้
- ๒) หลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่มีความเหมาะสมกับระดับชั้น ตามที่กำหนดไว้
- ๓) หลักสูตรเป็นแผนการจัดการเรียนการสอนที่มีมุ่งประสงค์จะอบรมฝึกฝนผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ
- ๔) หลักสูตรเป็นแผนพัฒนาการเรียนการสอนที่ทันสมัยเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนอย่างเป็นระบบที่สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- ๕) หลักสูตรเป็นระบบในการจัดการศึกษาโดยมีปัจจัยนำเข้าได้แก่ครูนักเรียนวัสดุอุปกรณ์อาคารสถานที่กระบวนการได้แก่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผลผลิตได้แก่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนความสำเร็จทางการศึกษา เป็นต้น

สุราษฎร์ พรหมจันทร์ ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง การจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ได้วางไว้^{๒๐}

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ทักษะและเจตคติค่านิยมพัฒนานักเรียนในทุกๆด้านและเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนก้าวหน้าบุคคลที่นำพาสิ่งเหล่านี้ให้ประสบผลสำเร็จก็คือครูนั่นเอง^{๒๑}

ชูศรี สุวรรณโชติ ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง การประมวลประสบการณ์ทุกชนิดที่ครูสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุขและเจริญงอกงาม^{๒๒}

ใจทิพย์ เข็รรัตนพงษ์ ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง สิ่งที่น่าประสบการณ์มาสรุปความหมายให้จดจำได้ง่ายตามอักษรย่อSOPEA ดังนี้

^{๑๙} ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

^{๒๐} สุราษฎร์ พรหมจันทร์, ยุทธวิธีการเรียนการสอนวิชาเทคนิค, ฉบับปรับปรุง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕.

^{๒๑} ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, การจัดการและการบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕.

^{๒๒} ชูศรี สุวรรณโชติ, หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๔๑.

๑) Curriculum as Subjects and Subject Matter :หลักสูตรคือรายวิชาหรือเนื้อหาวิชาที่เรียน

๒) Curriculum as Objectives :หลักสูตรคือจุดหมายที่ผู้เรียนพึงบรรลุ

๓) Curriculum as Plans :หลักสูตรคือแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่คาดหวังให้แก่นักเรียน

๔) Curriculum as Learners' Experiences :หลักสูตรคือประสบการณ์ทั้งปวงของผู้เรียนที่โรงเรียนจัดให้

๕) Curriculum as Educational Activities :หลักสูตรคือกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับนักเรียน^{๒๓}

จากการศึกษาหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนของนักวิชาการ ได้แก่ Taba อ่างใน บุญเลี้ยง ทุมทอง, (๒๕๕๓), Trump and Miller อ่างในบุญเลี้ยง ทุมทอง, (๒๕๕๓), Oliva , อ่างใน ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ,(๒๕๕๐), ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์,(๒๕๕๓), สุราษฏร์ พรหมจันทร์,(๒๕๕๐), ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ,(๒๕๕๐), ชุศรี สุวรรณโชติ,(๒๕๔๔), ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ อ่างในวันเพ็ญ วรรณโกมล, (๒๕๕๑), พระธรรมปัญญาภรณ์, (สุชาติ ธรรมรัตน์ป.ธ.๙) และพระมหาทองดี ปญญาวิโรป.ธ.๙, (๒๕๔๘), ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ดังตารางที่ ๒.๕ ดังนี้

หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน	นักวิชาการ										
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑
หลักสูตรมีเนื้อหาในรายวิชาที่สอนตามจุดประสงค์สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง	√		√	√	√			√		๖	√
หลักสูตรสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติและค่านิยมได้				√	√	√	√		√	๖	√
หลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและระดับชั้น		√	√	√				√	√	๖	√
หลักสูตรสามารถใช้เป็นแผนพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสมัย			√	√	√	√	√	√	√	๘	√
หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคม	√			√	√		√		√	๖	√

^{๒๓} ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ อ่างในวันเพ็ญ วรรณโกมล,เอกสารประกอบวิชาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน,(คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี,๒๕๕๑),หน้า ๓.

หมายเหตุอักษรย่อ:

๑ = Taba อ่างในบุญเลี้ยง ทุมทอง, (๒๕๕๓) ๒ = Trump and Miller อ่างในบุญเลี้ยง ทุมทอง, (๒๕๕๓) ๓ = Oliva , อ่างในภาวิตา ธาราศรีสุทธี,(๒๕๕๐) ๔ = ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, (๒๕๕๓) ๕ = สุราษฎร์ พรหมจันทร์,(๒๕๕๐) ๖ = ภาวิตา ธาราศรีสุทธี,(๒๕๕๐) ๗ = ชูศรี สุวรรณโชติ,(๒๕๔๔) ๘ = ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ อ่างในวันเพ็ญ วรรณโกมล,(๒๕๕๑) ๙ = พระธรรมปัญญาภรณ์ (สุชาติ ธรรมรัตน์), และพระมหาทองดี ปณญาวชิโร,(๒๕๔๘), ๑๐= ความถี่ ,๑๑ = ผู้วิจัย

จากตารางการวิเคราะห์หลักสูตรจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยสรุปความหมายได้ว่า หลักสูตรมีเนื้อหาในรายวิชาที่สอนต้องตรงตามจุดประสงค์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ทั้งมีเนื้อหาสาระที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและระดับชั้นเรียน จนสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติและค่านิยมได้ อันเป็นหลักสูตรที่สามารถใช้เป็นแผนในพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะกับยุคปัจจุบันได้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคม

๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน

การเรียนและการสอนเป็นคำที่มักใช้คู่กันเรียกรวมกันว่าการเรียนการสอนทั้งนี้เพราะคำทั้งสองมีความสัมพันธ์กันทั้งการสอนและการเรียนต่างเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกันการสอนเป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้และการสอนที่ดีย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผู้สอนที่สอนอย่างมีหลักการมีความรู้และมีทักษะจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความหมายมีคุณค่าเป็นการประหยัดเวลาและป้องกันการสูญเปล่าดังนั้นผู้สอนจึงควรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนการสอนในเรื่องดังต่อไปนี้^{๒๔}

ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

การบริหารโรงเรียนทั้งหมดการเรียนการสอนเป็นงานที่มีความสำคัญมากที่สุดส่วนงานอย่างอื่นเป็นงานที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้การเรียนการสอนมีคุณภาพและอำนวยความสะดวกให้การเรียนการสอนการเรียนการสอนเป็นภารกิจหลักของการจัดการศึกษาผลงานด้านวิชาการเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงมาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาว่าจัดการศึกษาบรรลุผลตามวัตถุประสงค์เพียงใดการเรียนการสอนมีความหมายตรงกับงานวิชาการมีผู้รู้และนักวิชาการด้านการศึกษาให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

สุราษฎร์ พรหมจันทร์ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การเรียนการสอนที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวรให้แก่ผู้เรียนการเรียนรู้เกิดขึ้นโดยตัวผู้เรียนเอง ครูเป็นแต่เพียงผู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น

^{๒๔} อภรณ์ ใจเที่ยง,หลักการสอน(ฉบับปรับปรุง),พิมพ์ครั้งที่๕,(กรุงเทพมหานคร:พิมพ์ที่โอ. เอส. พรินติ้งเฮ้าส์,๒๕๕๓),หน้า ๒.

เท่านั้นการเรียนการสอนจึงเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งในกระบวนการทางการศึกษาในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน^{๒๕}

นวลจิตต์ เขาวงกตพิงศ์ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนหมายถึง การจัดการบรรยากาศกิจกรรมสื่อสถานการณ์ฯลฯให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพครูจึงจำเป็นที่จะต้องรู้จักผู้เรียนอย่างรอบด้านและสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปเป็นพื้นฐานการออกแบบหรือวางแผนการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับผู้เรียน^{๒๖}

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการกิจกรรมในการเรียนรู้เช่นการใช้สื่อการสอนการจัดกิจกรรมระหว่างสอนการทดสอบเป็นต้นรวมทั้งความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครูในการให้ความช่วยเหลือแนะแนวแก่ผู้เรียนในด้านต่างๆ รวมทั้งการให้กำลังใจให้ความรักและความเอาใจใส่ด้วย^{๒๗}

อาภรณ์ ใจเที่ยง ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดซึ่งต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอน^{๒๘}

สุน อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง สถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้เกิดขึ้นได้แก่^{๒๙}

๑) ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างครูกับนักเรียนนักเรียนกับนักเรียนนักเรียนกับสิ่งแวดล้อมและครูกับนักเรียนกับสิ่งแวดล้อม

๒) ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่

๓) ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้

พระมหาบุญชัย ปภัสสรเมธี (จูแวน) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การเตรียมการสอนการจัดหาวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนตลอดจนสร้างบรรยากาศในสำนักเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการใช้เทคนิคและวิธีการสอนแบบต่างๆ^{๓๐}

John B. Hough and Thomas ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดกิจกรรมของผู้เรียนซึ่งมีหลักการและเหตุผลเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ด้วยตนเอง

^{๒๕} สุราษฏร์ พรหมจันทร์, ยุทธวิธีการเรียนการสอนวิชาเทคนิค, ฉบับปรับปรุง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕.

^{๒๖} นวลจิตต์ เขาวงกตพิงศ์, ชุดฝึกอบรมผู้บริหาร: ประมวลสาระ, ๒๕๔๕, หน้า ๑๐.

^{๒๗} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๕๓.

^{๒๘} อาภรณ์ ใจเที่ยง, หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง), พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^{๒๙} สุน อมรวิวัฒน์, หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง), พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๓๐} พระมหาบุญชัย ปภัสสรเมธี (จูแวน), “ศึกษาสภาพการดำเนินงานการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร”, ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม., (การบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า ๗๙.

อย่างสร้างสรรค์และเพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้ตั้งนั้นการสอนจึงเป็นกิจกรรมในแง่มุมต่าง ๆ ๔ ด้านคือ^{๓๑}

๑) ด้านหลักสูตรเป็นการศึกษาถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาความเข้าใจจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มวิชาการตั้งจุดประสงค์ของการเรียนการสอนให้ชัดเจนตลอดจนการเลือกเนื้อหาให้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น

๒) ด้านการเรียนการสอนเป็นขั้นตอนของการเลือกวิธีสอนและเทคนิคการสอนที่เหมาะสมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้

๓) ด้านการวัดผลเป็นขั้นของการเลือกวิธีวัดผลที่เหมาะสมและขั้นของการวิเคราะห์ผล

๔) ด้านการประเมินผลการสอนเป็นขั้นตอนในการประเมินผลการสอนทั้งหมดตั้งแต่การวางจุดประสงค์การเรียนรู้การเลือกเนื้อหาวิธีสอนตลอดจนความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ของการวัดผลที่ครูได้กระทำไว้

จากการศึกษาการจัดการเรียนการสอนของนักวิชาการ ได้แก่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), (๒๕๔๒), สุราษฎร์ พรหมจันทร์, (๒๕๕๐), นวลจิตต์ เขวกีรติพงศ์, (๒๕๔๕), ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, (๒๕๕๓), อาภรณ์ ใจเที่ยง, (๒๕๕๓), สุมณ อมรวิวัฒน์, (๒๕๕๓), สุมิตร คุณานุกร, (๒๕๔๐), พระมหาบุญชัย ปภัสสรเมธี (จูแวน), (๒๕๕๑), John B. Hough and Thomas, (1970), ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ดังตารางที่ ๒.๖ ดังนี้

การจัดการเรียนการสอน	นักวิชาการ										
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑
มีการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญามีทัศนคติที่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งปวง	√					√	√			๔	√
มีการมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์		√	√		√		√			๕	√
มีการจัดการบรรยากาศ และสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะกับผู้เรียน	√		√					√		๔	√
มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียนเพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง		√	√	√	√	√				๖	√
มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนด้วยวิธีหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้อย่างสร้างสรรค์	√			√	√	√	√			๖	√

^{๓๑} John B. Hough and Thomas K. Duncan, Teaching: Description Analysis (Massachusetts: Addison-Wesley, 1970), 2.

หมายเหตุอักษรย่อ:

๑ = พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๒) ๒ = สุราษฏร์ พรหมจันทร์, (๒๕๕๐)
 ๓ = นวลจิตต์ เขวกีร์ติพงศ์, (๒๕๔๕) ๔ = ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, (๒๕๕๓) ๕ = อารมณ์ ใจเที่ยง
 , (๒๕๕๓) ๖ = สมาน อมรวิวัฒน์, (๒๕๕๓) ๗ = สุมิตร คุณานุกร, (๒๕๔๐) ๘ = พระมหาบุญชัย
 ปภัสสรเมธี (จูแวน), (๒๕๕๑) ๙ = John B. Hough and Thomas, (1970) ๑๐ = ความถี่
 ๑๑ = ผู้วิจัย

จากตารางการวิเคราะห์การจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยสรุปความหมายได้ว่า การจัดการเรียน เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญหามีทัศนคติที่ถูกต้องต่อทุกสิ่งทั้งหมด มีการจัดการบรรยากาศ และสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะกับวัยของผู้เรียน เป็นการมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน เพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และมีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้อย่างสร้างสรรค์

๔.ด้านสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งจำเป็นที่ครูจะต้องดำเนินการเพื่อให้กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพผู้เรียนเกิดการรับรู้ได้ดีโดยมีสื่อการเรียนการสอนเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นความสนใจทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านความรู้ความเข้าใจทักษะปฏิบัติและทัศนคติได้ตามที่ครูต้องการ และยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเรื่องที่สอนได้ชัดเจนขึ้นในเรื่องของสื่อการเรียนการสอนนี้มีนักการศึกษาได้แสดงทัศนะไว้หลายท่านดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่น่าความรู้ไปสู่ผู้เรียนอยู่ในรูปของสิ่งพิมพ์หรือไม่ใช่สิ่งพิมพ์ก็ได้ และก็ยังหมายถึง สื่ออุปกรณ์การสอนต่างๆเช่น ภาพ สไลด์ วัสดุทัศน ภาพยนตร์ เป็นต้น ^{๑๒}

อารมณ์ ใจเที่ยง ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่จะช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนช่วยสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนขึ้นและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้นตลอดจนจำได้นานสื่อการเรียนการสอนแบ่งได้เป็นสื่อประเภทวัสดุเช่นของจริงรูปภาพหนังสือเป็นต้นสื่อประเภทอุปกรณ์เช่นเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะโทรทัศน์คอมพิวเตอร์เป็นต้นและสื่อประเภทวิธีการได้แก่กิจกรรมทุกอย่างที่ครูหรือนักเรียนจัดทำขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน ^{๑๓}

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจมีความเข้าใจเกิดการเรียนรู้และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสื่อการเรียนการสอนมีหลายรูปแบบเช่นสื่อสิ่งพิมพ์สื่อเทคโนโลยีสื่อธรรมชาติการเลือกสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนควรคำนึงถึงความน่าสนใจชวนคิดชวนติดตามเป็นสื่อที่เข้าใจง่ายกระตุ้น

^{๑๒} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี, ๒๕๕๓), หน้า๒๐๗.

^{๑๓} อารมณ์ ใจเที่ยง, หลักการสอน(ฉบับปรับปรุง), พิมพ์ครั้งที่๕, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๓), หน้า๑๙๐.

ให้ผู้เรียนรู้จักวิธีแสวงหาความรู้และที่สำคัญคือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนและความแตกต่างระหว่างบุคคล^{๓๔}

นิคม ทาแดง, กอบกุล ปราบประชา, และอำนาจ เดชชัยศรี ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง ตัวกลางหรือสิ่งต่างๆเช่นวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือและเทคนิควิธีการรวมทั้งกิจกรรมต่างๆที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกิดการพัฒนาและสามารถนำความรู้ที่ได้รับนั้นไปใช้ในการประกอบอาชีพตลอดจนการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ^{๓๕}

จันทรานี สงวนนาม ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่ช่วยให้ครูและนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนได้สะดวกยิ่งขึ้นสื่อที่จำเป็นสำหรับครูผู้สอนเช่นเอกสารหลักสูตรคู่มือครูบันทึกการสอน เป็นต้น^{๓๖}

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่น่าความรู้ไปสู่ผู้เรียนอยู่ในรูปของสิ่งพิมพ์และไม่ใช่สิ่งพิมพ์ที่ผู้สอนสามารถส่งถึงผู้เรียนเพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^{๓๗}

อนุศักดิ์ สมิตสันต์ ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่ช่วยในการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนและผู้เรียนเป็นผู้ใช้เพื่อช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพเช่น

- ๑) ทำให้สิ่งที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่ายขึ้น
- ๒) เป็นการสร้างแรงจูงใจและเร้าความสนใจ
- ๓) ช่วยเสริมสร้างความคิดและการแก้ปัญหาในการเรียนรู้ของนักเรียน
- ๔) สามารถเอาชนะข้อจำกัดต่างๆเกี่ยวกับเวลาระยะทางและขนาดได้ เช่น
  - ๔.๑ ทำให้สิ่งที่เคลื่อนไหวเร็วดูช้าลงเพื่อศึกษาได้
  - ๔.๒ ทำให้สิ่งที่เคลื่อนไหวช้าดูเร็วขึ้นเพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลง
  - ๔.๓ สามารถนำสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตมาศึกษาได้
  - ๔.๔ สามารถย่อสิ่งใหญ่ให้เล็กลงเพื่อให้สะดวกแก่การศึกษา
  - ๔.๕ ขยายสิ่งเล็กให้ใหญ่ขึ้น
  - ๔.๖ ทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมขึ้น
  - ๔.๗ สามารถนำสิ่งที่อยู่ไกลมาศึกษาได้^{๓๘}

^{๓๔} กระทรวงศึกษาธิการ, **นิยามคำศัพท์หลักสูตร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

^{๓๕} นิคม ทาแดง, กอบกุล ปราบประชา, และอำนาจ เดชชัยศรี, **ชุดฝึกหัดอบรมครู, ประมวลสาระเรื่อง เทคโนโลยีการศึกษาเพื่อการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖.

^{๓๖} จันทรานี สงวนนาม, **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทบุ๊คพอยท์จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕๔.

^{๓๗} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, **การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน** พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒๔.

^{๓๘} อนุศักดิ์ สมิตสันต์ **อ้างอิงในภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, การจัดและการบริหารงานวิชาการ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๓.

T. Newby และคณะ ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง คำที่จำกัดความของ คำว่า Instructional media ไว้ดังนี้ Channels of communication that carry messages with an instructional purpose; the different ways and means by which information can be delivered to learner. ซึ่งสรุปเป็นภาษาไทยได้ว่า ช่องทางต่างๆของการสื่อสารซึ่งนำพาสารต่างๆไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนด้วยเส้นทางและวิธีการที่สามารถนำพาสารสนเทศไปนำเสนอให้ถึงผู้เรียนได้^{๓๙}

สุราษฏร์ พรหมจันทร์ ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งต่างๆที่ใช้เป็นตัวกลางในกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้ส่งกับผู้รับ (ครูกับผู้เรียน) ซึ่งอาจเป็นคำพูด คำเขียนรูปภาพสัญลักษณ์หรือแม้กระทั่งสีหน้าท่าทาง^{๔๐}

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน ตัวกลางตัวช่วยในการให้ข้อมูลความรู้หรือสิ่งบอกกล่าวแก่ผู้เรียนแต่การใช้สื่อการเรียนการสอนให้ได้ผลนั้นต้องตรงกับจุดประสงค์เนื้อหาและกิจกรรมของบทเรียนอีกทั้งยังต้องใช้อย่างประหยัดและคุ้มค่าอีกด้วย^{๔๑}

จากการศึกษาสื่อการเรียนการสอนของนักวิชาการ ได้แก่ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, (๒๕๕๓), กิดานันท์ มลิทอง, (๒๕๕๕), กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ, (๒๕๕๕), อารมณ์ ใจเที่ยง, (๒๕๕๓), ชม ภูมิภาค, (๒๕๕๔), กระทรวงศึกษาธิการ, (๒๕๕๓), นิคม ทาแดง, กอบกุล ปราบประชา, และอำนาจ เดชชัยศรี, (๒๕๕๖), จันทราณี สงวนนาม, (๒๕๕๑), ปองสุข คุ้มภัย, (๒๕๕๕), รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, (๒๕๕๕), อนุศักดิ์ สมิตสันต์ อ่างใน ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, (๒๕๕๐), กรมวิชาการ, (๒๕๕๖), T. Newby และคณะ อ่างใน รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, (๒๕๕๕), สุราษฏร์ พรหมจันทร์, (๒๕๕๐), ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, (๒๕๕๐), ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ดังตารางที่ ๒.๗ ดังนี้

^{๓๙}T. Newby และคณะ อ่างใน รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒๔.

^{๔๐}สุราษฏร์ พรหมจันทร์, ยุทธวิธีการเรียนการสอนวิชาเทคนิค, ฉบับปรับปรุง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๑.

^{๔๑}ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, การจัดและการบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๑.

ตารางที่ ๒.๗ การวิเคราะห์สื่อการเรียนการสอน																	
สื่อการเรียนการสอน	นักวิชาการ																
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗
มีการใช้สื่อที่น่าสนใจ เพื่อนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้	√	√	√			√				√		√	√	√	√	๑๐	√
มีการใช้สื่อที่กระตุ้นความสนใจและความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนได้ชัดเจนขึ้น	√	√		√		√					√	√				๗	√
มีการใช้สื่อหลากหลายรูปแบบในการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจมากขึ้น	√	√				√					√	√				๖	√
มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางในการช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น	√	√	√		√		√		√			√		√	√	๑๐	√
มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางที่ช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้นเป็นการสร้างแรงจูงใจ และความคิดสร้างสรรค์สามารถแก้ปัญหาในการเรียนรู้ได้	√	√		√		√					√	√				๗	√

หมายเหตุอักษรย่อ:

๑ = ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, (๒๕๕๓) ๒ = กิดานันท์ มลิทอง,(๒๕๔๕)
 ๓ = กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ,(๒๕๔๕) ๔ = อภรณ์ ใจเที่ยง,(๒๕๕๓) ๕ = ชม ภูมิภาค,
 (๒๕๔๔) ๖ = กระทรวงศึกษาธิการ,(๒๕๕๓) ๗ = นิคม ทาแดง, กอบกุล ปราบประชา, และอำนาจ
 เดชชัยศรี,(๒๕๔๖) ๘ = จันทราณี สงวนนาม, (๒๕๕๑) ๙ = ปองสุข คุ้มภัย,(๒๕๔๕)
 ๑๐ = รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, (๒๕๕๕) ๑๑ = อนุศักดิ์ สมิตสันต์ อ่างในภาวิตา ธาราศรีสุทธิ,
 (๒๕๕๐) ๑๒ = กรมวิชาการ,(๒๕๔๖) ๑๓=T.Newbyและคณะอ้างในรุ่งชัชดาพรเวหะชาติ,(๒๕๕๕)
 ๑๔ = สุราษฏร์ พรหมจันทร์, (๒๕๕๐) ๑๕ = ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ,(๒๕๕๐) ๑๖ = ความถี่
 ๑๗ = ผู้วิจัย

จากตารางการวิเคราะห์สื่อการเรียนการสอน ผู้วิจัยสรุปความหมายได้ว่า มีการใช้สื่อ
 ที่น่าสนใจ เพื่อนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นตัวกลางในการช่วยให้
 กิจกรรมการเรียนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น เป็นสิ่งที่กระตุ้นความสนใจและความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนได้
 ชัดเจนยิ่งขึ้น สื่อนั้นมีหลากหลายรูปแบบที่ใช้ในการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและ
 เข้าใจมากขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายขึ้นเป็นการสร้างแรงจูงใจ และความคิดสร้างสรรค์สามารถ
 แก้ปัญหาในการเรียนรู้ได้

๕ .ด้านการวัดผลและประเมินผล

การวัดผลและประเมินผลเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษาเพราะ
 การวัดผลและประเมินผลจะแสดงผลการตรวจสอบการเรียนการสอนของผู้เรียนว่าเป็นไปตามผลการ
 เรียนรู้มาตรฐานการเรียนรู้และจุดหมายของหลักสูตรเพียงใดซึ่งจะเป็นข้อมูลของผู้สอนในการใช้
 ประกอบการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนต่อไปในเรื่องการวัดผลและประเมินผลนี้ได้มี
 นักการศึกษาแสดงทัศนะไว้ดังต่อไปนี้

สุราษฏร์ พรหมจันทร์ ได้กล่าวไว้ว่า การวัดและประเมินผล หมายถึง การกำหนดค่า
 แทนคุณลักษณะที่ต้องการจะวัดโดยใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพไปวัดหรือไปตรวจสอบเช่นใช้ข้อสอบวัด
 ความสามารถในการแก้ปัญหาในการทำงานของผู้เรียนเป็นต้นส่วนการประเมินผลนั้นเป็น
 กระบวนการในการวินิจฉัยตัดสินคุณค่าคุณลักษณะที่ได้วัดมาเทียบกับเกณฑ์ว่าสมควรผ่านหรือไม่ผ่าน
 สอบได้หรือสอบตกในทำนองนี้ดังนั้นกระบวนการในการประเมินผลจะต้องทำหลังจากได้มีการวัดผล
 มาก่อนแล้วเสมอ^{๔๒}

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ ได้กล่าวไว้ว่า การวัดและประเมินผล หมายถึง กระบวนการที่
 กำหนดจำนวนตัวเลขให้กับวัตถุสิ่งของหรือบุคคลตามความมุ่งหมายและเปรียบเทียบลักษณะความ
 แตกต่างที่ปรากฏอยู่ในสิ่งที่จะวัดนั้นเช่นการวัดความสามารถทางสมองด้านต่างๆการวัดคุณสมบัติทาง

^{๔๒}สุราษฏร์ พรหมจันทร์,ยุทธวิธีการเรียนการสอนวิชาเทคนิค,ฉบับปรับปรุง,(กรุงเทพมหานคร:
 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ,๒๕๕๐),หน้า๑๐๗.

กายภาพเช่นน้ำหนักขนาดของวัตถุผลที่ได้จากการวัดเป็นจำนวนตัวเลขจุดมุ่งหมายของการวัดผลนั้นเป็นการตรวจสอบการสอนของครูอาจารย์และการเรียนของผู้เรียนในด้านการเรียนรู้ ๓ ด้านคือ^{๔๓}

- ๑) ด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain)
- ๒) ด้านทักษะปฏิบัติ (Psychomotor Domain)
- ๓) ด้านเจตคติ (Affective Domain)

สำหรับการประเมินผล (Evaluation) เป็นการพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพคุณค่าความจริงและการกระทำบางที่ขึ้นอยู่กับการวัดเพียงอย่างเดียวเช่นคะแนนสอบแต่โดยทั่วไปจะเป็นการรวมการวัดหลายทางๆโดยอาศัยข้อมูลหรือรายละเอียดจากการสังเกตการตรวจผลงานการสัมภาษณ์หรือการทดสอบประกอบการพิจารณาการประเมินผลแต่ละครั้งจะประกอบด้วยผลการวัดที่ได้จากกระบวนการต่างๆเกณฑ์การพิจารณาและการตัดสินใจเป็นการชี้ขาดหรือสรุปผลการเปรียบเทียบผลของการวัดกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ ได้กล่าวไว้ว่า การวัดและประเมินผล หมายถึง การบอกเชิงปริมาณหรือการตีค่าเป็นตัวเลขตามกฎเกณฑ์การประเมินผลคือกระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าของวัตถุคนสิ่งของหรือการดำเนินงานว่าบรรลุความสำเร็จมากน้อยเพียงใดเก่งหรือไม่เก่งดีหรือไม่ดีโดยอาศัยข้อมูลที่ได้มาจากการวัดเป็นหลัก^{๔๔}

โนรี ใจใส ได้กล่าวไว้ว่า การวัดและประเมินผล หมายถึง กระบวนการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนโดยใช้เครื่องมือ, วิธีการวัดทางการศึกษาได้มากมายหลายวิธีการทดสอบการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนการสอบถาม, สัมภาษณ์การดูจากผลงานที่ส่งและจากปฏิกิริยา, การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวัดผลนี้จะนำไปสู่ขั้นตอนการประเมินผล (Evaluation) ต่อไปการประเมินผล (Evaluation) เป็นกระบวนการนำข้อมูลที่ได้จากการวัดผลมาตัดสินคุณค่าเช่นเมื่อทำการวัดผลในวิชาหนึ่งแล้วนักศึกษาได้คะแนนรวม ๘๖ คะแนนจากคะแนนเต็ม ๑๐๐ คะแนนแล้วนำมาประเมินผล, ตัดสินคุณค่าซึ่งถ้ามีการตั้งเกณฑ์ไว้ ๘๕ คะแนนถือว่าการประเมินผลอยู่ในระดับดีมาก(A)^{๔๕}

จันทรานี สวงนาม ได้กล่าวไว้ว่า การวัดและประเมินผล หมายถึง องค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ทักษะกระบวนการคุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่เพียงใดผลการประเมินจะช่วยให้ครูผู้สอนรู้ข้อบกพร่องหรือความก้าวหน้าของผู้เรียนทำให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้และวิธีการแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้เหมาะสมได้^{๔๖}

^{๔๓} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ,การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพิมพ์ครั้งที่๖, (กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยทักษิณ,๒๕๕๕),หน้า๙๙.

^{๔๔} ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ,การจัดและการบริหารงานวิชาการ,(กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,๒๕๕๐),หน้า๘๐.

^{๔๕} โนรี ใจใส,คู่มือการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้,(สุราษฎร์ธานี:มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๒),หน้า๑.

^{๔๖}จันทรานี สวงนาม,ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา,พิมพ์ครั้งที่๒, (กรุงเทพมหานคร:บริษัทบุคพอยท์จำกัด,๒๕๕๑),หน้า๑๕๔.

อาภรณ์ ใจเที่ยง ได้กล่าวไว้ว่า การวัดและประเมินผล หมายถึง สิ่งที่จะช่วยให้ผู้สอนทราบว่าการสอนที่ผ่านมานั้นบรรลุผลหรือไม่อย่างน้อยเพียงใดผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่มีตอนใดหรือจุดประสงค์ข้อใดบ้างที่ยังไม่บรรลุทำให้ผู้สอนสามารถแก้ไขข้อบกพร่องได้ตรงจุดการวัดและประเมินนี้มีประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอนผู้สอนจึงต้องทำการวัดและประเมินผลทุกครั้งการสอน^{๔๗}

บุญเลี้ยง ทุมทอง ได้กล่าวไว้ว่า การวัดและประเมินผล หมายถึง เครื่องมืออันหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพของนักการศึกษาในระดับการศึกษาต่างๆเพราะผลจากการวัดจะเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจของครูและนักการศึกษาเพื่อใช้ปรับปรุงวิธีการสอนการแนะแนวเป็นต้นผลของการสอบของนักเรียนที่ไม่ดีไม่เพียงแต่แสดงความอ่อนของนักเรียนแต่ละคนเท่านั้นเพราะถ้าพิจารณาผลการสอบรวมทั้งโรงเรียนก็จะแสดงถึงความบกพร่องในการสอนไม่ดีของครูด้วยและถ้าพิจารณาผลการสอบรวมทั้งในโรงเรียนก็จะแสดงถึงความบกพร่องในด้านการบริหารโรงเรียนของครูใหญ่และคณะผู้บริหารอีกด้วย^{๔๘}

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวไว้ว่า การวัดและประเมินผล หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลร่องรอยหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียนอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ^{๔๙}

สมสกุล รสชาติ ได้กล่าวไว้ว่า การวัดและประเมินผล หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้ทราบถึงประสิทธิภาพของการเรียนการสอนทราบทั้งผลการสอนของผู้สอนทราบผลการเรียนของผู้เรียนและผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรสิ่งสำคัญจากการวัดผลและประเมินผลจะเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพของผู้สอนและผู้บริหารด้วยว่าเป็นอย่างไรและนำเอาผลที่ได้จากการวัดการประเมินผลไปปรับปรุงการเรียนการสอน^{๕๐}

จากการศึกษาการวัดผลและประเมินผลของนักวิชาการ ได้แก่ สุราษฏร์ พรหมจันทร์, (๒๕๕๐), รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, (๒๕๕๕), ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, (๒๕๕๐), วนิดา เดชตานนท์, (๒๕๔๐), ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, (๒๕๔๔), โนรี ใจใส, (๒๕๕๒), จันทราณี สงวนนาม, (๒๕๕๑), อาภรณ์ ใจเที่ยง, (๒๕๕๓), บุญเลี้ยง ทุมทอง, (๒๕๕๓), กระทรวงศึกษาธิการ, (๒๕๕๓), กรมวิชาการ, (๒๕๕๕), นิตยา สุวรรณศรี, (๒๕๔๑), สุวิมล ว่องวานิช, (๒๕๔๖), สมสกุล รสชาติ, (๒๕๔๘), ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ดังตารางที่ ๒.๘ ดังนี้

^{๔๗} อาภรณ์ ใจเที่ยง, **หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง)**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๓), หน้า ๘.

^{๔๘} บุญเลี้ยง ทุมทอง, **การพัฒนาหลักสูตร**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทแอคทีฟพรีนติ้ง จำกัด, ๒๕๕๓) หน้า, ๒๗๔.

^{๔๙} กระทรวงศึกษาธิการ, **นิยามคำศัพท์หลักสูตร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๙.

^{๕๐} สมสกุล รสชาติ, **รูปแบบการบริหารงานวิชาการของงานโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, ๒๕๔๘, หน้า ๖๗.**

ตารางที่ ๒.๘ การวิเคราะห์การวัดผลและประเมินผล																
การวัดผลและประเมินผล	นักวิชาการ															
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖
มีการกำหนดค่าแทนคุณลักษณะที่ต้องการวัดโดยใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ	√	√	√	√			√								๖	√
มีกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้ตรงกับจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกัน	√	√	√	√	√			√				√			๘	√
มีกระบวนการใช้เครื่องมือหรือวิธีการวัดที่หลากหลายเพื่อได้มาซึ่งข้อมูลตามความมุ่งหมายของการเรียน					√	√						√			๔	√
มีกระบวนการสำคัญที่ช่วยตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนในด้านต่างๆ		√	√		√		√				√	√			๗	√
จัดทำเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับการศึกษาชั้นต่างๆ	√		√			√	√	√	√		√			√	๙	√
มีกระบวนการเก็บรวบรวมหลักฐานและข้อมูลทางการศึกษาของผู้เรียน เพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ	√	√				√	√	√		√	√				๘	√

หมายเหตุอักษรย่อ:

๑ = สุราษฎร์ พรหมจันทร์,(๒๕๕๐) ๒ = รุ่งซัชดาพร เวหะชาติ,(๒๕๕๕) ๓ = ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ
,(๒๕๕๐) ๔ = วณิดา เดชตานนท์,(๒๕๕๐) ๕ = ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์,(๒๕๕๔) ๖ =
โนรี ใจใส่,(๒๕๕๒) ๗ = จันทรานี สงวนนาม,(๒๕๕๑) ๘ = อภรณ์ ใจเที่ยง,(๒๕๕๓) ๙
= บุญเลี้ยง ทুমทอง,(๒๕๕๓) ๑๐ = กระทรวงศึกษาธิการ, (๒๕๕๓) ๑๑ = กรมวิชาการ,(๒๕๕๕)
๑๒ = นิตยา สุวรรณศรี ,(๒๕๕๑) ๑๓ = สุวิมล ว่องวานิช ,(๒๕๕๖) ๑๔ = สมสกุล รสชาติ,
(๒๕๕๘) ๑๕ = ความถี่ ๑๖ = ผู้วิจัย

จากตารางการวิเคราะห์การวัดผลและประเมิผล ผู้วิจัยสรุปความหมายได้ว่า การประเมินผล เป็นการกำหนดค่าแทนคุณลักษณะที่ต้องการวัด โดยใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพมีการกำหนดนับเป็นจำนวนตัวเลขให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย เพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกัน การใช้เครื่องมือหรือวิธีการวัดที่หลากหลาย เพื่อได้มาซึ่งข้อมูลตามความมุ่งหมายของการเรียน เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนในด้านต่างๆจัดทำเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับการศึกษาชั้นต่างๆ และเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมหลักฐาน และข้อมูลทางการศึกษาของผู้เรียน เพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

๒.๑.๔. กระบวนการของการจัดการเรียนการสอน

กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีมนต์สำคัญเกี่ยวกับการเรียนการสอนดังจะกล่าวต่อไปนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในการจัดการศึกษา และก่อให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่จะช่วยอธิบายธรรมชาติ และลักษณะสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ที่ดี และจะนำไปสู่การสอนอย่างมีทิศทางและเป้าหมายที่เหมาะสม โดยแยกค่านิยมเกี่ยวกับมนต์และแสดงให้เห็นรายละเอียดและสาระสำคัญของแต่ละมนต์ ดังนี้ คือ

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนการสอน หรือกระบวนการเรียนรู้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดในมาตรา๒๔มีสาระสำคัญ ๖ ประการดังนี้^{๕๑}

๑) มีเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล หากครูให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล จิตวิทยาการเรียนรู้และจิตวิทยาพัฒนาการ ครูก็จะสามารถปฏิบัติได้โดยพิจารณาความเหมาะสมเป็นรายวิชา รายกิจกรรม ว่าวิชาใด กิจกรรมใด สามารถจะมอบหมายแก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลตามความสนใจหรือความถนัด การทำเช่นนี้จะทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการทำกิจกรรม มีกำลังใจและมั่นใจที่จะเรียนรู้ต่อไป

^{๕๑} สำนักงานปฏิรูปการศึกษารายงานปฏิรูปการศึกษาต่อประชาชน,(กรุงเทพมหานคร:สำนักงานปฏิรูปการศึกษา,๒๕๕๔),หน้า๓๖ .

๒) มีการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหา ในการฝึกทักษะซึ่งประกอบด้วยการฝึกหัดและฝึกฝนทักษะที่ต้องฝึก ได้แก่

๒.๑ กระบวนการคิด เช่น การฝึกคิดอย่างเสรี การคิดวิเคราะห์ การคิดแบบสังเคราะห์ คิดหาความสัมพันธ์เชื่อมโยง คิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดสร้างทางเลือก คิดตัดสินใจ และคิดแก้ปัญหาได้

๒.๒ การจัดการ เช่น การวางแผน การทำ โครงการ การบันทึกการประมวลผลการประสานและร่วมมือปฏิบัติการ การสรุปผล การรายงานผล การปรับปรุงแก้ไข

๒.๓ การเผชิญสถานการณ์ เช่น การรับรู้สถานการณ์ การวิเคราะห์สถานการณ์ การควบคุมอารมณ์ของตน การควบคุมสถานการณ์โดยใช้ข้อมูล เหตุผลและความรู้มาประกอบการคิด และตัดสินใจ เผชิญและแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างรู้เท่าทัน

๓) การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในข้อนี้เน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง ซึ่งเชื่อมโยง และสืบต่อเนื่องจากการฝึกทักษะในหัวข้อที่ผ่านมา การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง มีหลายวิธี เช่น การอ่าน การพูด การร้องเพลง การเขียน การวาดภาพ การค้นคว้าเอกสาร การศึกษานอกสถานที่ การสัมภาษณ์ การสังเกตและการบันทึกการสังเกตและการวิเคราะห์ การทดลอง การสาธิต การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร การจัดนิทรรศการการทำโครงการ การทำแฟ้มสะสมงาน การปฏิบัติงาน ฯลฯ และการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ ก็ตามต้องเน้นการคิดเป็น ทำได้ ทำเป็น และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ รักการอ่านและใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องไม่เฉพาะในขณะที่เรียนเพื่อให้สอบได้หรือสอบผ่านเท่านั้น

๔) การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้ง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ความหมายข้อนี้ คือ การบูรณาการจุดมุ่งหมายและเนื้อหาตามความเหมาะสมหมายความว่าในแต่ละกิจกรรมหรือแต่ละคาบเวลาต้องมีเนื้อหาวิชาและจุดมุ่งหมายหลัก และมีการผสมผสานวิชาอื่นเป็นองค์ประกอบโดยเฉพาะด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม สามารถนำมาบูรณาการเข้าไปในเนื้อหาและกิจกรรมวิชาอื่น ๆ ได้

๕) การส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ ความในข้อนี้หมายถึงสถานศึกษาและครูต้องจัดสิ่งแวดล้อม ปัจจัยและบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น มีความสงบ สะอาด รมรื่น รมเย็น มีที่กันแดดกันฝน มีน้ำดื่ม มีห้องน้ำเพียงพอและสะอาดมีหนังสือ, สื่อ, อุปกรณ์, วัสดุฝึกงาน, มีบรรยากาศ ของกัลยาณมิตร และการแสวงหาความรู้ในลักษณะการวิจัย

๖) การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพอันจะส่งให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนานอกจากนี้ ในมาตรา ๒๕ และ ๒๙ ของกฎหมายการศึกษาแห่งชาติยังกำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ เช่น ห้องสมุดสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนพฤกษศาสตร์ สวนสาธารณะ อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์เยาวชน

ศูนย์กีฬา ฯลฯ อย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพรวมทั้งส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน บุคคล องค์กร และสถาบันทางสังคมโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน

วิชัย วงษ์ใหญ่ ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนการสอนตามสภาพจริง ไว้ ๕ ประการ ดังนี้^{๕๒}

๑) กระบวนการเรียนรู้ที่สมดุลและมีความสุข ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับความดี ความงาม ความจริง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างกระบวนการคิดจินตนาการ

๒) กระบวนการเรียนที่จะเรียนรู้ การเรียนที่จะรู้ คือ การเชื่อมโยงความรู้ทั่วไปอย่าง กว้างขวางและมีเพียงพอกับโอกาสที่สามารถทำงานได้ และการแสวงหาความรู้เพื่อจะได้ประโยชน์ จากโอกาสทางการศึกษาที่มีตลอดชีวิต ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดจำแนก และการคิดเชื่อมโยง

๓) การเรียนรู้ที่จะทำและอยู่ร่วมกัน เป้าหมายของกระบวนการเรียนที่จะนำไปใช้เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดทักษะทางอาชีพเท่านั้น แต่ยังได้รับความรู้ความสามารถที่จะดำเนินการรับสถานการณ์ที่ หลากหลายและการทำงานเป็นทีม รวมทั้งการเรียนรู้ทักษะทางสังคม การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน

๔) การเรียนรู้ที่เน้นบุคลิกส่วนตัวที่ได้พัฒนาดีขึ้น กระบวนการเรียนรู้ตามลำดับขั้นตอน ที่เป็นระบบ และผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเสริมสร้างเป็นบุคลิกส่วนตัว สามารถ แสดงออกที่สร้างสรรค์และอิสระ

๕) การเรียนรู้ที่แสวงหาวิธีการเรียน สังคมแห่งข่าวสาร เทคโนโลยีเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ บุคคลจะดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ซึ่งได้รับการพัฒนา กระบวนการ เรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ประเวศ วะสี อังใน ทิศนา ขัมมณี ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย ขั้นตอน ๑๐ ขั้นตอน ดังนี้^{๕๓}

๑) การฝึกสังเกต ให้ผู้เรียนมีโอกาสสังเกตสิ่งต่างๆ ให้มาก ให้รู้จักสังเกตสิ่งแวดล้อม รอบตัว

๒) การฝึกบันทึก ให้ผู้เรียนสังเกตสิ่งของๆ และจดบันทึกรายละเอียดที่สังเกตเห็น

๓) การฝึกการนำเสนอต่อที่ประชุม เมื่อผู้เรียนได้ไปสังเกตหรือทำอะไรหรือเรียนรู้อะไรมา ให้ฝึกนำเสนอเรื่องนั้นต่อที่ประชุม

๔) การฝึกการฟัง การฟังผู้อื่นช่วยให้ได้ความรู้มากผู้เรียนจึงควรได้รับการฝึกให้เป็นผู้ฟังที่ ดี

๕) การฝึกปุจฉา-วิสัชนา ให้ผู้เรียนฝึกการถาม-ตอบ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความแจ่มแจ้ง ในเรื่องที่ศึกษา รวมทั้งได้ฝึกการใช้เหตุผล การวิเคราะห์และการสังเคราะห์

๖) การฝึกตั้งสมมุติฐานและตั้งคำถาม ให้ผู้เรียนฝึกคิดและตั้งคำถามเพราะคำถามเป็น เครื่องมือสำคัญในการได้มาซึ่งความรู้ ต่อไปจึงให้ผู้เรียนฝึกตั้งสมมุติฐานและหาคำตอบ

^{๕๒} วิชัย วงษ์ใหญ่, **พลังการเรียนรู้ในกระบวนการทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๔**, (นนทบุรี: เอส อาร์ พรินติ้งลิททราเจอร์นอร์ชปี, ๒๕๔๒), หน้า ๖๖.

^{๕๓} ประเวศ วะสี อังใน ทิศนา ขัมมณี, **กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๘.

๗) การฝึกการค้นหาคำตอบ เมื่อมีคำถามและสมมุติฐานแล้ว ควรให้ผู้เรียนฝึกค้นหาคำตอบจากแหล่งต่างๆ เช่น หนังสือ ตารา อินเทอร์เน็ต หรือไปสอบถามจากผู้รู้ เป็นต้น

๘) การฝึกการวิจัย การวิจัยเป็นกระบวนการหาคำตอบที่จะช่วยให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ใหม่

๙) การฝึกเชื่อมโยงบูรณาการ บูรณาการให้เห็นความเป็นทั้งหมด และเห็นตัวเองเมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรมาแล้ว ควรให้ผู้เรียนเชื่อมโยงให้เห็นความเป็นทั้งหมดว่าผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรมาบ้างแล้ว เป็นการปูพื้นฐานที่ดีให้กับผู้เรียนในการเรียนรู้ในส่วนต่อไป

๑๐. การฝึกการเขียนเรียงเรียงทางวิชาการ หลังจากที่ได้เรียนรู้เรื่องใดแล้วควรให้ผู้เรียนฝึกเรียบเรียงความรู้ที่ได้ การเรียบเรียงจะช่วยให้ความคิดประณีตขึ้นและเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้อื่นในวงกว้างออกไป

ทศนา แคมมณี ได้กล่าวถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น ๓ ประการ โดยใช้บทบาทการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของครูและผู้เรียน และจุดเน้นอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่ ซึ่งสามารถจัดได้ดังนี้^{๕๔}

๑) การจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-Centered Instruction)

๑.๑ การจัดการเรียนการสอนทางตรงแบบใช้ผลการวิจัย (Research-Based Direct Instruction)

๑.๒ การจัดการเรียนการสอนทางตรงแบบใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory – Based Direct Instruction)

๑.๓ การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Instruction)

๑.๔ การจัดการเรียนการสอนโดยไม่มีครู (Instruction Without Teacher)

๑.๔.๑ แบบเน้นตัวผู้เรียน

๑) การจัดการเรียนการสอนตามเอกัตภาพ (Individualized Instruction)

๒) การจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนนำตนเอง (Self – Directed Learning)

๓) แบบเน้นความรู้ความสามารถ

๒.๑ การจัดการเรียนรู้แบบรู้จริง (Mastery Learning)

๒.๒ การจัดการเรียนการสอนแบบรับประกันผล (Verification Teaching)

๒.๓ การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นมโนทัศน์ (Concept – Based

๓) แบบเน้นประสบการณ์

๓.๑ การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning)

๓.๒ การจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม (Service Learning)

๓.๓ การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning)

^{๕๔} ทศนา แคมมณี, ศาสตราจารย์, องค์กรความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทด้านยุทธศาสตร์พิมพ์จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๐.

๔) แบบเน้นปัญหา

๔.๑ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem Based Instruction)

๔.๒ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลัก (Project Based Instruction)

๕) แบบเน้นทักษะกระบวนการ

๕.๑ การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการสืบสอบ (Inquiry Based Instruction)

๕.๒ การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการคิด (Thinking Process - Oriented Instruction)

๕.๓ การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการกลุ่ม (Group Process - Oriented Instruction)

๕.๔ การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการวิจัย (Research-Based Instruction)

๕.๕ การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Learning Process Instruction)

๖) แบบเน้นการบูรณาการ

๖.๑ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction)

๖.๒ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-Assisted Instruction)

๖.๓ การจัดการเรียนการสอนทางไกล (Distance Instruction)

๖.๔ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เครือข่ายเว็ลต์ไวด์ เว็บ (Web-Based Instruction) หลักการและแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับความนิยมเน้นไปทางด้าน การจัดการเรียนการสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ครูควรเลือกหลักการและวิธีการที่เหมาะสมกับ ลักษณะของเนื้อหาและวัตถุประสงค์

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ครูผู้สอนต้องคัดสรรเลือกนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ไว้ ๑๑ ประการ ดังนี้^{๕๕}

๑) กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๑.๑ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๑.๒ จัดประสบการณ์ตรงที่สอดคล้องกับผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๑.๓ เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมที่ถูกต้องดีงาม

^{๕๕} กระทรวงศึกษาธิการ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา,แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑,(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด,๒๕๕๒),หน้า๑๒.

- ๑.๔ จัดบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าทำ
- ๑.๕ ให้ผู้เรียนได้ร่วมทำงานเป็นกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
- ๒) กระบวนการสร้างความรู้
  - ๒.๑ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ต่างๆ
  - ๒.๒ ให้ผู้เรียนค้นพบความรู้และประสบการณ์ด้วยตนเอง
  - ๒.๓ ครูเป็นผู้จัดโอกาสบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียน
    - ๓) กระบวนการคิด
      - ๓.๑ จัดสภาพแวดล้อม และสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการคิด
      - ๓.๒ ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนคิด ไม่ปิดกั้นความคิด ให้กำลังใจ เสริมแรงเมื่อผู้เรียนคิดได้ด้วยตนเอง
      - ๓.๓ ใช้รูปแบบ วิธีการสอน หรือเทคนิคการสอนต่างๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด
      - ๓.๔ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิด และเกิดกระบวนการคิดต่างๆ ตามความเหมาะสม
    - ๔) กระบวนการทางสังคม
      - ๔.๑ ให้โอกาสผู้เรียนได้ทำกิจกรรมกลุ่ม มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน
      - ๔.๒ มุ่งจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
      - ๔.๓ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาสภาพของชุมชน ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมและ เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม
    - ๕) กระบวนการแก้ปัญหา
      - ๕.๑ ขึ้นกำหนดปัญหา ผู้เรียนต้องเข้าใจปัญหา และวิเคราะห์ปัญหา
      - ๕.๒ ขึ้นวางแผนแก้ปัญหา ประกอบด้วย การตั้งสมมติฐาน การกำหนดวิธีการทดลอง หรือวิธีการตรวจสอบ และการประเมินผลการแก้ปัญหา
      - ๕.๓ ขึ้นดำเนินการแก้ปัญหา ผู้เรียนลงมือแก้ปัญหา และประเมินผลว่าวิธีการ แก้ปัญหา และผลที่ได้เป็นอย่างไร
      - ๕.๔ ขึ้นตรวจสอบการแก้ปัญหา เป็นหารประเมินภาพรวมในการแก้ปัญหาทั้งด้าน วิธีการแก้ปัญหาผลการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ รวมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้
  - ๖) กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง
    - ๖.๑ การกระตุ้นแนะนำเรื่องที่จะเรียนโดยใช้ประสบการณ์หรือกิจกรรมกระตุ้นให้ ผู้เรียนคิด เราให้ผู้เรียนอยากเห็น อยากเรียนรู้
    - ๖.๒ ให้ผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์เดิม และแสวงหาความรู้ใหม่ ตามธรรมชาติ ของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้
    - ๖.๓ การฝึกปฏิบัติด้วยการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญมากยิ่งขึ้น
    - ๖.๔ การนำข้อค้นพบในการฝึกปฏิบัติไปใช้ในสถานการณ์อื่น
- ๗) กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
  - ๗.๑ การศึกษา และวิเคราะห์ภาระ และโครงสร้างของงาน

๗.๒ การวางแผนปฏิบัติงาน

๗.๓ การลงมือปฏิบัติ

๗.๔ ครูผู้สอนให้คำแนะนำ และสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง

๗.๕ ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน

๗.๖ ผู้เรียนฝึกฝนทักษะความชำนาญ

๗.๗ ขึ้นประเมินผลงาน ปรับปรุงชิ้นงาน

๘) กระบวนการจัดการ

๘.๑ การวางแผน วิเคราะห์ใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงาน

๘.๒ การปฏิบัติงาน ประสานงาน ทำงานเป็นระบบตามแผน

๘.๓ การติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงและสรุปผลงาน

๙) กระบวนการวิจัย

๙.๑ เลือกประเด็นปัญหา ครูผู้สอนจัดกิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในประเด็นต่างๆ

๙.๒ การนิยามปัญหา ผู้เรียนร่วมกันพิจารณาประเด็นปัญหาที่เลือกไว้แล้วให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๙.๓ การพัฒนาวิสัยทัศน์ผู้เรียนร่วมกันกำหนดแนวทางและวางแผนแก้ปัญหาโดยใช้วิสัยทัศน์เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการอย่างชัดเจน

๙.๔ ลงมือปฏิบัติผู้เรียนร่วมกันดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้

๙.๕ ตรวจสอบผลการเปลี่ยนแปลง

๙.๖ สรุปและประเมินผล ครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปทบทเรียนทั้งหมดและ ตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ว่าบรรลุตามจุดประสงค์เพียงใด

๑๐) กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

๑๐.๑ ให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของตนเอง

๑๐.๒ เลือกกระบวนการให้สอดคล้องกับเนื้อหา รูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน

๑๐.๓ ส่งเสริม ช่วยเหลือผู้เรียนในการใช้รูปแบบวิธีการเรียนรู้ตามความถนัดของตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ

๑๑) กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

๑๑.๑ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดีทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญา

๑๑.๒ กำหนดจุดเน้นการเรียนรู้ด้านพฤติกรรม ความรู้สึก ความคิด

๑๑.๓ จัดกิจกรรมที่หลากหลาย พัฒนาความคิด จิตสำนึก ความรู้สึกที่ดีงาม

๑๑.๔ จัดบรรยากาศในการเรียนรู้ที่อบอุ่น มีความเอื้ออาทรและสมานฉันท์กระตุ้นให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

๑๑.๕ บุคลิกภาพของครูผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดีเหมาะสมกับการสอนคุณธรรมยั้งแย้มแจ่มใสแต่งกายสมสมัย สมวัย และเหมาะสมกับกาลเทศะ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

จากการศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนของนักวิชาการ ได้แก่ สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, (๒๕๔๔), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (๒๕๔๕), วิชัย วงษ์ใหญ่, (๒๕๔๒), สันต์ ธรรมบำรุง, (๒๕๔๘), ชาญชัย ยมดิษฐ์, (๒๕๔๘), ประเวศ วะสี อ่างโน ทิศนา แหมมณี, (๒๕๕๐),

ทีศนา แชมมณี, (๒๕๕๓),กระทรวงศึกษาธิการ,(๒๕๕๒), วิทย์ มูลคา และอรทัย มูลคา, (๒๕๕๕), ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ดังตารางที่ ๒.๙ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๙ การวิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนการสอน											
กระบวนการจัดการเรียนการสอน	นักวิชาการ										
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑
มีเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน	√	√		√	√	√	√		√	๘	√
กระบวนการคิดมีการคิดอย่างเสรีการคิดวิเคราะห์ การคิดแบบสังเคราะห์เป็นต้น	√	√		√		√		√	√	๗	√
การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	√	√	√	√	√		√	√		๘	√
การผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา	√	√	√		√		√	√	√	๘	√
การจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเอื้อต่อการเรียนรู้	√	√			√		√	√	√	๗	√
การประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพอันจะส่งให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา	√	√	√		√		√	√	√	๘	√
การกำหนดวัตถุประสงค์การสอน มาตรฐานการเรียนรู้ สาระวิชา ความพร้อมของผู้เรียน ให้สอดคล้องกับกิจกรรมและบทเรียนที่จะจัดขึ้น			√		√		√		√	๕	√

หมายเหตุอักษรย่อ:

๑ = สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, (๒๕๔๔) ๒ = สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (๒๕๔๕),
 ๓ = วิจัย วงษ์ใหญ่, (๒๕๔๒), ๔ = สันต์ ธรรมบำรุง, (๒๕๔๘) ๕ = ชาญชัย ยมดิษฐ์, (๒๕๔๘) ๖ =
 ประเวศ วะสี อ่างใน ทีศนา แชมมณี, (๒๕๕๐) ๗ = ทีศนา แชมมณี, (๒๕๕๓), ๘ =
 กระทรวงศึกษาธิการ,(๒๕๕๒) ๙ = วิทย์ มูลคา และอรทัย มูลคา, (๒๕๕๕) ๑๐ = ความถี่ ๑๑ =
 ผู้วิจัย

จากตารางการวิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยสรุปความหมายได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้นมีเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนเป็นกระบวนการคิดมีการคิดอย่างเสรี การคิดวิเคราะห์ การคิดแบบสังเคราะห์ เป็นต้น การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา เป็นการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพอันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา และเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน มาตรฐานการเรียนรู้ สาระวิชา ความพร้อมของผู้เรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมและบทเรียนที่จะจัดขึ้น

๒.๒ ข้อมูลพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

ความเป็นมาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือที่เรียกกันว่า นักธรรม เกิดขึ้นตามพระดำริของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการเล่าเรียนพระธรรมวินัยในภาษาไทย เพื่อให้พระภิกษุสามเณรผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาสามารถเล่าเรียนพระธรรมวินัยได้สะดวกและทั่วถึงอันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ ตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป การศึกษาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมานิยมศึกษาเป็นภาษาบาลีที่เรียกว่า การเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป จึงปรากฏว่า ภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างทั่วถึงมีจำนวนน้อย เป็นเหตุให้สังฆมณฑลขาดแคลน พระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยกิจการพระศาสนาทั้งในด้านการศึกษา การปกครอง และการแนะนำสั่งสอนประชาชน ดังนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรงพระดำริวิธีการเล่าเรียนพระธรรมวินัยในภาษาไทยขึ้นสำหรับสอนพระภิกษุสามเณร วัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรกนับแต่ทรงรับหน้าที่ปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมาโดยทรงกำหนดหลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติและพระวินัยตลอดถึงหัดแต่งแก้กระทู้ธรรมเมื่อทรงเห็นว่า การเรียนการสอนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยดังนี้ได้ผลทำให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้กว้างขวางขึ้นเพราะเรียนรู้ได้ไม่ยาก จึงทรงดำริที่จะขยายแนวทางนี้ไปยังพระภิกษุสามเณรทั่วไปด้วย ประกอบกับใน พ.ศ. ๒๔๔๘ ประเทศไทยเริ่มมีพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารซึ่งภิกษุทั้งหมดจะได้รับการยกเว้น ส่วนสามเณรจะยกเว้นให้เฉพาะสามเณรผู้รู้ธรรมทางราชการได้ขอให้ คณะสงฆ์ช่วยกำหนดเกณฑ์ของสามเณรผู้รู้ธรรม สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ จึงทรงกำหนดหลักสูตรองค์สามเณรผู้รู้ธรรมขึ้น ต่อมาได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์สามเณรผู้รู้ธรรมนั้นเป็น “องค์นักธรรม” สำหรับภิกษุสามเณรชั้นนวกะ (คือผู้บวชใหม่) ทั่วไปได้รับพระบรมราชานุมัติ เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ และโปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนตุลาคมปีเดียวกันโดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ และวัดเบญจมบพิตร เป็นสถานที่สอบการสอบครั้งแรกมี ๓ วิชาคือ ธรรมวิภาคในนวโกวาท แต่งความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธเฉพาะท้องถิ่นในอรรถกถาธรรมบท

พ.ศ. ๒๔๕๕ ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์นักธรรมให้เหมาะสมสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไปจะเรียนรู้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยแบ่งหลักสูตรเป็น ๒ อย่างคือ

อย่างสามัญ เรียนวิชาธรรมวิภาค พุทธประวัติ และเรียงความแก้กระทู้ธรรม

อย่างวิสามัญ เพิ่มแปลอรรถกถาธรรมบท มีแก้อรรถ บาลีไวยากรณ์และสัมพันธ์ และวินัยบัญญัติที่ต้องสอบทั้งผู้ที่เรียนอย่างสามัญและวิสามัญ

พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงปรับปรุงหลักสูตร องค์นักธรรม อีกครั้งหนึ่ง โดยเพิ่มหลักธรรมหมวดคิหิปฏิบัติเข้าในส่วนของธรรมวิภาคด้วย เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการครองชีวิตฆราวาส หากภิกษุสามเณรรูปนั้นๆ มีความจำเป็นต้องลาสิกขาออกไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง เรียกว่า นักธรรมชั้นตรี การศึกษาพระธรรมวินัยแบบใหม่นี้ได้รับความนิยมนอกจากหมู่ภิกษุสามเณรอย่างกว้างขวาง และแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว เพียง ๒ ปีแรกก็มีภิกษุสามเณรสมัครเข้าสอบสนามหลวงเกือบพันรูป เมื่อทรงเห็นว่าการศึกษานักธรรมอำนวยคุณประโยชน์แก่พระศาสนาและภิกษุสามเณรทั่วไปในเวลาต่อมา จึงทรงพระดำริขยายการศึกษานักธรรมให้ทั่วถึงแก่ภิกษุทุกระดับ คือ ทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมชั้นโท สำหรับภิกษุชั้นมัธยม คือ มีพรรษาเกิน ๕ แต่ไม่ถึง ๑๐ และนักธรรมชั้นเอกสำหรับภิกษุชั้นเถระ คือมีพรรษา ๑๐ ขึ้นไป ดังที่เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์สืบมาตราบถึงทุกวันนี้^{๕๖}

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ตั้งแต่อดีตมาโดยมุ่งเน้นการศึกษาเป็นภาษาบาลีเป็นหลัก จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๓๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อคราวปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร ได้กำหนดหลักสูตรการสอนพระภิกษุสามเณรภายในวัดขึ้น เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนรู้หลักพระพุทธศาสนาทั้งในด้านหลักธรรม พุทธประวัติ พระวินัย และการหัดแต่งเรียงความแก้กระทู้ธรรม ถึงวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรใหม่ เพื่อใช้สำหรับสอนพระนวกะ (ผู้บวชใหม่) โดยแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก และได้โปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ และวัดเบญจมบพิตร เป็นสถานที่สอบวิชาที่สอบครั้งแรกนี้ มี ๓ วิชา คือ ธรรมวิภาค แต่งเรียงความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธ เฉพาะท้องถิ่นทานในอรรถกถา ธรรมบท จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๔๕๖ จึงได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยเพิ่มหลักธรรมหมวดคิหิปฏิบัติเข้ามาในส่วนของวิชาธรรมวิภาค และได้ขยายหลักสูตรขึ้นอีกเป็นระดับนักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ดังมีปรากฏอยู่ในหลักสูตรปัจจุบันสืบกันมา โดยเฉพาะสมัยสมเด็จพระวันรัต วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นแม่กองธรรมสนามหลวง ได้เน้นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ว่าเป็นการพัฒนาศาสนทายาทให้มีคุณภาพ สามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้เป็นอย่างดีทั้งถือว่าเป็นกิจการของคณะสงฆ์ส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^{๕๗}

^{๕๖} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรมพ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,๒๕๕๔),หน้า๓๕๗.

^{๕๗} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรมพ.ศ.๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์การศาสนา,๒๕๔๔),หน้า๑๙๓.

องค์นักธรรม

ด้วยพระดำริดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ นั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ จึงทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์สามเณรธรรมชั้นใหม่ โดยจัดเป็น ๒ อย่าง ตามแนวพระดำริดังกล่าวแล้ว คือ^{๕๘}

(๑) อย่างสามัญ แบ่งเป็น ๒ ประโยค

ประโยค ๑ ธรรมวิภาค กับเรียงความแก้กระทู้ธรรม ไม่ต้องซักที่มา

ประโยค ๒ พุทธประวัติย่อ กับเรียงความแก้กระทู้ธรรม ซักที่มาในหนังสือไทย

(๒) อย่างวิสามัญ แบ่งเป็น ๒ ประโยค

ประโยค ๑ เพิ่มอรรถกถาธรรมบท มีแก้อรธด้วย

ประโยค ๒ เพิ่มบาลีไวยากรณ์และสัมพันธ

อย่างสามัญ จะจัดทั่วไปเป็นแบบเดียวกันทั้งในกรุง ในหัวเมือง ผู้สอบได้อย่างสามัญเพียงประโยค ๑ ได้รับยกเว้นเกณฑ์ทหาร สอบได้ทั้ง ๒ ประโยค เป็นนักธรรม ๒ ประโยค

อย่างวิสามัญ จะจัดเฉพาะในกรุงเทพฯ ผู้สอบได้อย่างวิสามัญทั้ง ๒ ประโยค ได้เป็นเปรียญ ๒ ประโยค เทียบเปรียญปริยัติ (คือเปรียญบาลี) ๓ ประโยค

หลักสูตรองค์สามเณรธรรมที่ปรับปรุงขึ้นใหม่นี้อนุญาตให้สอบได้ทั้งภิกษุและสามเณร และทรงคาดหวังว่า “ถ้าจัดอย่างนี้ การเรียนธรรมของภิกษุสามเณรจะเจริญทั้งในกรุงทั้งในหัวเมือง จะได้ผู้มีความรู้ช่วยกิจพระศาสนาอีกมากจัดการเรียนเฉพาะแต่ในนครภาษา ถึงเป็นหลักก็จริง แต่แคบความรู้อันนี้ไม่แพร่หลายไปในหัวเมือง ภิกษุสามเณรในหัวเมืองไม่ได้เรียนในทางนี้และยังเข้าไม่ได้เรียนในทางอื่นด้วยเหตุนี้จึงหาพระสมควรเป็นเจ้าของอาวาส เป็นอุปัชฌาย์ เป็นเจ้าคณะได้เป็นอันยาก แต่ผู้ทำหน้าที่เหล่านี้จำต้องมีเมื่อจัดสอนความรู้สามัญในหัวเมืองขึ้นแล้ว คงเปลืองความขัดข้องข้อนี้ไปได้มาก เพียงแต่เท่าที่จัดมาแล้ว ยังให้ผลดีเห็นปรากฏอยู่ ถ้าได้จัดขยายออกไป ก็คงได้ประโยชน์มากออกไป

หลักสูตรที่ทรงปรับปรุงขึ้นใหม่นี้เรียกว่า “องค์นักธรรม” ได้รับพระบรมราชานุมัติเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ร.ศ.๑๓๐ ภิกษุที่สอบองค์นักธรรมอย่างวิสามัญได้ทั้ง ๒ ประโยค ซึ่งเรียกว่าเปรียญธรรม ๒ ประโยคนั้น ต้องสอบวินัยบัญญัติในวโกวาทีได้ด้วย จะได้รับพระราชทานพัดอย่างเดียวกับเปรียญปริยัติหรือเปรียญบาลี ๓ ประโยค สำหรับสามเณรที่สอบได้ชั้นนี้ ต้องรอไว้จนอุปสมบทแล้วและสอบวินัยบัญญัติได้แล้วจึงจะได้รับพระราชทานพัด

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์นักธรรมอีกครั้งหนึ่ง โดยกำหนดให้เพิ่มคิหิปฏิบัติเข้าไปในส่วนของธรรมวิภาคด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ผู้สอบได้องค์นักธรรม แล้วจำจะต้องสึกออกไปครองชีวิตฆราวาสมากยิ่งขึ้น

^{๕๘} สำนักศาสนศึกษาวัดเทพศิลา, คู่มือเปิดตำราเรียนบาลี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๓.

องค์สามเนตรรัฐธรรมนูญ^{๕๙}

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในรูปแบบใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นจากการตีความพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารในปีพ.ศ. ๒๔๔๘ (ร.ศ. ๑๒๔) นั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดให้ตราพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้ โดยกำหนดให้พระภิกษุทั่วไปได้รับการยกเว้นการเกณฑ์ทหาร ส่วนสามเนตรได้รับยกเว้นเฉพาะสามเนตรที่รัฐธรรมนูญเท่านั้น จากปัญหาดังกล่าวทางราชการ จึงได้ขอให้คณะสงฆ์กำหนดองค์สามเนตรรัฐธรรมนูญขึ้น เพื่อใช้เป็นการเกณฑ์ทหาร เมื่อถึง พ.ศ. ๒๔๕๔ (ร.ศ. ๑๓๐) สมเด็จพระสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ วโรส ในฐานะประธานเถรสมาคม โดยได้ทรงมีพระปรารภต่อที่ประชุมว่า เมื่อ ศก ๑๒๔ ได้มีพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ในนั้นยกเว้นภิกษุทั่วไป แต่สามเนตรยกเว้นโดยเอกเทศเฉพาะแต่สามเนตรรัฐธรรมนูญ การกำหนดองค์ของสามเนตรรัฐธรรมนูญนี้ เจ้าหน้าที่อื่นๆ ขอให้กระทรวงธรรมการ เป็นผู้กำหนดให้ จึงเชิญท่านทั้งหลายมาเพื่อจะให้ช่วยกันกำหนด เราไม่มีอำนาจที่จะออกความเห็นวินิจฉัยพระราชบัญญัติ เมื่อตั้งขึ้นแล้วเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องอนุวัติตามประเพณีนี้ก็ให้มีเป็นอย่างมาในครั้งพระพุทธกาลแล้ว เช่นในมหาเวรคณินว่า เมื่อภิกษุกำลังทำอุโบสถก็ดี ทำปวารณาก็ดี ค้างอยู่มีพระราชามาจับภิกษุนั้น ที่แปลว่า ราชการจะเอาตัว ให้ขอผิดไว้ พอได้ทำกิจนั้นเสร็จก่อน ข้อนี้แปลว่า พระยอมอนุวัติราชการไม่ขัดขืน และคนที่จะต้องอยู่เป็นหมวดเป็นหมู่กันได้ที่เรียกว่า บ้านเมือง ก็ต้องมีคนช่วยกันทำธุระหลายหน้าที่ กล่าวตามบาลี ต้องมีวรรณะทั้งสี่ คือ กษัตริย์ เป็นผู้ป้องกันอันตรายภายนอกภายใน พราหมณ์เป็นผู้สอนให้คนมีความรู้และความดี พวกเรานับเข้าอยู่ในหมวดนี้ แพศย์ เป็นผู้ทำของที่เกิดแต่ฝีมือ หรือรับของเหล่านั้นมาจำหน่ายเพื่อบำรุงสุขของประชาชน ศูทร เป็นผู้รับภาระงานของผู้อื่นด้วยแรง เพื่อความสะดวกของมหาชน แต่หน้าที่ของผู้ใด ผู้นั้นก็ต้องการทำให้เต็มที่ เช่นเราเป็นพวกพระ ก็ต้องการจะได้คนมาฝึกสอนอบรม ฝ่ายพวกทหารก็ต้องการจะได้คนเข้าเป็นทหาร แต่คนทั้งปวงจะเป็นพระหรือเป็นทหารทั้งนั้น ไม่เป็นอย่างอื่นเลยไม่ได้ต้องแบ่งเป็นนั่นบ้าง เป็นนี่บ้าง ข้อที่จะกำหนดองค์ของสามเนตรรัฐธรรมนูญนั้น ก็แปลว่าจะกำหนดว่าคนเช่นไร จะขอเอาไว้ คนเช่นไรจะยอมปล่อยให้เข้ารับราชการทหาร”^{๖๐}

จากพระปรารภดังกล่าวและจากที่ได้สดับความคิดเห็นของที่ประชุมเถรสมาคม จึงได้ทรงสรุปแนวพระดำริในการดำเนินการในเรื่องนี้ต่อที่ประชุมว่า “เห็นควรเอาไว้แต่สามเนตรที่จะเป็นคนเรียนรู้ และทำประโยชน์ให้แก่พระศาสนาได้ การกำหนดต้องให้สมแก่นักเรียนอุดมศึกษา แลความรู้ต้องให้เวลาเรียนไม่ต่ำกว่า ๒ ปี ที่เป็นกำหนดเกณฑ์รับราชการ เพราะฉะนั้น ในส่วนรู้ภาษามคธทรงเห็นชอบตามที่พระเถระทั้งหลายกำหนดนั้น ส่วนรัฐธรรมนูญเพียงแต่รัฐธรรมนูญของสามเนตร ทรงเห็นอ่อนไป

^{๕๙} สำนักศาสนศึกษาวัดเทพศิลา, **คู่มือเปิดตำราเรียนบาลี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๐.

^{๖๐} พระครูวิบูลศีลโสภิต (เสรี ชื่นชม) “การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์โดยสมเด็จพระสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๑.

แต่ยังทรงรู้สึกอยู่ว่า หลักสูตรที่วัดบวรนิเวศอยู่ข้างจะสูง แลเป็นกำหนดคราวแรกอ่อนไว้หน่อยก็ยังได้ ภายหลังจึงค่อยรัดเข้า”^๕ และในที่สุดเถรสมาคมได้มีมติตามแนวพระดำรินี้^{๖๑}

๑) กำหนดองค์ของสามเณรผู้ธรรม ให้กำหนดตามสมควรแก่ความรู้ที่ต้องการในมณฑลนั้นๆ มุ่งเอาประโยชน์พระศาสนาเป็นที่ตั้ง

๒) องค์ของสามเณรผู้ธรรมในกรุงเทพฯ นั้น รู้มคธภาษา กรรมการสอบเห็นว่าใช้ได้กับรู้ธรรมของสามเณรด้วย

๓) สามเณรที่ไม่มีประโยชน์แก่พระศาสนา คือว่า แม้สึกเข้ารับราชการก็ไม่เป็นเหตุเสียการข้างวัด เช่น ขาดคนเล่าเรียน จะหาคนมีความรู้บ้าง เป็นต้น สามเณรเช่นนั้นเมื่อต้องเรียก ก็ให้สึกเข้ารับราชการ

เกณฑ์ดังกล่าวนี้ กระทรวงกลาโหมก็ยอมรับ จึงเป็นอันใช้ได้ ครั้นเดือนตุลาคม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ จึงโปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางขึ้นเป็นครั้งแรก ที่วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ วัดสุทัศน์เทพวราราม และวัดเบญจมบพิตร โดยทรงกำหนดหลักสูตรสำหรับสามเณรผู้ธรรมในกรุงเทพฯ ดังนี้

๑) ภาษามคธ เพียงท่องนิทานในอรรถกถาธรรมบท

๒) ธรรมของสามเณร คือธรรมวิภาคในนวโกวาท

๓) แต่งความแก้กระทูธรรม

ในการสอบองค์สามเณรผู้ธรรมครั้งแรกในกรุงเทพฯ เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ (ร.ศ.๑๓๐) มีสามเณร เข้าสอบ ๑๗๙ รูป สอบได้ ๑๓๙ รูป ตก ๔๐ รูป ผลการสอบองค์สามเณรผู้ธรรมครั้งนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงเห็นว่า ทำให้สามเณรมีความรู้ดีขึ้น แต่ยังคงเพราะใช้ได้แต่ในกรุงเทพฯ หรือเฉพาะวัดที่มีเรียนปริยัติ ในหัวเมืองจะจัดตามนี้ไม่ได้ แต่ก็ทรงเห็นว่าหากได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ก็จะเป็นประโยชน์กว้างขวางเพราะการเรียนการสอนธรรมวินัยในภาษาไทยอย่างนี้ พระองค์ได้ทรงทำเป็นการส่วนพระองค์มานานแล้ว และเกิดผลดีแก่ภิกษุสามเณรที่เรียน ทั้งที่ยังบวชอยู่และสึกออกไป ฉะนั้น พระองค์จึงทรงพระดำริที่จะปรับปรุงหลักสูตรองค์สามเณรผู้ธรรมที่จัดขึ้นครั้งนี้ให้เป็นการศึกษาธรรมวินัยสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป ซึ่งจะเป็นทางให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ธรรมวินัยทั่วถึง ดังที่พระองค์ได้ทรงอธิบายแก่เถรสมาคมในครั้งนั้น ปรากฏในรายงานการประชุมเถรสมาคม เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ร.ศ. ๑๓๐ ว่า “ ความรู้ธรรมอย่างสามัญนั้น ได้ทรงเริ่มจัดมานานแล้วตรัสเล่าจำเดิมแต่เหตุปรารภแตงนวโกวาทขึ้น และได้ใช้ฝึกสอนในสำนักของพระองค์เอง และวัดอื่นได้รับใช้ตามอย่างได้ผลดีทั้งผู้ยังบวชอยู่และผู้สึกไปแล้ว เมื่อกำหนดองค์สามเณรผู้ธรรม ทรงเห็นว่า จะขยายความรู้ธรรมถึงขั้นนี้ได้ จึงได้ทรงหลักสูตรขึ้นดังนี้ กำหนดเอาความรู้ในมคธภาษานั้นเป็นการหนักแก่สามเณรผู้จะเรียนให้ทันเวลา ทั้งไล่ได้แล้วจะจัดว่าเป็นผู้มีความรู้ก็ยังไม่ได้ และจะจัดในหัวเมืองก็ไม่ได้ทั่วไป เมื่อเสด็จไปหัวเมืองเหนือคราวนี้เอง ได้ทรงปรารภถึงการเรียนของพระสงฆ์หัวเมือง ทรงเห็นว่าได้รับบำรุงเข้าคงดีขึ้นกว่าปล่อยให้เป็นอยู่ตามลำพัง เมื่อได้จัดให้แพร่หลายแล้วจะเป็นประโยชน์กว้างขวางดีกว่าจะมัวบำรุงในมคธภาษาอย่างเดียว แม้ว่าการเรียนภาษามคธเป็นหลักแห่งการรู้ปริยัติ จึงได้ทรงจัดเป็นระเบียบเป็น ๒ อย่าง อย่างสามัญไม่

^{๖๑} สำนักศาสนศึกษาวัดเทพศิลา, คู่มือเปิดตำราเรียนบาลี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๐.

เกี่ยวกับมคธภาษา สำหรับภิกษุสามเณรทั้งในกรุงแลหัวเมือง อย่างสามัญนั้น สำหรับภิกษุสามเณรในสำนักที่สามารถสอนมคธภาษาได้ด้วย ต่อไปทรงแสดงพระดำริจะจัดการนี้ให้เข้ารูปอย่างไร ทรงอาศัยหลักในพระวินัยที่จัดภิกษุเป็น ๓ จำพวก คือ เภระ ๑ มัชฌิมะ ๑ นวกะ ๑ หลักสูตรที่ตั้งขึ้นทั้ง ๒ ประโยค ทั้งสามัญและวิสามัญนั้น จัดเป็นนวกภูมิ เป็นความรู้นวกภิกษุเป็นภูมิต้นต่อไปจะคิดขยายให้ถึงมัชฌิมภูมิและเถรภูมิ บำรุงความรู้ให้ลึกโดยลำดับ และจะให้เข้ากันได้กับหลักสูตรปริยัติที่ใช้อยู่บัดนี้^{๖๒}

สำหรับคุณสมบัติของนักเรียนผู้เข้าสอบความรู้พระปริยัติธรรมแผนกธรรมในแต่ละระดับชั้น มีการกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้ นักเรียนผู้เข้าสอบนักระรมชั้นโท จะต้องสอบได้นักระรมชั้นตรีในสนามหลวงมาแล้ว และนักเรียนผู้เข้าสอบนักระรมชั้นเอก จะต้องสอบได้นักระรมชั้นโทในสนามหลวงมาแล้ว^{๖๓}

จากพระดำริที่ทรงแสดงแก่ที่ประชุมเถรสมาคมสรุปได้ว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงเห็นว่าการศึกษาปริยัติธรรมที่เน้นมคธภาษานั้น ไม่ช่วยให้การศึกษาธรรมวินัยแพร่หลายถึงภิกษุสามเณรทั่วไป เพราะหาผู้สอนยากทั้งเรียนรู้ได้ยาก จึงได้ทรงทดลองจัดการเรียนธรรมวินัยในภาษาไทยขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นการส่วนพระองค์ก่อน ปรากฏว่าได้รับผลดีมีผู้นิยมเรียนกันมาก ทั้งภิกษุสามเณรบวชใหม่และภิกษุสามเณรเก่า และแพร่หลายไปถึงภิกษุสามเณรในวัดอื่นๆด้วย จึงทรงเห็นว่า การศึกษาปริยัติธรรมในภาษาไทยเท่านั้นที่จะช่วยให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้ธรรมวินัยได้สะดวกขึ้นและสามารถจัดให้แพร่หลายไปได้ทั่วทั้งในกรุงทั้งในหัวเมือง ฉะนั้นจึงได้ทรงนำเอาแนวพระดำริที่ทรงจัดขึ้นในวันบวรนิเวศวิหารนั้น มาจัดเป็นหลักสูตรองค์ของสามเณรรู้ธรรม และทรงพระดำริจะจัดการเรียนธรรมวินัยในภาษาไทยอย่างที่ทรงจัดเป็นหลักสูตรองค์สามเณรรู้ธรรมนั้น ให้ลุ่มลึกกว้างขวางขึ้นโดยลำดับเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นต้นหรือนวกภูมิ ชั้นกลางหรือชั้นมัชฌิมภูมิ และชั้นสูงหรือชั้นเถรภูมิ ทั้งจะจัดการศึกษาธรรมวินัยในภาษาไทยดังกล่าวให้เชื่อมโยงกับการศึกษาปริยัติธรรมในมคธภาษาที่มีมาแต่เดิมด้วยหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม^{๖๔}

นับแต่ได้มีการตั้งหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม (นักระรม) ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ หลักสูตรได้มีการปรับปรุงเรื่อยมาเป็นระยะ ทั้งในด้านเนื้อหาวิชาและตำราที่ใช้เป็นหลักสูตรหรือแบบเรียนในชั้นนั้นๆ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้สอบนักระรมได้ในชั้นนั้นๆ มีความรู้สุมกับภูมิ เพราะวัตถุประสงค์สำคัญในการที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระดำริจัดตั้งการศึกษานักระรมชั้นนั้นๆ ก็เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ธรรมวินัยสุมกับภูมิของตน กล่าวคือ นักระรมชั้นตรี เพื่อให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนซึ่งยังอยู่ในภูมินวกะ มีพรรษาหย่อน ๕ มีความรู้ธรรมวินัยพอรักษาตัวได้นักระรมชั้นโท เพื่อให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนซึ่งอยู่ในภูมิมัชฌิมะมีพรรษาเกิน ๕ มีความรู้ธรรมวินัยละเอียด

^{๖๒} สำนักศาสนศึกษาวัดเทพศิลา, **คู่มือเปิดตำราเรียนบาลี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๑.

^{๖๓} พระอติคุณ ฐิตวโร (เอี่ยมดี) “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๘๐.

^{๖๔} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, **เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรมพ.ศ. ๒๕๕๘**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘), หน้า ๖.

กว้างขวางออกไปถึงขั้นพอช่วยแนะนำผู้อื่นได้ นักธรรมชั้นเอก เพื่อให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนซึ่งอยู่ในภูมิ
เถระ มีพรรษาเกิน ๑๐ มีความรู้ธรรมวินัยละเอียดลึกซึ้งยิ่งขั้นถึงขั้นสามารถเป็นหลักในสังฆกรรม
และเป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ดูแลสั่งสอนผู้อื่นได้ เมื่อทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมชั้นแล้ว สมเด็จพระมหา
สมณเจ้าฯ ก็ทรงพระนิพนธ์หนังสือต่างๆ สำหรับใช้เป็นแบบเรียนของนักธรรมชั้นนั้นๆ ด้วยหนังสือ
บางเรื่องที่ยังทรงพระนิพนธ์ไม่เสร็จ ก็ทรงใช้หนังสืออื่นๆ ที่ใกล้เคียงกันเป็นตำราหรือแบบเรียนไปๆ
พลาจ แม้ชั้นเอกที่ตั้งขึ้นหลังจากพระองค์สิ้นพระชนม์แล้ว พระองค์ก็ได้ทรงพระนิพนธ์ตำรา
สำหรับใช้เป็นหลักสูตรเตรียมไว้เกือบครบทุกวิชา หลักสูตรนักธรรมทุกชั้น ซึ่งได้ปรับปรุงมาโดยลำดับ
นั้นมาถึง พ.ศ. ๒๔๖๙ จึงเป็นอันยุติหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมได้ว่าหลักสูตรพระปริยัติ
ธรรมแผนกธรรมนั้น คือ เป็นหลักสูตรที่กำหนดให้พระภิกษุสามเณรเรียน คือ วิชาธรรม ได้แก่ คำ
สอนของพระพุทธศาสนา ตำนาน คือประวัติหรือความเป็นมาของพระพุทธศาสนา วินัยบัญญัติ คือ
สิกขาบทที่พระภิกษุสามเณรพึงรู้และพึงปฏิบัติ เรียงความแก้กระทู้ธรรม คือการหัดอธิบายธรรมให้คน
อื่นเข้าใจอย่างมีที่มาที่ไป อันเป็นการฝึกเทศนาสำหรับที่จะสั่งสอนคนอื่นต่อไป การแปลท้องถิ่นทาน
ธรรมบทก็เพื่อให้สามารถอ่านภาษาบาลีได้ตามควรแก่ภูมิชั้นของตน ซึ่งได้กำหนดไว้ดังนี้^{๖๕}

การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และการจัดการเรียนการสอนพระ
ปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสูตรที่คณะสงฆ์กำหนด โดยมหาเถรสมาคมได้มอบหมายให้เป็น
อำนาจหน้าที่โดยตรงของเจ้าสำนักเรียน เจ้าสำนักศาสนศึกษา เจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด และเจ้า
อาวาส ดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้พระภิกษุสามเณรในสังกัดให้ได้รับการศึกษา พร้อมทั้ง
จัดหาสถานที่เรียน สื่ออุปกรณ์การเรียน และครูสอน ตลอดถึงงบประมาณค่าใช้จ่ายอื่นๆที่จำเป็นใน
การจัดการเรียนการสอน

ในปัจจุบันทางคณะสงฆ์ได้กำหนดเวลาเปิด - ปิดภาคเรียนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกธรรมเป็น ๓ ภาค คือ

- ๑)ภาควิสาขะ เริ่มตั้งแต่ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๗ จนถึงขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๘
- ๒)ภาคพรรษา เริ่มตั้งแต่แรม ๙ ค่ำ เดือน ๘ จนถึงขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑
- ๓)ภาคปารณา เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จนถึงขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๒

การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับนโยบายการส่งเสริม
ของเจ้าสำนักเรียน เจ้าสำนักศาสนศึกษา เจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด และเจ้าอาวาสเป็นสำคัญ^{๖๖}

กำหนดการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

แม่กองธรรมสนามหลวง กำหนดให้มีการวัดผลและประเมินผลการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกธรรมที่เรียกว่า การสอบธรรมสนามหลวง ในปัจจุบันได้กำหนดสอบธรรมสนามหลวง เป็น ๒
สมัย คือสมัยที่ ๑ ก่อนออกพรรษา ๑ สัปดาห์ สอบเฉพาะนักธรรมชั้นตรี กำหนดสอบในวันขึ้น ๙-
๑๐-๑๑-๑๒ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี และสมัยที่ ๒ หลังออกพรรษา ๑ เดือน สอบนักธรรมชั้นโท

^{๖๕}สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง,เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรมพ.ศ.๒๕๕๓,
(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,๒๕๕๓),หน้า ๑๑.

^{๖๖}มหาเถรสมาคม,ประกาศมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
และแผนกบาลีพ.ศ ๒๕๕๕,บททั่วไป.

และนักธรรมชั้นเอก กำหนดสอบในวันแรม ๒-๓-๔-๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี รวมสอบ ๔ วัน ๆ ละ ๑ วิชา ๆ ละ ๓ ชั่วโมง เริ่มสอบในเวลา ๑๓.๐๐น. ทุกวัน พร้อมกันทั่วราชอาณาจักร^{๖๗}

กำหนดการลงโทษผู้ทำทุจริตเวลาสอบความรู้พระปริยัติธรรมแผนกธรรมในสนามหลวง^{๖๘}

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ มหาเถรสมาคม ๑๓ องค์ มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน ประชุมที่ตำหนักเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร พิจารณาการสอบไล่ธรรมวินัย และบาลีสสนามหลวงว่า ก่อนนักเรียนจะสอบ เจ้าหน้าที่อ่านประกาศของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ห้ามถามกันบอกกันเป็นต้นเสมอ ประมาณ ๑๐ ปีแล้ว ยังมีนักเรียนทำทุจริตในเวลาสอบทุกปี ขึ้นดื้อลวงคำสั่งทำทุจริต ผิดมารยาทของพระเณร ส่อว่า ความรู้ที่ได้เล่าเรียนไว้ไม่ไหวผลดี เป็นกิริยา ที่เลวทรามเสียหาย ทั้งตนและพระศาสนา ไม่มีธรรมเป็นเครื่องอบรม พอมีนิสัยหยาบ ไม่มีหิริโอตตปะ ธรรมที่เป็นของละเอียด ไม่เป็นอาชญา พอที่จะปราบปรามได้ เสื่อมศรัทธาเลื่อมใสของมหาชนที่เคารพนับถือ เป็นที่ดูหมิ่นของพาทิรภิกษุ

มหาเถรสมาคมมีความเห็นร่วมกัน จึงให้ประกาศว่า

๑)ต่อไปนี้นักเรียนใดฝ่าฝืนทำทุจริตในเวลาสอบด้วยประการใด ๆ สนามหลวงจักลงโทษ ห้ามไม่ให้เรียนนั้นเข้าสอบในสนามหลวงมีกำหนด ๕ ปี ถ้าพ้นกำหนด ๕ ปีแล้วทำทุจริตอีก ห้ามไม่ให้สอบจนตลอดชีวิต

๒)ถ้าเจ้าหน้าที่ทำการเกี่ยวกับการสอบ ผู้ใดทำทุจริต เช่น ช่วยบอกนักเรียน หรือมีเจตนาทำต้นประโยชน์ให้รู้เป็นต้น จักให้ลงโทษผู้นั้นดังนี้ ถ้าผู้นั้นมีสมณศักดิ์ราชทินนาม จักขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ถอดจากสมณศักดิ์ ถ้าผู้นั้นเจ้าคณะตั้ง จักให้ถอดเสียจากสมณศักดิ์ จักให้ลงทัณฑ์กรรมตามสมควรแก่โทษ และไม่ให้เกี่ยวข้องกัสนามหลวงอีก

๓)ถ้าแม่กองหรือกรรมการ เห็นประโยชน์ไหนน่ารังเกียจว่า สอบเป็นทุจริต เช่น ดูของผู้อื่นไม่ใช่สอบด้วยความรู้ของตน เป็นต้น ให้เจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่หรือแม่กองตั้งกรรมการขึ้นตามสมควร แล้ววินิจฉัยด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน หรือตามส่วนข้างมาก แล้วจัดทำไปโดยชอบประกาศตั้งแต่วันที่ ๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ กรมหลวงชินวราธิบดี

การตรวจสอบธรรมเนียมสนามหลวง^{๖๙}

การตรวจประโยชน์ธรรมและธรรมศึกษาของสนามหลวงมีความประสงค์เพื่อทราบความรู้ของนักเรียนตามความเป็นจริง เป็นทางให้ผู้ศึกษาเจริญในวิद्याคุณและจริยสมบัติ สืบอายุพระพุทธศาสนาต่อไป

ปัญหาที่ออกสอบ สนามหลวงแผนกธรรมได้รวบรวมขึ้นจาก ข้อสอบของพระกรรมการหลายรูป มีกรรมการตรวจพิเศษคัดเลือกอีก ชั้นหนึ่ง ถ้ามความจำบ้าง ความเข้าใจบ้าง ความคิดบ้าง การตรวจต้องถือแนวนี้เป็นเกณฑ์ตรวจ คำถามที่ถามความจำ ต้องตอบให้ตรงตามแบบ และอาจ

^{๖๗} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง,เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรมพ.ศ.๒๕๕๘, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,๒๕๕๘),หน้า๒๗.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน,หน้า ๕.

^{๖๙} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง,เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรมพ.ศ.๒๕๕๘, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,๒๕๕๘),หน้า๑๗.

เหมือนกันได้หมดทุกคน ที่ถามความเข้าใจ ในทางที่ถูกมีได้อย่างเดียว แต่โวหารอาจต่างกัน ที่ถามความคิด เหตุผลย่อมมีได้คนละอย่างตามความคิดของแต่ละคน นี่เป็นประมาณในการตอบ คำเฉลยนั้นเป็นเพียงแนวทางให้กรรมการได้ถือเป็นเกณฑ์ในการตรวจได้สะดวกเป็นเพียง มติหนึ่งที่อาศัยหลักเป็นสำคัญ จะเกณฑ์ให้นักเรียนตอบตรงกันทุกข้อคงเป็นไปได้ เว้นไว้แต่ใจความสำคัญเท่านั้น ส่วนข้อสอบของธรรมศึกษาทุกชั้น เว้นเรื่องความแก่กระทุ้ธรรม ปัญหาที่ออกสอบเป็นแบบปรนัย คือเลือกคำตอบที่บอกมาแล้วในแต่ละข้อ แต่ต้องเป็นคำตอบที่ถูกต้องที่สุดในแต่ละข้อซึ่งมีที่ถูกที่สุดเพียงข้อละคำตอบเดียว นักเรียน จะต้องเลือกตอบข้อที่ถูกเท่านั้น เลือกตอบผิด เป็นไม่ได้คะแนน เป็นการถามทั้งความรู้ ความเข้าใจ ความจำ และความคิดไปในตัวด้วย

การตรวจก็เพื่อจะรู้ว่านักเรียนมีความรู้หลักธรรมวินัย ควรแก่การดำรงพระศาสนาหรือไม่ ควรได้เป็นได้ ควรตกเป็นตก อย่างนี้เป็นทางเจริญวิद्याคุณของผู้ศึกษาต่อไป

ผู้ตรวจพึงตั้งอยู่ในมีชฌัตตบุรุษ วางตนเป็นกลาง ถือความจริงเป็นหลัก ถูก ว่าตามถูก ผิด ว่าตามผิด ไม่ควรถืออคติอันทำให้เสียความเที่ยงธรรม มุ่งทำกิจพระศาสนา สงเคราะห์กุลบุตรให้ได้ความเสมอภาคทั่วหน้ากัน

ท่านทั้งหลายได้รับอาราธนามาให้เป็นการกรรมนั้น คือเป็นผู้ที่สนามหลวงเห็นแล้วว่าทรงคุณธรรมควรแก่ฐานะ สมควรจะยกย่องให้เป็นผู้ตรวจความรู้ของนักเรียนได้ ขอท่านจงเคารพต่อความเป็นธรรม เพื่อความเสมอภาคแก่นักเรียนทั้งหลาย ถ้าคณะกรรมการกองใดหรือผู้ใด มีมติไม่ลงกันหรือขัดข้องอย่างไร หากตกลงกันไม่ได้ ให้หารือประธาน ในที่นั้น ให้ท่านชี้ขาดและพึงปฏิบัติตามโดยธรรม

อนึ่ง นักเรียนบางคน บางสำนักอยากได้จนเกินพอดี ถึงกับทำผิดระเบียบของสนามหลวง ลืมคิดถึงตนว่า เรียนธรรมสอบธรรม เป็นนักธรรม ขอให้กรรมการทั้งหลายช่วยสอดส่องตรวจตรา กำกับไปด้วยลักษณะของใบตอบที่สุจริต ดังนี้

๑) ฉบับเดียวกัน ลายมือไม่เหมือนกัน หรือวันต้นอย่างหนึ่ง วันหลังอย่างหนึ่ง ซึ่งส่อว่าเป็นคนละคน เหล่านี้แปลว่าคนอื่นทำให้

๒) คำตอบที่ต้องเรียงคำพูดมากๆ เหมือนกับฉบับอื่น อันส่อว่าไม่ใช่ความจำ ความรู้อันเป็นสำนวนของตน นี้แปลว่า ดูคนอื่นตอบหรือให้คนอื่นดูของตน

๓) ตอบโดยทำนองอย่างเขียนคำบอก เหมือนกันจริงๆ เช่น ผิดเหมือนกัน ถูกเหมือนกัน แก่เหมือนกัน ชัดฆ่าเหมือนกัน ตกข้อความเหมือนกัน นี้แสดงว่ามีผู้บอกให้ตอบ

๔) ถ้าเห็นว่าทุจริตอย่างไรอย่างหนึ่ง จงลงเลขศูนย์ นำเสนอประธานกรรมการเก็บรวบรวมไว้กับใบตอบคนเดียวกันเป็นหลักฐาน

วิธีการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง^{๗๐}

๑) วิธีตรวจนี้ เป็นวิธีตรวจให้คะแนน คะแนนเต็มแต่ละข้อ มี ๑๐ คะแนน

๒) การจะตรวจให้คะแนนเต็มหรือไม่ ให้กรรมการพิจารณาเห็นตามสมควรถ้าไม่ถูกเลยให้

ลงเลข ๐

^{๗๐} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรมพ.ศ.๒๕๕๘, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘), หน้า ๑๘.

๓) ข้อใหญ่ที่มีข้อย่อย ให้ลงคะแนนที่ข้อย่อยแต่ละข้อ แล้วรวมคะแนนไว้ที่เลขหัวข้อใหญ่นั้นๆ เมื่อตรวจข้อย่อยครบในแต่ละข้อย่อยใหญ่ ให้รวมคะแนนไว้คราวหนึ่ง แล้วเขียนเลขจำนวนคะแนนที่ได้เฉพาะข้อนั้นๆ ไว้ที่เลขหัวข้อของข้อนั้นๆ

๔) เมื่อตรวจครบทั้ง ๑๐ ข้อแล้ว ให้รวมคะแนนทั้งหมด (๑๐ ข้อ) แล้วเขียนไว้ที่มุมขวาด้านบนทุกฉบับ

๕) ตรวจเสร็จแล้วให้ลงชื่อกำกับไว้ที่มุมซ้ายมือด้านบนทุกฉบับ และฉบับแรกของแต่ละปีกให้ลงชื่อโดยเขียนตัวบรรจงทุกปีก

๖) เฉพาะใบตอบของธรรมศึกษาทุกชั้น เว้นกระทั่งข้อสอบแต่ละวิชา มี ๕๐ ข้อๆ ละ ๒ คะแนน ให้ตรวจไปตามใบเฉลยฉบับที่เฉลยไว้ให้ ตรวจแต่ละฉบับแล้ว ให้นำข้อรวมคะแนนและปฏิบัติเช่นเดียวกับข้อ ๕.

๗) ในกรณีที่นักเรียนธรรมศึกษาจากบาทลงในช่องคำตอบในข้อเดียวกันหลายคำตอบ ถือว่าข้อนั้นๆ เป็นผิด ไม่ได้คะแนน หากมีรอย ชูด ลบ ชิด ขำ ไขว้ แต่พอเป็นหลักฐานให้ทราบว่าเป็นนักเรียนตกลงใจตอบคำตอบในข้อไหนได้ ก็ให้ตรวจไปตามนั้น

๘) การตรวจให้ใช้กรรมการ ๒ รูป เมื่อกรรมการรูปที่ ๑ ตรวจเสร็จแล้ว ให้กรรมการรูปที่ ๒ ตรวจซ้ำ ถ้าเห็นไม่ร่วมกันให้ตกลงแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าเห็นร่วมกันก็ไม่ต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไข แล้วให้ลงนามกำกับไว้ทุกฉบับ โดยปฏิบัติเช่นเดียวกับกรรมการรูปที่ ๑

การตรวจให้คะแนน^{๗๑}

๑) การให้คะแนนนักเรียนและธรรมศึกษาทุกชั้น มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

๑.๑ สำหรับประโยคนักธรรมทุกชั้นให้ถือ ๔๐๐ คะแนนเป็นเกณฑ์ วิชาทุกวิชาให้คะแนนเต็ม ๑๐๐ คะแนน เมื่อรวมคะแนนของทั้ง ๔ วิชาแล้ว ต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่า ๒๘๐ คะแนน ถือว่าสอบได้ต่ำกว่า ๒๘๐ คะแนน ถือว่าสอบตก

๑.๒ สำหรับธรรมศึกษาทุกชั้น ให้ถือ ๔๐๐ คะแนนเป็นเกณฑ์ วิชาทุกวิชาคะแนนเต็ม ๑๐๐ คะแนน เมื่อรวมคะแนนของทั้ง ๔ วิชาแล้ว ต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่า ๒๐๐ คะแนน ถือว่าสอบได้ต่ำกว่า ๒๐๐ คะแนน ถือว่าสอบตก

๑.๓ นักเรียนและธรรมศึกษาทุกชั้น เมื่อตรวจดูคะแนนของแต่ละวิชาที่ได้แล้ว หากมีวิชาใดวิชาหนึ่ง ได้คะแนนต่ำกว่า ๒๕ คะแนน แม้จะรวมครบทุกวิชาแล้วได้เกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนดก็ตาม ให้ถือว่าการสอบครั้งนี้เป็นการสอบตกด้วย

๒) ผู้สอบนักเรียนและธรรมศึกษาทุกชั้น ต้องสอบทั้ง ๔ วิชา ถ้าขาดสอบวิชาใดวิชาหนึ่ง สนามหลวงแผนกธรรมไม่รับพิจารณา ให้อยู่ในเกณฑ์สอบตก

๓) การตอบข้อข้อให้หักคะแนนเสีย ๒ คะแนนเช่นเดิม คือแทนที่จะได้ ๑๐ คะแนนเต็ม ก็ให้เพียง ๘ คะแนนเท่านั้น หากตอบไม่หมดข้อ คงให้คะแนนไม่เต็มข้อเท่ากับการตอบ ถ้าผู้ตรวจเห็นว่าฉบับใดผิดมาก ไม่ได้แม้แต่คะแนนเดียว ก็ให้ลง ๐ ไว้ด้วย

^{๗๑} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรมพ.ศ.๒๕๕๘, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘), หน้า ๑๙.

๔) วิชาที่ตอบต้องได้คะแนนทุกวิชา จึงจะยอมรวบรวมคะแนนให้ หากเกิดวิชาใดวิชาหนึ่ง ไม่ได้คะแนนแม้แต่คะแนนเดียว หรือได้ต่ำกว่า ๒๕ คะแนน ก็ห้ามรวมคะแนน ปรับเป็นตก แม้รวมทุกวิชาแล้วจะได้คะแนนสูงถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ก็ตาม

พัฒนักรธรรม

เมื่อแรกตั้งนักธรรมชั้นตรีขึ้นนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้โปรดให้ทำพัตรอง มีตรา คณะสงฆ์ (ตราธรรมจักร) ประทานแก่ผู้สอบนักธรรมชั้นตรีได้ เพื่อเป็นการยกย่องนักธรรม ครั้นการสอบนักธรรมแพร่หลายไป มีผู้สอบนักธรรมชั้นตรีได้มากขึ้น ผู้ได้รับประทานพัฒนักรธรรมไม่รู้สีกว่าเป็นเกียรติยศ จึงไม่ค่อยนิยมถือกัน

ถึง พ.ศ.๒๔๖๐ หลังจากตั้งนักธรรมมาได้ ๖ ปี สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ จึงทรงพระดำริ จัดเรื่องพัฒนักรธรรมใหม่ คือพัฒนักรธรรมไม่ประทานแก่ผู้สอบได้ทั่วไป ทั้งนักธรรมชั้นตรี และนักธรรมชั้นโท แต่พระราชทานเฉพาะที่มีพรรษาพัน ๕ แล้ว และมีหน้าที่ทางการพระศาสนา เช่น เป็นครูสอน เป็นต้น และทรงกำหนดให้พระนักธรรมถือพัฒนักรธรรมในพิธีทางราชการ เช่นเดียวกับพระมีฐานันดรถือพัตยศ

ถึง พ.ศ.๒๔๖๓ ทรงจัดระเบียบเรื่องพัตยศเปรียญและพัฒนักรธรรมอีกครั้งหนึ่ง สำหรับพัฒนักธรรมนั้น เลิกประทานพัฒนักรธรรมชั้นตรี เพราะส่วนใหญ่สอบเลื่อนเป็นนักธรรมชั้นโทแล้ว ส่วนพระนักธรรมชั้นตรีที่ไม่สอบเลื่อนเป็นนักธรรมชั้นโท และมีหน้าที่ทางการพระศาสนา ยังคงได้รับประทานอยู่ ส่วนพัฒนักรธรรมชั้นโทนั้น ก็ประทานเฉพาะแก่ผู้สอบได้นักธรรมชั้นโท ที่มีพรรษาพัน ๕ แล้ว สำหรับผู้ที่สอบได้แต่พรรษายังไม่ถึง ๕ ต้องรอรจนกว่าพรรษาครบ ๕ แล้ว จึงจะได้รับประทานพัต^{๗๒}

การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

การจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๖ ระบุไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญาความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ในมาตรา๔ยังได้กล่าวถึง การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัวชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ ในหมวด ๔ ตั้งแต่มาตราที่ ๒๒ ถึงมาตรา ๓๐ กล่าวถึงการจัดการศึกษาไว้ดังนี้^{๗๓}

๑) การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประสบการณ์การเรียนรู้ให้ยึดหลัก ดังนี้

๑.๑ ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นต้องจัดสภาวะแวดล้อมหรือบรรยากาศรวมทั้งแหล่งเรียนรู้ต่างๆให้หลากหลาย เพื่อเอื้อต่อความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจเหมาะสม

^{๗๒} สำนักศาสนศึกษาวัดเทพศิลา, **คู่มือเปิดตำราเรียนบาลี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๘๖.

^{๗๓} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) ๒๕๔๕**, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

แกว้ยและศักยภาพของผู้เรียนเพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและเป็นการเรียนรู้กันและกัน อันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองชุมชนสังคมและประเทศชาติโดยการประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครองบุคคลชุมชนและทุกส่วนของสังคม

๑.๒ ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การเรียนการสอนมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็นมีนิสัยรักการเรียนรู้ และเกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๒) มุ่งปลูกฝังและสร้างลักษณะที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียนโดยเน้นความรู้ คุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และบูรณาการความรู้ในเรื่องต่างๆอย่างสมดุล รวมทั้งการฝึกทักษะ และกระบวนการคิดการจัดการการเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ใช้ความรู้โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒.๒ ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการการบำรุงรักษาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

๒.๓ ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการรู้จักประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

๓) กระบวนการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดแนวทางในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๓.๑ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๓.๒ ให้มีการฝึกทักษะกระบวนการคิดการจัดการการเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

๓.๓ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็นรักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

๔) การส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ของรัฐและสถานศึกษาต่างๆ ดังนี้

๔.๑ รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ พอเพียงและมีประสิทธิภาพ

๔.๒ ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทยความเป็นพลเมืองดีของชาติการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษา

๔.๓ ให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวชุมชนสังคมและประเทศชาติ

๕) การประเมินผลการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ระบุถึงวิธีการประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่าให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียนความประพฤติการสังเกตพฤติกรรมการเรียนการร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา นอกจากนี้การประเมินผลผู้เรียนยังต้องเกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญคือ

๕.๑ ใช้วิธีการที่หลากหลายในการประเมินผู้เรียน

๕.๒ ใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสเข้าศึกษาต่อ

๕.๓ ใช้วิธีการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน

๕.๔ มุ่งการประกันคุณภาพโดยสถานศึกษาทำการประเมินผลภายในทุกปีและรายงานการประเมินต่อต้นสังกัดและสาธารณชน

๕.๕ สถานศึกษาได้รับการประเมินภายนอกอย่างน้อย ๑ ครั้งทุก ๕ ปี แนวคิดจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งกล่าวถึง การจัดการเรียนรู้ที่ยอมรับว่าบุคคลหรือผู้เรียนมีความแตกต่างกันและทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูหรือผู้จัดการเรียนรู้ควรมีความเชื่อพื้นฐานอย่างน้อย ๓ ประการคือ

๑) เชื่อว่าทุกคนมีความแตกต่างกัน

๒) เชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้

๓) เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดได้ทุกที่ทุกเวลา

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงเป็นการจัดการบรรยากาศจัดกิจกรรมจัดสื่อจัดสถานการณ์ ฯลฯ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพครูจึงมีความจำเป็นที่จะต้องรู้จักผู้เรียนครอบคลุมอย่างรอบด้านและสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปเป็นพื้นฐานการออกแบบหรือวางแผนการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอนโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๔๒

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๙ ประกอบกับ มาตรา ๕๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้^{๗๔}

ข้อ ๑ ในกฎกระทรวงนี้

โรงเรียน หมายความว่า สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

^{๗๔} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๗), หน้า ๑๗.

สำนักศาสนศึกษา หมายความว่า สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมหรือพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

สำนักเรียน หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมหรือพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ซึ่งเป็นสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร และสำนักเรียนคณะจังหวัดตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

ข้อ ๒ ให้สถาบันพระพุทธศาสนามีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่พระภิกษุและสามเณรในโรงเรียนสำนักศาสนศึกษาและสำนักเรียน

การจัดตั้ง ยุบ รวม และเลิกการดำเนินการของโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา หรือสำนักเรียนให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

ข้อ ๓ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนาแบ่งเป็นระดับ ดังต่อไปนี้

๑.๓ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

๒.๓ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่ได้จัดให้แก่พระภิกษุและสามเณร ซึ่งมีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่หกหรือเทียบเท่า และได้ศึกษาวิชาสามัญเพิ่มเติมตามหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด โดยคำแนะนำของมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่แบ่งเป็นระดับดังต่อไปนี้

ก. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ข. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ชั้นเปรียญธรรม๓ประโยค เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ข้อ ๔ ให้โรงเรียน สำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียน ได้รับการสนับสนุนในด้านวิชาการและเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษา

ข้อ ๕ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่โรงเรียนสำนักศาสนศึกษาหรือสำนักเรียนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ส่งเสริมสนับสนุน และให้ข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ข้อ ๖ ให้มีคณะกรรมการโรงเรียน คณะกรรมการสำนักศาสนศึกษา และคณะกรรมการสำนักเรียนทำหน้าที่กำกับดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียนแล้วแต่กรณีให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมหาเถรสมาคมรวมทั้งส่งเสริม และสนับสนุนระบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา^{๗๕}

^{๗๕} พระมหาดาวร ดาวรเมธี (ภูแฝงทอง) “การจัดการเรียนการสอนบาลีโรงเรียนพระปริยัติธรรมคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานិพนธ์พุทธศาสนดรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๗.

สรุปในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ โดยที่มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ บัญญัติให้สถาบันศาสนามีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งสถาบันพระพุทธศาสนาถือเป็นสถาบันศาสนาดังนั้นเพื่อให้สถาบันพระพุทธศาสนาสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาเถรสมาคมได้โดยรัฐจะส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถาบันพระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้เรียนซึ่งเป็นพระภิกษุและสามเณรได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับการศึกษาในรูปแบบอื่นจึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวง

เจ้าอธิการนาวิ ปญญาโคโม (คลังสศิริ) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาของภิกษุสามเณรในประเทศไทยแต่โบราณมา คือ การศึกษาภาษาบาลี ที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาในภาษาบาลี เพื่อให้รู้ภาษาบาลีสามารถอ่านพระคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาได้โดยสะดวก เพราะคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทตั้งที่นั่นอยู่ในประเทศไทยนั้น ล้วนจารึกไว้ด้วยภาษาบาลี ฉะนั้น ผู้ที่ประสงค์จะรู้พระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้แตกฉานจึงต้องศึกษาภาษาบาลีให้รู้แตกฉาน ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ยากไม่น้อยสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ไม่รู้ภาษาบาลีจึงพลอยไม่ค่อยรู้เรื่องคำสอนของพระพุทธ ศาสนาอย่างแจ่มชัดตามไปด้วย ทั้งเป็นเหตุให้ภิกษุสามเณรทั่วไปไม่ค่อยเอาใจใส่ที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธศาสนาด้วยเพราะเรียนยาก รู้ยาก สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส แต่ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมหมื่น ทรงพระปริวิตกถึงความเป็นไปของภิกษุสามเณรดังกล่าวมาข้างต้น จึงได้ทรงพระดำริหาทางจัดการเล่าเรียนเพื่อให้ภิกษุสามเณร ได้เรียนรู้พระธรรมวินัย ได้สะดวกและกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยได้ทรงริเริ่มสอนพระธรรมวินัยแก่ภิกษุสามเณรบวชใหม่เป็นภาษาไทยขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก ในฐานะที่ทรงเป็นพระอุปัชฌายาจารย์ ดังที่ทรงอธิบายไว้ในตำนานวัดบวรนิเวศวิหารว่า แต่ก่อนมา ภิกษุบวชได้ก็พรรษาก็ตาม ไม่สนใจและไม่รู้ธรรมวินัยเลย นอกจากที่เคยปฏิบัติจึงจัดสอนภิกษุสามเณรบวชใหม่ ให้เรียนธรรมวินัยในภาษาไทยเป็นการส่วนตัว ในหน้าที่แห่งอุปัชฌายาจารย์ก่อน ต่อมาปลูกความนิยมออกไปถึงภิกษุสามเณรเก่าด้วย จนถึงจัดเป็นการเรียนเป็นพื้นฐานของวัดขึ้น และมีวัดธรรมยุตอื่นทำตามแพร่หลายออกไป” นี้คือจุดเริ่มต้นของการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบใหม่ที่เรียกว่า “นักธรรม” ในเวลาต่อมา หรือเรียกอย่างเป็นทางการว่าพระปริยัติธรรมแผนกธรรม คู่กับพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ซึ่งเป็นหลักสูตรการศึกษาของพระสงฆ์ไทยมาแต่โบราณสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงเริ่มการสอนธรรมวินัยในภาษาไทยแก่ภิกษุสามเณรบวชใหม่ดังกล่าวมาข้างต้นขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน ทรงกล่าวไว้ในตำนานวัดบวรนิเวศวิหารแต่เพียงว่า การสอนธรรมวินัยในภาษาไทยแก่ภิกษุสามเณรบวชใหม่ดังกล่าว เป็นการที่ได้ทรงจัดขึ้นเมื่อทรงครองวัดบวรนิเวศวิหาร สืบต่อจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ (นับแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา) จึงสันนิษฐานว่า คงทรงริเริ่มขึ้นตั้งแต่เมื่อแรกทรงครองวัดบวรนิเวศวิหาร ในฐานะที่ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ ซึ่งจะต้องให้การอบรมสั่งสอนสัทธิวิหาริกและภิกษุสามเณรที่อยู่ในความปกครอง ลักษณะการสอนธรรมวินัยในภาษาไทยที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงสอนภิกษุสามเณรบวชใหม่นั้น ทรงสอนอย่างไร สังเกตจากสำเนาพระโอวาทที่ประทานแก่นวกภิกษุปี พ.ศ. ๒๔๕๗ ที่พระยาศรีปัญญา (ทวน ธรรมมาชีวะ) ซึ่งเป็นนวกภิกษุในปีนั้นได้จดบรรทึกไว้เป็นรายวันตามที่ทรงสอนปรากฏว่า เนื้อหาของพระโอวาทประกอบด้วย

พระอภิบายเรื่องธรรม เรื่องพระพุทธประวัติ และเรื่องวินัย โดยทรงสอนไปตามลำดับ คือ ธรรมวิภาค
พระพุทธประวัติ และวินัยบัญญัติ^{๗๖}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม คือ
การศึกษาเล่าเรียนธรรมะ ได้แก่ พระพุทธพจน์ และพระไตรปิฎก^{๗๗}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม คือ
การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ แผนก คือ แผนกนักธรรม และ
แผนกธรรมศึกษา แผนกนักธรรม เป็นการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ส่วนแผนกธรรม
ศึกษา เป็นการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ทั้งแผนกธรรมและ
แผนกธรรมศึกษา แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก
และธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก สำหรับหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติ
ธรรมแผนกธรรม กำหนดให้เรียน ๔ วิชา ประกอบด้วย วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม วิชาธรรมวิภาค
วิชาพระพุทธประวัติ และวิชาวินัย^{๗๘}

มหาเถรสมาคม ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม คือ การจัดการศึกษาพระ
ปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี ตามหลักสูตรที่คณะสงฆ์กำหนด สำหรับการจัดการเรียน
การสอนพระปริยัติธรรมนั้น มหาเถรสมาคมได้มอบหมายให้เป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของเจ้าสำนัก
เรียน (เจ้าอาวาส) เจ้าสำนัก ศาสนศึกษา ดำเนินการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรในสังกัดได้รับ
การศึกษา พร้อมทั้งอำนวยความสะดวก มีการจัดหาสถานที่เรียน สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน และ
ครูสอน รวมทั้งงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆที่จำเป็นในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนก
ธรรม^{๗๙}

สมศักดิ์ บุญปู ได้กล่าวว่า ปัจจุบันนี้ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของพระภิกษุ
สามเณรนั้น เป็นภาษาไทยที่ เรียกว่าหลักสูตรนักธรรม เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ ๖ พ.ศ.
๒๔๕๔ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นผู้อำนวยการการศึกษาของคณะ
สงฆ์ ได้ร่วมมือกับพระเถระในยุคนั้น จัดให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยในแบบภาษาไทยขึ้น ซึ่งในอดีตที่
ผ่านมาการศึกษาพระปริยัติธรรม หรือการศึกษาพระไตรปิฎกนั้นนิยมศึกษาเป็นภาษาบาลีมาตลอด
โดยคัดเลือกหัวข้อธรรมวินัยในพระไตรปิฎกมาจัดเป็นหมวดหมู่ เป็นชั้นๆจากง่ายไปหายาก เพื่อให้ผู้
บวชเข้ามาใหม่เรียนได้ง่ายขึ้น โดยแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรม
ชั้นเอก โดยศึกษาพระพุทธศาสนาในด้านหลักธรรม พุทธประวัติ วินัย และการหัดแต่งเรียงความแก้

^{๗๖} เจ้าอธิการนาวิ ปญญาโคโม (คลังศิริ) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม
แผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,
(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๓.

^{๗๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พจนานุกรม เพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัด**,
(กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ธรรมสภา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, ๒๕๕๑), หน้า ๕๔๒.

^{๗๘} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกธรรมและแผนกบาลี พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๒**, (เอกสารอัดสำเนา), หน้า ๑๐.

^{๗๙} มหาเถรสมาคม, **ประกาศมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและ
แผนกบาลี พ.ศ. ๒๕๕๕**, บททั่วไป

กระทู้ธรรม เรียกว่า หลักสูตรนักธรรม จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๕๖ จึงได้ปรับปรุงหลักสูตรองค์นักธรรม โดยเพิ่มหลักธรรมหมวดคิปปิปฏิบัติเข้ามาในส่วนของวิชาธรรมวิภาค เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระภิกษุสามเณรบางรูปที่มีความจำเป็นต้องลาสิกขาออกไปครองเพศฆราวาส จะได้มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต^{๕๐}

พระมหาสมบัตติ อากาศโร (ระสารักษ์) ได้กล่าวว่า สำนักเรียน วัด และสำนักเรียนคณะจังหวัดต่างๆ เป็นผู้จัดสอนเอง ซึ่งเป็นความรับผิดชอบของคณะกรรมการการศึกษาสงฆ์ โดยมีแม่กองธรรมสนามหลวง เป็นผู้รับผิดชอบกำหนดหลักสูตรและจัดการสอบ โดยใช้ข้อสอบกลาง เรียกว่า “การสอบธรรมสนามหลวง” ในทุกระดับชั้น ตั้งแต่ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ส่วนการจัดการเรียนการสอน และการบริหารสำนักเรียน วัด และสำนักเรียนคณะจังหวัดต่างๆ ดำเนินการเอง โดยคณะกรรมการการศึกษาสงฆ์ ไม่ได้เข้าไปควบคุมดูแล และไม่มีกฎระเบียบว่าด้วยการบริหาร สำนักเรียน วัด และสำนักเรียนคณะจังหวัดต่างๆ การจัดการศึกษาขึ้นอยู่กับความพร้อมของสำนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลากรครูสอน ทุนทรัพย์ และผู้เรียน บางที่ก็ไม่ได้จัดการเรียนการสอนเพราะขาดความพร้อม วัดที่เปิดเป็นสำนักเรียนแล้วมีกฎระเบียบเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมไม่เหมือนกัน ต่างดำเนินงานตามความเหมาะสม สภาพการจัดการศึกษาภายในสำนักเรียน โดยทั่วไปขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียน เจ้าอาวาส อาจารย์ใหญ่ ครูสอนไม่ได้กำหนดว่าต้องมีวุฒิครู แต่ต้องมีความรู้ในเนื้อหาในวิชานั้นๆ และมีศรัทธาที่จะสอนก็สามารถเป็นครูสอนได้ สำหรับการจัดโครงสร้างการบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม^{๕๑}

อำนาจ บัวศิริ ได้กล่าวไว้ว่า สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม คือ โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนความรู้ขั้นพื้นฐานให้แก่พระภิกษุและสามเณร โดยมุ่งเน้นด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักปัจจุบันแบ่งการเรียนการสอนออกเป็น ๓ ส่วน คือ พระปริยัติธรรมแผนกธรรม พระปริยัติธรรมแผนกบาลี และพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ โดยการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เน้นการศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยใช้ภาษาไทย ประกอบด้วย ๔ วิชา ได้แก่ วิชาเรียงความแก่กระทู้ธรรม วิชาธรรม วิชาพุทธประวัติ และวิชาวินัย โดยกำหนดหลักสูตรไว้ ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมที่เป็นภาษาบาลี โดยแบ่งการศึกษาได้ดังนี้ ตั้งแต่ประโยค ๑-๒ ถึง ประโยค ป.ธ.๙ และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญเป็นการศึกษาในรายวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เหมือนกับโรงเรียนสามัญทั่วไป โดยมีสภากลุ่มสาระวิชา เช่น วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาศิลปะ วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม วิชาสุขศึกษา และวิชาพลศึกษา เป็นต้น^{๕๒}

^{๕๐} สมศักดิ์ บุญปู, พระสงฆ์กับการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕๗.

^{๕๑} พระมหาสมบัตติ อากาศโร (ระสารักษ์), “การจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖๔.

^{๕๒} อำนาจ บัวศิริ, ผู้ปรับโฉมโรงเรียนพระปริยัติธรรม. [ออนไลน์], ค้นเมื่อ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑. จาก: www.manager.co.th/Dhamma/ViewNews.aspx?NewsID=9500000529.

สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หมายถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มีการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยมติดมหาเถรสมาคม เพื่อให้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยจัดการเรียนการสอนสำหรับพระภิกษุสามเณรตั้งแต่ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก^{๘๓}

หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม คือ หลักสูตรที่กำหนดให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนนั้น คือ ธรรมะ ได้แก่ คำสอนในพระพุทธศาสนา ตำนาน คือ ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา พระวินัยบัญญัติ คือ สิกขาบทที่พระภิกษุสามเณรพึงรู้ พึ่งศึกษา และพึงนำไปปฏิบัติ เรียงความแก้กระทู้ธรรม คือ การหัดอธิบายขยายข้อธรรมให้สมเหตุสมผลกัน เรียงเนื้อความให้เชื่อมติดต่อกันไปตามลำดับ เป็นการฝึกเทศนาสำหรับที่จะสั่งสอนคนอื่นต่อไป และการแปลท่องนิทานธรรมบท ก็เพื่อให้สามารถอ่านภาษาบาลีได้ตามสมควรแก่ภูมิชั้นของตน^{๘๔}

หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ที่ประกาศใช้ในปัจจุบันมีรายละเอียดดังนี้^{๘๕}

หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี ได้กำหนดแบบเรียนแต่ละรายวิชาไว้ดังนี้

๑) วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๑ โดยให้นักเรียนแต่งอธิบายให้ได้เนื้อความสมเหตุสมผลกัน อรรถาสนสุภาษิตอื่นมาประกอบ ๑ สุภาษิต บอกชื่อที่มาของคัมภีร์นั้นด้วย และเขียนเรียงเนื้อความให้เชื่อมติดต่อกัน ในชั้นนี้กำหนดให้เขียนลงในใบตอบตั้งแต่ ๒ หน้าขึ้นไปเว้นบรรทัด

๒) วิชาธรรมวิภาค ใช้หนังสือนวโกวาท วิชาธรรมวิภาคและคิหิปฏิบัติ

๓) วิชาพุทธประวัติ ใช้หนังสือพุทธประวัติ เล่ม ๑-๒-๓ หนังสือปฐมสมโพธิกถาเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว) และศาสนพิธี เล่ม ๑

๔) วิชาวินัยบัญญัติ ใช้หนังสือนวโกวาทและวินัยมุขเล่ม ๑

ดังแผนภาพที่ ๒.๒

^{๘๓} พระอติคุณ ฐิตวโร (เอี่ยมตี), “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๗.

^{๘๔} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรมพ.ศ. ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

^{๘๕} กรมการศาสนา, ธรรมศึกษาชั้นตรี ฉบับปรับปรุงใหม่ที่ประกาศใช้ในปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า ๔.

แสดงหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี	
นักธรรมชั้นตรี	
รายวิชา	แบบเรียน
๑.วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม	หนังสือพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม๑
๒.วิชาธรรมวิภาค	หนังสือนวโกวาท วิชาธรรมวิภาคและคิหิปฏิบัติ
๓. วิชาพุทธประวัติ	หนังสือพุทธประวัติ เล่ม ๑-๒-๓ หนังสือปฐมสมโพธิกถาและศาสนพิธี เล่ม๑
๔.วิชาวินัยบัญญัติ	หนังสือนวโกวาทและวินัยมุขเล่ม ๑

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี

หลักสูตรนักธรรมชั้นโท ได้กำหนดแบบเรียนแต่ละรายวิชาไว้ดังนี้^{๖๖}

๑)วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๒ โดยให้นักเรียนแต่งอธิบายให้ได้เนื้อความสมเหตุสมผลกัน อ่างศาสนสุภาษิตอื่นมาประกอบ ๒ สุภาษิต บอกชื่อที่มาของคัมภีร์นั้นด้วย และเขียนเรียงเนื้อความให้เชื่อมติดต่อกัน ในชั้นนี้กำหนดให้เขียนลงในใบตอบตั้งแต่ ๓ หน้าขึ้นไปเว้นบรรทัด

๒)วิชาธรรมวิภาค ใช้หนังสือธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ ๒ แก้ปัญหาธรรมะให้พิสดารยิ่งขึ้น

๓)วิชาอนุพุทธประวัติ ใช้หนังสืออนุพุทธประวัติ และหนังสือพุทธธานุพุทธประวัติที่กล่าวถึงประวัติของพระสาวก เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว) ศาสนพิธีเล่ม๒

๔)วิชาวินัยบัญญัติ ใช้หนังสือวินัยมุขเล่ม ๑-๒ แก้ปัญหาวินัยให้พิสดารออกไปดังแผนภาพที่ ๒.๓

แสดงหลักสูตรนักธรรมชั้นโท	
นักธรรมชั้นโท	
รายวิชา	แบบเรียน
๑.วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม	หนังสือพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม๒
๒.วิชาธรรมวิภาค	หนังสือธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ ๒
๓. วิชาอนุพุทธประวัติ	หนังสืออนุพุทธประวัติ และศาสนพิธี เล่ม๒
๔.วิชาวินัยบัญญัติ	หนังสือวินัยมุขเล่ม ๑-๒

แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงหลักสูตรนักธรรมชั้นโท

^{๖๖} พระครูสังฆรักษ์สุชาติ เขมกาโร(แยมเดช)“การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร”,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๕),หน้า๒๔.

หลักสูตรนักธรรมชั้นเอก ได้กำหนดแบบเรียนแต่ละรายวิชาไว้ดังนี้^{๘๗}

๑)วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๓ โดยให้นักเรียนแต่งอธิบายให้ได้เนื้อความสมเหตุสมผลกัน อ่างศาสนสุภาษิตอื่นมาประกอบ ๓ สุภาษิต บอกชื่อที่มาของคัมภีร์นั้นด้วย และเขียนเรียงเนื้อความให้เชื่อมติดต่อกัน ในขั้นนี้กำหนดให้เขียนลงในใบตอบตั้งแต่ ๔ หน้าขึ้นไปเว้นบรรทัด และหนังสือธรรมอื่นๆ มีมงคลวิเสสกถา เป็นต้น

๒)วิชาธรรมวิภาค ใช้หนังสือธรรมวิจารณ์ หนังสือสมถกรรมฐาน หนังสือมหาสติปัญญาสูตร และคิริमानนทสูตร

๓)วิชาพุทธธานุพุทธประวัติ ใช้หนังสือพุทธประวัติเล่ม ๑-๒-๓ หนังสือปฐมสมโพธิกถา หนังสือพุทธธานุพุทธประวัติ หนังสืออนุพุทธประวัติ และหนังสือสังคีตติกาเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

๔)วิชาวินัยบัญญัติ ใช้หนังสือวินัยมุขเล่ม ๓ แก้ปัญหาวินัย มีสังฆกรรม เป็นต้น และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ดังแผนภาพที่ ๒.๔

แสดงหลักสูตรนักธรรมชั้นเอก	
นักธรรมชั้นเอก	
รายวิชา	แบบเรียน
๑.วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม	หนังสือพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม๓
๒.วิชาธรรมวิภาค	หนังสือธรรมวิจารณ์ หนังสือสมถกรรมฐาน หนังสือมหาสติปัญญาสูตร และคิริमानนทสูตร
๓. วิชาพุทธธานุพุทธประวัติ	หนังสือพุทธประวัติเล่ม ๑-๒-๓ หนังสือปฐมสมโพธิกถา หนังสือพุทธธานุพุทธประวัติ หนังสืออนุพุทธประวัติ และหนังสือสังคีตติกา
๔.วิชาวินัยบัญญัติ	หนังสือ นวโกวาท และวินัยมุข เล่ม ๓ และหนังสือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

แผนภาพที่ ๒.๔ แสดงหลักสูตรนักธรรมชั้นเอก

จากการศึกษาข้อมูลพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของนักวิชาการ เจ้าอธิการนาวิ ปัญญาควโม (คลังศิริ),(๒๕๕๗),พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) , (๒๕๕๑) ,สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,(๒๕๕๘),กรมการศาสนา (๒๕๔๐), มหาเถรสมาคม, (๒๕๕๕) ,พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญโญ), (๒๕๔๐), พระนิมิต กลินดอกแก้ว , (๒๕๔๙),พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา, (๒๕๕๔), นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม และวลัยพร ศิริภิมรย์, (๒๕๔๕), มาณพ พลไพรินทร์, (๒๕๔๕), บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ,(๒๕๔๕), กระทรวงศึกษาธิการ, ,(๒๕๔๒), สวัสดิ์ มีอบ และคณะ, (๒๕๔๑),อำนาจ บัวศิริ, [ออนไลน์],(ค้นเมื่อ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑), พระธรรมเจดีย์ (ประกอบ ธมมเสฏฐโฐ) , (๒๕๔๙), ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ดังตารางที่ ๒.๑๐ ดังนี้

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน,หน้า๒๔.

ความหมายพระปริยัติธรรม แผนกธรรม	นักวิชาการ																
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗
การสอบธรรมสนามหลวง ในปัจจุบันได้กำหนดสอบธรรมสนามหลวง เป็น ๒ สมัย คือสมัยที่ ๑ ก่อนออกพรรษา ๑ สัปดาห์ สอบเฉพาะนักธรรมชั้นตรี กำหนดสอบในวันขึ้น ๙-๑๐-๑๑-๑๒ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี และสมัยที่ ๒ หลังออกพรรษา ๑ เดือน สอบนักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก กำหนดสอบในวันแรม ๒-๓-๔-๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี รวมสอบ ๔ วัน ๆ ละ ๑ วิชา ๆ ละ ๓ ชั่วโมง เริ่มสอบในเวลา ๑๓.๐๐น. ทุกวัน พร้อมกันทั่วราชอาณาจักร			√		√			√					√		√	๖	√
กำหนดการลงโทษผู้ทำทุจริตเวลาสอบความรู้พระปริยัติธรรมแผนกธรรมในสนามหลวงห้ามไม่ให้นักเรียนนั้นเข้าสอบมีกำหนด ๕ ปี ถ้าพ้น ๕ ปีแล้วทำทุจริตอีก ห้ามไม่ให้สอบจนตลอดชีวิต			√						√			√		√	√	๖	√

ความหมายพระปริยัติธรรม แผนกธรรม	นักวิชาการ																
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗
วิธีการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง เป็นวิธีตรวจให้คะแนน ข้อสอบมี๑๐ข้อ คะแนนเต็มแต่ละข้อ ๑๐ คะแนน รวม ๑๐๐คะแนน					√					√			√			๔	√
เกณฑ์การวัดผลประโยคนักธรรมทุกชั้น ให้ถือ ๔๐๐ คะแนนเป็นเกณฑ์ วิชาทุก วิชาให้คะแนนเต็ม ๑๐๐ คะแนน เมื่อ รวมคะแนนของทั้ง ๔ วิชาแล้ว ต้องได้ คะแนนไม่ต่ำกว่า ๒๘๐ คะแนน ถือว่า สอบได้ต่ำกว่า ๒๘๐ คะแนน ถือว่าสอบ ตก		√		√			√				√		√			๖	√
สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หมายถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มี การเรียนการสอนตามหลักสูตรพระ ปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยมติมหาเถร สมาคม เพื่อให้จัดการศึกษาพระปริยัติ ธรรมแผนกธรรม โดยจัดการเรียนการ สอนสำหรับพระภิกษุสามเณรตั้งแต่ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และ นักธรรมชั้นเอก	√	√	√		√	√					√		√			๘	√

หมายเหตุอักษรย่อ:

๑ =เจ้าอธิการนาวิ ปัญญาโคโม (คลังสศิริ),(๒๕๕๗)๒ =พระธรรมกิตติวงศ์(ทองดี สุรเตโช), (๒๕๕๑) ๓ = สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,(๒๕๕๘)๔ = กรมการศาสนา, (๒๕๕๐) ๕ = มหาเถรสมาคม, (๒๕๕๕) ๖ =) พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญโญ), (๒๕๕๐)๗ = พระนิมิต กลิ่นดอกแก้ว , (๒๕๕๙) ๘ = พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา, (๒๕๕๔) ๙ = นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม และวลัยพร ศิริภิรมย์, (๒๕๕๕) ๑๐ =มาณพ พลไพรินทร์, (๒๕๕๕)๑๑ =บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ,(๒๕๕๕) ๑๒ =) กระทรวงศึกษาธิการ, (๒๕๕๒) ๑๓ = สวัสดิ์ มีอบ และคณะ, (๒๕๕๑) ๑๔ = อำนาจ บัวศิริ, [ออนไลน์],(ค้นเมื่อ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑) ๑๕ =พระธรรมเจดีย์ (ประภอมมเสฏฐโธ), (๒๕๕๙) ๑๖ =ความถี่ ๑๗ =ผู้วิจัย

จากตารางการวิเคราะห์ข้อมูลพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ผู้วิจัยสรุปข้อมูลได้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือที่เรียกกันว่า นักธรรม เกิดขึ้นตามพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการเล่าเรียนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยโดยกำหนดหลักสูตรการสอนแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ซึ่งมีหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมที่ประกาศใช้ในปัจจุบันมีรายละเอียดดังนี้

หลักสูตรนักธรรมตรี มี ๔ วิชา ได้แก่ ๑)วิชาเรียงความแก้กระทูธรรม ๒)วิชาธรรมวิภาค ๓)วิชาพุทธประวัติ และ๔)วิชาวินัยบัญญัติ

หลักสูตรนักธรรมโท มี ๔ วิชา ได้แก่ ๑)วิชาเรียงความแก้กระทูธรรม ๒)วิชาธรรมวิภาค ๓) วิชาอนุพุทธประวัติ และ๔)วิชาวินัยบัญญัติ

หลักสูตรนักธรรมเอก มี ๔ วิชา ได้แก่ ๑)วิชาเรียงความแก้กระทูธรรม ๒)วิชาธรรมวิภาค ๓)วิชาพุทธานุพุทธประวัติ และ๔)วิชาวินัยบัญญัติ

การสอบธรรมสนามหลวง ในปัจจุบันได้กำหนดการสอบธรรมสนามหลวง เป็น ๒ สมัย คือสมัยที่ ๑ ก่อนออกพรรษา ๑ สัปดาห์ สอบเฉพาะนักธรรมชั้นตรี กำหนดสอบในวันขึ้น ๙-๑๐-๑๑-๑๒ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี และสมัยที่ ๒ หลังออกพรรษา ๑ เดือน สอบนักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก กำหนดสอบในวันแรม ๒-๓-๔-๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี รวมสอบ ๔ วัน ๆ ละ ๑ วิชา ๆ ละ ๓ ชั่วโมง เริ่มสอบในเวลา ๑๓.๐๐น. ทุกวัน พร้อมกันทั่วราชอาณาจักร

การกำหนดลงโทษผู้ทำทุจริตเวลาสอบความรู้พระปริยัติธรรมแผนกธรรมในสนามหลวง ห้ามมิให้นักเรียนนั้นเข้าสอบมีกำหนดเป็นระยะเวลา ๕ ปี ถ้าพ้นกำหนด ๕ ปีแล้วทำทุจริตอีก ห้ามมิให้สอบจนตลอดชีวิต

วิธีการตรวจประโยคธรรมสนามหลวงเป็นวิธีตรวจให้คะแนนการสอบ ซึ่งข้อสอบมีแต่ละชั้นมีจำนวน ๑๐ ข้อ ๆ ละข้อ ๑๐ คะแนนๆเต็มรวม๑๐๐คะแนน

เกณฑ์การวัดผลประโยคนักธรรมทุกชั้นให้ถือ ๔๐๐ คะแนนเป็นเกณฑ์ วิชาทุกวิชาให้คะแนนเต็ม ๑๐๐ คะแนน เมื่อรวมคะแนนของทั้ง ๔ วิชาแล้ว ต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่า ๒๘๐ คะแนน ถือว่าสอบได้ ต่ำกว่า ๒๘๐ คะแนน ถือว่าสอบตก

ส่วนสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมนั้น หมายถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มีการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยมติมหาเถรสมาคม เพื่อให้จัด

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยจัดการเรียนการสอนสำหรับพระภิกษุสามเณรตั้งแต่ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก

๒.๓ แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของครูสอนสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

องค์ประกอบของการพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ที่ได้ศึกษาจากงานวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่

๑. ด้านครูสอน หมายถึง เป็นผู้สั่งสอน หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษา เป็นผู้ปลูกฝังความรู้ ความคิด และพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้มีความเจริญในทุกๆ ด้านเป็นนักปฏิบัติการศึกษาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การศึกษาของชาติให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น ทั้งยังเป็นนักสร้าง นักออกแบบ นักแก้ไข นักปรับปรุง นักเปลี่ยนแปลง และนักพัฒนาการศึกษาให้ไปในทางที่ดี เน้นคุณธรรม รู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม พัฒนาผู้เรียนให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ประพฤติตนให้เป็นที่รักที่เคารพของนักเรียน ผักผ่อนตนเองให้แตกฉาน ในวิชาความรู้ และวิธีการสอน มีความรัก ความเมตตากรุณา ความสุภาพ ความอ่อนโยนต่อศิษย์ มีความอดทน ความเสียสละ และมีความโอ้อ้อมอารี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ และต้องมีความสามารถในการคัดสรรเนื้อหาให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน

๒. ด้านหลักสูตร หมายถึง เนื้อหาในรายวิชาที่สอนต้องตรงตามจุดประสงค์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ทั้งมีเนื้อหาสาระที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและระดับชั้นเรียน จนสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติและค่านิยมได้ อันเป็นหลักสูตรที่สามารถใช้เป็นแผนในการพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะกับยุคปัจจุบันได้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคม

๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญาที่มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อทุกสิ่งทั้งหมด มีการจัดการบรรยากาศ และสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะกับวัยของผู้เรียน เป็นการมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน เพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และมีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้อย่างสร้างสรรค์

๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน หมายถึง มีการใช้สื่อที่น่าสนใจ เพื่อนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นตัวกลางในการช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น เป็นสิ่งที่กระตุ้นความสนใจและความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สื่อนั้นมีหลากหลายรูปแบบที่ใช้ในการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจมากขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายขึ้นเป็นการสร้างแรงจูงใจ และความคิดสร้างสรรค์สามารถแก้ปัญหาในการเรียนรู้ได้

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล หมายถึง การประเมินผลเป็นการกำหนดค่าแทนคุณลักษณะที่ต้องการวัด โดยใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพมีการกำหนดนับเป็นจำนวนตัวเลขให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย เพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกัน การใช้เครื่องมือหรือวิธีการวัดที่หลากหลายเพื่อได้มาซึ่งข้อมูลตามความมุ่งหมายของการเรียน เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยตรวจสอบคุณภาพของ

ผู้เรียนในด้านต่างๆจัดทำเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับการศึกษาชั้นต่างๆ และเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมหลักฐาน และข้อมูลทางการศึกษาของผู้เรียน เพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

๒.๔ ประวัติความเป็นมาสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจัดตั้งขึ้นเนื่องมาจากการจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาและบาลีวิสามัญศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๒ และ พ.ศ. ๒๔๘๙ ตามลำดับ ต่อมามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดแผนกมัธยมศึกษาชั้น เรียกว่า “โรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา” เมื่อโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาได้แพร่หลายออกไป ทางคณะสงฆ์โดยองค์การศึกษา จึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ว่า “โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำหรับนักเรียน” โดยสังฆมนตรี จากนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้ออกเป็นระเบียบกระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีขึ้นใหม่ เรียกว่า “บาลีศึกษาสามัญและปริยัติศึกษา” พร้อมทั้งยกเลิกระเบียบสังฆมนตรีว่าด้วยการศึกษาของโรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำหรับนักเรียน ต่อมาพิจารณาเห็นว่า การศึกษาทางโลกเจริญ ก้าวหน้ามากขึ้นตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลก จึงเห็นควรให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น เพื่อให้ผู้ศึกษาได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป จึงได้มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔ รongรับและระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พุทธศักราช ๒๕๓๕ ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน

ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๓๕ กำหนดว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นในวัด หรือที่ธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจะจัดตั้งขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ และด้วยความเห็นชอบของประธานสภาการศึกษาสงฆ์ โรงเรียนต้องจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวง ศึกษาธิการโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (เดิมกรมการศาสนา) จะให้การสนับสนุนเป็นเงินอุดหนุนตามกำลังงบประมาณ และเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากำหนด^{๘๘} ดังนั้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้นักเรียนอบรมแก่เยาวชนชายที่เข้าไปบวชในพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักธรรมคำสอนแห่งพระพุทธศาสนาเป็นหลักสูตรการอบรมเพื่อให้ผู้ได้รับการอบรมมีศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม สมกับที่ประเทศไทยเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา

^{๘๘}วิชัย ธรรมเจริญ โรงเรียนพระปริยัติธรรม : ๒๕๔๓ : ;อ้างอิงจากกระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๓๕ (๓๕) ,(ออนไลน์).แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki> [๖ กันยายน ๒๕๖๑].

ปัจจุบันมีการศึกษาสงฆ์มีอยู่ ๓ แผนก ได้แก่ แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา แผนกธรรม และแผนกบาลีนั้นเป็นการจัดการศึกษาเฉพาะด้านหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาล้วน ๆ ไม่มีวิชาสามัญศึกษาเข้าไปปะปน ส่วนแผนกสามัญศึกษานั้นเป็นการจัดการศึกษาที่ผสมผสานกันทั้งหลักสูตรแผนกธรรม แผนกบาลี และหลักสูตรสามัญศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการเข้าด้วยกัน แต่หลักสูตรแผนกธรรม - บาลีไม่เข้มข้นมากนัก แต่ก็ยังมีเนื้อหามากกว่าวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจึงเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมกับเยาวชนยุคปัจจุบัน เพราะสามารถบูรณาการนำเอาการศึกษาสงฆ์ทั้ง ๓ แผนกมาหลอมเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งเป็นการศึกษาแผนกเดียวที่ทุกคนยอมรับว่า เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของคนสงฆ์ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่อง แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของครูสอนสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีผู้ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้เป็นจำนวนมากพอสมควร ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมผลงานวิจัยที่มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยในประเทศ

พระครูสารกิจไพศาล (ณัฐวุฒิ ธรรมจินดา) ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้คือเพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นพระภิกษุในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร โดยใช้ประชากร ได้แก่พระภิกษุ จำนวน ๘๐ รูป เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยเป็นแบบสอบถาม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทาค่าที (t-test) และ F-test (One-Way ANOVA) และทดสอบสมมติฐานของตัวแปรอิสระที่มากกว่าสองกลุ่มทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๕ ผลการวิจัยที่ได้พบว่า ๑. แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม ๔ ด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผลตามลำดับ ๒) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามพรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางภาษาบาลี โดยภาพรวมพบว่า พระภิกษุมีความคิดเห็นการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

๑) ด้านหลักสูตร ควรมีแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้ทันสมัยและครูสอนควรทำความเข้าใจหลักสูตรให้มีความชัดเจน มีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้มีเนื้อหาสาระเข้าใจง่ายไม่ซ้ำทำตามที่ ภารกิจที่มีที่มอบหมาย

๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรมีแหล่งการเรียนรู้หลักธรรมแก่นักเรียน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่นักเรียน

๓) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนครูสอนพระปริยัติธรรมให้มีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีความทันสมัย เช่น สื่อการเรียนรู้ออนไลน์

๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล ควรมีเกณฑ์การวัดผลและประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อนำผลการวัดและประเมินผลไปปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมต่อไป^{๘๘}

พระครูสิทธิกิจธำรง (สถิตย์ สถิตถิโก) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ คือ เพื่อศึกษาประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เพื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างเป็นพระสงฆ์มหานิกายที่สังกัดวัดในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี จำนวน ๒๐๒ รูป เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิดและปลายเปิด และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบ ค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เมื่อพบความแตกต่าง จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ผลการวิจัยที่ได้พบว่า

๑) ประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านครูสอนพระปริยัติธรรม ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดลอม มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านครูสอนพระปริยัติธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านสื่อการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗

๒) ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิ

^{๘๘} พระครูสารกิจไพศาล (ณัฐวุฒิ ธรรมจินดา) “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า๑.

การศึกษานักธรรมและวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ของพระภิกษุที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ในด้านอายุ วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และมีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ สถานภาพ และพรธรรมา ไม่พบความแตกต่าง

๓) ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี จำแนกตามรายด้านของการวิจัย ๔ ด้าน ดังนี้ ด้านครูสอนพระปริยัติธรรม มีแนวทางพัฒนาโดยคณะสงฆ์ควรอบรมทักษะด้านเทคนิคการสอนที่ให้แก่ครูสอน เพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอนให้สามารถกระตุ้นและเร้าความสนใจแก่ผู้เรียนควรจัดให้ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ทำหน้าที่สอนเต็มตามตารางเวลา และควรรณรงค์ให้ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมงดเว้นหรือเลิกสูบบุหรี่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานที่ที่ทำการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม ทั้งในและนอกห้องเรียนด้านกิจกรรมการเรียนการสอน มีแนวทางพัฒนาโดยควรจัดการเรียนการสอนโดยเน้นวิเคราะห์เพื่อประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้จริง ควรจัดเวลาที่ใช้ในการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น สร้างแรงจูงใจในการเรียนพระปริยัติธรรมหรือออกเป็นข้อบังคับและมีมาตรการลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืน และควรจัดรางวัลเพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้สอบธรรมสนามหลวงได้ ด้านสื่อการเรียนการสอน มีแนวทางพัฒนาโดยการจัดสรรงบประมาณสำหรับจัดซื้อ จัดหา จัดสร้าง อุปกรณ์การเรียนการสอน โดยเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการบริจาคทรัพย์เพื่อนำมาตั้งเป็นกองทุนเพื่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณรประจำสำนักศาสนศึกษา ควรกำหนดคู่มือการสอนของครูผู้สอนและแบบเรียนของผู้เรียนให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน จากสำนักพิมพ์เดียวกันและควรเลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของห้องเรียน ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มีแนวทางพัฒนาสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยการจัดสถานที่ที่ใช้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเป็นเอกเทศจากเสนาสนะอื่น จัดเครื่องปรับอากาศหรือเครื่องระบายความร้อนในห้องเรียน หรืออาจปลูกต้นไม้เพื่อบังแสงแดดที่ส่องมายังห้องเรียนในช่วงเวลาบ่าย และควรเปลี่ยนสถานที่เรียนบ้างในโอกาสที่สมควรเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดแก่ผู้เรียน^{๑๐}

พระครูสังฆรักษ์สุชาติ เขมกาโร (แยมเดช) ได้วิจัยเรื่อง “ การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ คือ เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างเป็นพระภิกษุจำนวน ๑๐๓ รูป ในจำนวนทั้งสิ้น ๕ สำนักเรียน เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากเอกสาร หนังสือ ตำรา วารสาร เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ สารสนเทศ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่, ค่าร้อยละ, ค่าเฉลี่ย, ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน, t – test, F-test (One-WayANOVA)

^{๑๐}พระครูสิกขกิจจ่าง (สถิตย์ สถิตถิโก) “ประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

ผลของการวิจัยที่ได้พบว่าปัญหาอุปสรรคของการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อศึกษาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากโดยเรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ ๑) ด้านสื่อการเรียนการสอน ๒) ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน ๓) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน, และ ๔) ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนการเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเขตทวีวัฒนากรุงเทพมหานครพบว่าผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุจำแนกตามอายุพรรษาวุฒิการศึกษา มีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๕^{๑)}

พระครูสังฆรักษ์วินัย ปาสาทิโก (วงษ์สุเทพ) ได้วิจัยเรื่อง “ การจัดการเรียนการสอนของครูสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้คือเพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนของครูสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เพื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนของครูสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหารและครูจำนวน ๒๖รูป นักเรียน จำนวน ๙๗ รูป เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม เอกสาร คู่มือการบริหารจัดการศึกษา การเรียนการสอนของครูคณะสงฆ์ไทยที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า t- test and F- test ผลของการวิจัยที่ได้พบว่า ปัญหาอุปสรรคของนักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนทั้ง ๕ ด้านพบว่า ด้านหลักสูตรอยู่ในระดับมาก รองลงมาอยู่ในระดับปานกลางคือด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนด้าน สื่อการเรียนการสอนและด้านการวัดผลและประเมินผลตามระดับ

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนของครูทั้ง ๕ ด้านคือด้านหลักสูตรด้านการจัดการเรียนการสอนด้านกิจกรรมการเรียนการสอนด้านสื่อการเรียนการสอนและด้านการวัดผลและประเมินผลพบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ผู้บริหารครูผู้สอนและนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนดังนี้

๑) ปัญหาอุปสรรคด้านหลักสูตรคือเนื้อหาของหลักสูตรมีมากเกินไปขาดการแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน

๒) ด้านการจัดการเรียนการสอนคือการจัดครูเข้าสอนยังไม่เป็นระบบขาดแผนการเรียนการสอนที่ชัดเจนและการสอนขาดความยืดหยุ่น

๓) ด้านสื่อการเรียนการสอนคือสื่อที่ทันสมัยมีไม่เพียงพอสื่อที่มีอยู่ขาดคุณภาพ

๔) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนคือกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนมีน้อยเกินไป

๕.) ด้านการวัดผลและประเมินผลการวัดผลเน้นความจำเป็นหลักและขาดการบันทึกข้อมูลที่เป็นระบบ

^{๑)}พระครูสังฆรักษ์สุชาติ เขมกาโร (แยมเดช) “การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม คือ ๑) ด้านเนื้อหาที่สอนควรเลือกเฉพาะข้อธรรมที่เหมาะสมต่อการใช้ในชีวิตจริงของผู้บวชใหม่ ๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรจัดพาหนะแก่ผู้เรียนและเน้นพระเณรในปกครองว่า ให้ตระหนักในการเรียน ๓) ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรมีสื่อที่ทันสมัย เช่นคอมพิวเตอร์และเครื่องฉายสไลด์มาช่วยสนับสนุนการเรียนการสอน ๔) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมควรมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล ควรวัดและประเมินผลให้ทั่วถึง เพื่อจะได้นำผลการประเมินมาปรับปรุงการเรียนการสอน^{๙๒}

พระครูขันตวิโรภาส (บุญรอด) ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เขตยานนาวา-สาทรและบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ คือ เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เขตยานนาวา-สาทรและบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างเป็นนักเรียนจำนวน ๑๐๘ รูป เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม จากเอกสาร คู่มือการบริหารจัดการศึกษา พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ คำสั่ง ของคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test and F-test ผลของการวิจัยที่ได้พบว่า ปัญหาอุปสรรคของนักเรียนที่มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนของครูทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ๑)ด้านการเรียนการสอน ๒)ด้านหลักสูตร ๓)ด้านการวัดและประเมินผล ๔)ด้านบรรยากาศการเรียนการสอน ๕) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ๖) ด้านสื่อการเรียนการสอนตามลำดับ

เจ้าอธิการนาวิ ปัญญาโคโม (คลังศิริ) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้คือ ๑)เพื่อศึกษาการวัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี๒)เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของการวัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีและ๓)เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างเป็นพระภิกษุ และครูที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๑๓๙รูป เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยเป็นแบบสอบถาม โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ๐.๘๙๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ(Percentage) ค่าเฉลี่ย(Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis

^{๙๒}พระครูสังฆรักษ์วินัย ปาสาทิโก (วงษ์สุเทพ) “การจัดการเรียนการสอนของครูสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเขตบางกอกน้อยกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า๑.

of Variance : ANOVA)และการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ้(Scheff Post hoc comparison ผลการวิจัยพบว่า

๑) พระภิกษุและครุมีความคิดเห็นต่อการวัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้านพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยอันดับสูงสุด ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียน ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านสื่อการเรียนการสอน ตามลำดับ

๒) การทดสอบสมมติฐาน พบว่า พระภิกษุและครุที่เพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งปฏิเสธข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ พบว่า การวัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี หลักสูตรที่ใช้ศึกษาเป็นหลักสูตรที่เข้าใจยาก และไม่ค่อยมีความน่าสนใจ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และวิธีการสอนที่ทันสมัย ไม่มีสถานที่เรียนเป็นเอกเทศ เป็นห้องเรียนรวม พระภิกษุไม่ค่อยใช้สื่อการจัดการเรียนการสอน ไม่มีการอบรมก่อนสอบ ส่วนข้อเสนอแนะจากพระภิกษุและครุที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรปรับปรุงหลักสูตรให้มีเนื้อหาง่ายต่อการทำความเข้าใจของนักเรียน ควรมีการพัฒนา และการอบรมเกี่ยวข้องกับเทคนิคใหม่ๆ หรือวิธีการสอนแก่ครูผู้สอน ควรมีสถานที่เป็นเอกเทศ จัดห้องเรียนเฉพาะ ควรจัดหาสื่อการเรียนการสอนมาใช้ และนำเสนอต่อนักเรียนบ้าง ควรที่จะจัดให้มีการอบรมนักเรียนก่อนสอบ^{๙๓}

พระมหาสมบัติ อากาศโร (ระสารักษ์) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้คือเพื่อศึกษาการจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรม และเพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการโรงเรียนพระปริยัติของโรงเรียน พระปริยัติธรรมอำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างเป็น นักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑๙๖ คน เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยเป็นแบบสอบถาม โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ๐.๙๑๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage)ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน คือ สถิติทดสอบค่าที (t-test) สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA)และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ผลการวิจัยที่ได้พบว่า

^{๙๓}เจ้าอธิการนาวิ ปัญญาโคโม (คลังสศิริ) ได้วิจัยเรื่อง“ศึกษาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๗),หน้า๑.

๑) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอนาทวี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๑๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านการบริหารหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ ด้านการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ ด้านการวัดผลประเมินผลภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๐

๒) ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอนาทวี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า อายุที่ต่างกัน พรรษาที่ต่างกัน วุฒิการศึกษา (สามัญศึกษา) ที่ต่างกัน วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม) ที่ต่างกัน วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี) ที่ต่างกัน ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอนาทวี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของนักเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งปฏิเสธข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอนาทวี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ๑) ด้านการบริหารหลักสูตร ได้แก่ สำนักเรียนส่งเสริมให้อาจารย์หาความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนในการจัดทำคู่มือการศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเนื่องจากยังใช้หนังสือหลักสูตรของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ และพระมหานายิม อุตตโม , สำนักเรียนยังขาดฝ่ายบริการสนับสนุนหลักสูตร เช่น ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องสมุด มุมอ่านหนังสือไว้ให้บริการแก่อาจารย์และนักเรียน ๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ สำนักเรียนจัดให้นักเรียนได้เรียนร่วมกันโดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุ พรรษา ทำให้การเรียนการสอนไปได้ช้า เนื่องจากความเข้าใจและช่องว่างของอายุ ๓) ด้านการวัดผลประเมินผล ได้แก่ การทดสอบการวัดการประเมินผลขาดวิธีการที่หลากหลาย, การเลือกเนื้อหาในการออกข้อสอบหลากหลายค่อนข้างจะน้อย ต้องอิงข้อสอบเก่งจากนักเรียนใหญ่ๆและดั่งๆ สม่่าเสมอ^{๙๔}

พระมหากัมปนาท กิตติภุโท (ทองแสน) ได้วิจัยเรื่อง “ ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ คือ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานครโดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างเป็นพระภิกษุ สามเณร จำนวน ๑๔๕ รูป เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติทดสอบค่าที่ (t-test) และ F-test (One-Way ANOVA) เพื่อทดสอบสมมติฐานของตัวแปรอิสระที่มากกว่าสองกลุ่มทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๕ ผลการวิจัยที่ได้พบว่า

^{๙๔}พระมหาสมบัติ อากาศโร (ระสารักษ์) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอนาทวี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

๑)ความคิดเห็นพระภิกษุ สามเณรต่อการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ในภาพรวม ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดผล และประเมินผล และด้านสื่อการเรียนการสอน ตามลำดับ

๒) ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นพระภิกษุ สามเณรต่อการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หาค่า F-test (One-Way ANOVA) ภาพรวม จำแนกตามสภาพ พรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาบาลี พบว่าพระภิกษุ สามเณร มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

พระอดิคุณ วิฑูโร (เอี่ยมดี) ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ คือ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างเป็นพระภิกษุที่เป็นผู้บริหาร ครูสอนแผนกธรรมจำนวน ๑๘๘ รูป เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยเป็นเอกสารแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่(Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), สถิติที่ใช้วิเคราะห์ระดับความคิดเห็น คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Participants) ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท(Content Analysis Technique) ผลการวิจัยที่ได้พบว่า ๑) สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ๓.๕๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า อยู่ในระดับมากมี ๓ ด้าน โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านหลักสูตร ๓.๖๘ รองลงมา คือ ด้านการวัดผลและประเมินผล ๓.๕๘ และด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ๓.๕๑ ส่วนอีก ๒ ด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านสื่อการเรียนการสอน ๓.๔๕ และด้านการจัดการเรียนการสอน ๓.๔๓ ตามลำดับ

๒)ปัญหา และอุปสรรคต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี สรุปได้ดังนี้ ๑)ด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชาในหลักสูตรนักธรรมมีมากเกินไป ไม่สอดคล้องกับเวลาเรียนที่จำกัด ใช้ภาษาเข้าใจยาก ๒)ด้านการจัดการเรียนการสอน มีการสนับสนุนจากผู้บริหารไม่เพียงพอ และขาดครูที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ ๓)ด้านสื่อการเรียนการสอนครูขาดทักษะการผลิตสื่อและการค้นคว้าหาสื่อการสอนที่ทันสมัย ๔)ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ไม่น่าสนใจ ขาดความหลากหลาย ๕)ด้านการวัดผลและประเมินผล ครูมีความรู้ ความเข้าใจในการวัดผลและประเมินผลน้อยไป

๓) แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู ๑)ด้านหลักสูตร ควรมีการปรับปรุง

เนื้อหาใหม่ให้กระชับขึ้น อ่านแล้วเข้าใจง่าย ๒)ด้านการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหาร ครูผู้สอนควร นำวิทยาการความรู้ใหม่ ๆ ไปใช้ในการสอนให้มากขึ้น ๓)ด้านสื่อการเรียนการสอน ครูควรเข้าอบรม ด้านการทำสื่อการเรียนการสอนบ้าง เพื่อจะได้ผลิตที่ทันสมัยและมีความหลากหลายออกมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนต่อไป ๔)ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรจัดกิจกรรมใหม่ๆ มาประกอบการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความต้องการของนักเรียนให้มาก เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ไปในทางที่ดี ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจอยากที่จะเรียนมากขึ้น ๕)ด้านการวัดผลและประเมินผล ควรจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลให้กับครู เพื่อให้ครูผู้สอนได้มีความรู้ในเรื่องของการวัดผลและประเมินผลมากขึ้น จะได้ออกแบบ หัววิธีการวัดผลและประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๔) บทสัมภาษณ์ แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี ในปัจจุบันนี้ผู้บริหาร ครูผู้สอนสำนักเรียนต้องมีหลักการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ได้แก่ ๑)ด้านหลักสูตร ๒)ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓)ด้านสื่อการเรียนการสอน ๔)ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และ ๕)ด้านการวัดผลและประเมินผล เป็นที่ต้ง คือ ๑)ผู้บริหาร ครูผู้สอน ควรศึกษาวัตถุประสงค์ของหลักสูตรให้เข้าใจ เพื่อกำหนดเนื้อหาที่จำเป็นต่อการสอน สอนให้คิด วิเคราะห์ถึงเหตุถึงผล ๒)ผู้บริหาร ครูผู้สอน ควรจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ และควรคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนด้วย ๓)ผู้บริหาร ครูผู้สอน ควรศึกษาเทคนิคการใช้สื่อการเรียนการสอนสมัยใหม่ เพื่อที่จะได้ใช้ประกอบการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจต่อผู้เรียน ๔)ผู้บริหาร ครูผู้สอน ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย พัฒนาผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ให้มากที่สุด และ ๕)ผู้บริหาร ครูผู้สอน ควรมีการวัดผลและประเมินผลก่อนสอบธรรมสนามหลวง โดยกำหนดมาตรฐานให้เป็นแบบเดียวกันทั้งสำนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^{๗๕}

๒.๕.๒ งานวิจัยในต่างประเทศ

UNESCO ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาชีพของประเทศในทวีปเอเชีย ได้แก่ อัฟกานิสถาน บังคลาเทศ อินเดีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และศรีลังกา ผลการวิจัยพบว่าปัญหาการใช้หลักสูตรเป็นปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับการขาดประสานงานที่ีระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้บริหารระดับต่างๆ ไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร และการติดตามการใช้หลักสูตรของครู ไม่ต่อเนื่อง นอกจากนั้นหลักสูตรยังไม่มีประสิทธิภาพเอกสารหลักสูตรไม่เพียงพอ ตำราเรียนไม่ทันสมัย ขาดแคลนหนังสืออ่านประกอบประการสุดท้าย คือ ศูนย์พัฒนาหลักสูตรการวางแผนในการนำหลักสูตรไปใช้ไม่ดีเท่าที่ควร^{๗๖}

Jeff Daniel Arrington ได้ศึกษาเรื่องการสร้างห้องเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ อะไรที่ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาต้องทราบเพื่อการเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ผลการวิจัยสรุปว่า ผู้บริหารเขต

^{๗๕} พระอดิคุณ วิฑวโร (เอี่ยมดี) ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑.

^{๗๖} UNESCO, “Strategies and Procedures in developing and Implementing Curriculum”, Bangkok: the Unesco Regional office for Education in Asia Oceania, 1978, p.66

พื้นที่การศึกษาครูแกนนำมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสร้างห้องเรียนในศตวรรษที่๒๑ ได้แก่ ความรู้ในการเรียนการสอน และประสบการณ์ในการเรียนการสอน แต่ขาดความรู้ในการเรียนรู้ ยุคดิจิทัล ในการเป็นผู้นำทางวิชาการต้องอาศัยพื้นฐานของเหล่านี้ นักวิจัยแนะนำว่าความสามารถได้รับการพัฒนา และการฝึกอบรมได้ทันทีที่มีให้ในบริเวณนี้เช่นเดียวกับโอกาสที่จะมีส่วนร่วมกับนักเรียนครูและผู้นำการเรียนการสอนอื่น ๆ ในการใช้เครื่องดิจิทัลเพื่อวัตถุประสงค์ในการสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรม และการรับรู้ทั่วโลก^{๙๗}

Rico Paulo Tolentino ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของเทคโนโลยี การสื่อสาร(ICT) บูรณาการในการเรียนการสอนวิชาสารสนเทศ ระดับมัธยมศึกษา ผลการวิจัยสรุปว่า ครูมีทัศนคติเฉลี่ยไปยังคอมพิวเตอร์ มีความสัมพันธ์อย่างมรณัยสำคัญในแง่ของอายุ ประสบการณ์การเรียนการสอน การฝึกอบรมคอมพิวเตอร์ เจตคติต่อคอมพิวเตอร์ ผู้บริหารควรจะรวมความสามารถทางคอมพิวเตอร์เป็นหนึ่งในเกณฑ์ระหว่างการเลือกของผู้สมัครครูและควรรักษาทัศนคติที่ดีและเพิ่มความสามารถของครูผ่านการสัมมนาต่าง ๆ ในการรู้คอมพิวเตอร์และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้ไอซีทีมาบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอน^{๙๘}

Williams ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของครูใหญ่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในรัฐอินเดียนา ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ครูใหญ่ส่วนมากใช้เวลาในการประเมินผลและการปรับปรุงการสอนน้อยการเยี่ยมชมห้องเรียนของครูใหญ่มีเวลาจำกัดและใช้เวลาไม่น้อยมายังโรงเรียนมีขนาดใหญ่ ครูใหญ่มีเวลาให้แก่โครงการปรับปรุงการสอนของครูน้อยลงครูใหญ่มักใช้คำแนะนำมากกว่าการจัดให้มีการอบรมครูใหญ่ทุกคนพยายามพัฒนาสมรรถภาพในการทำงานและศึกษาความรู้ใหม่ๆอยู่เสมอครูเห็นว่าการใหญ่เป็นผู้ที่ช่วยแก้ปัญหาและมีหน้าที่ต้องประเมินผลครูด้วยการสังเกตการณ์สอน การใช้แบบทดสอบและการประชุมปรึกษาหารือนอกจากนั้นครูยอมรับว่าครูใหญ่จำเป็นต้องใช้หัวหน้าหมวดวิชาเป็นผู้ร่วมในการประเมินผลด้วย^{๙๙}

---

^{๙๗} Jeff Daniel Arrington, "Creating 21 st Century Classrooms:What District Level Instructional Leaders Know about Leading 21 st Century Learning", **The Degree of Doctor of Education, Major: Educational Administration,**(University of Nebraska-Lincoln, United States, 2014, p. 87.

^{๙๘} Rico Paulo Tolentino, "Correlates of Information and Communication Technology (ICT) Integration in Teaching Secondary School Subjects", **The Degree of Master of Arts in Education,**(Bulacan State University, Philippines, 2011, abstract .

^{๙๙} Williams, C.O., "An In - Depth Investigation of Explicit Tasks Performed by Selected Indiana Junior High School Principals", **Dissertation Abstracts International,** (1972) 32 (9) 4909 - A .

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

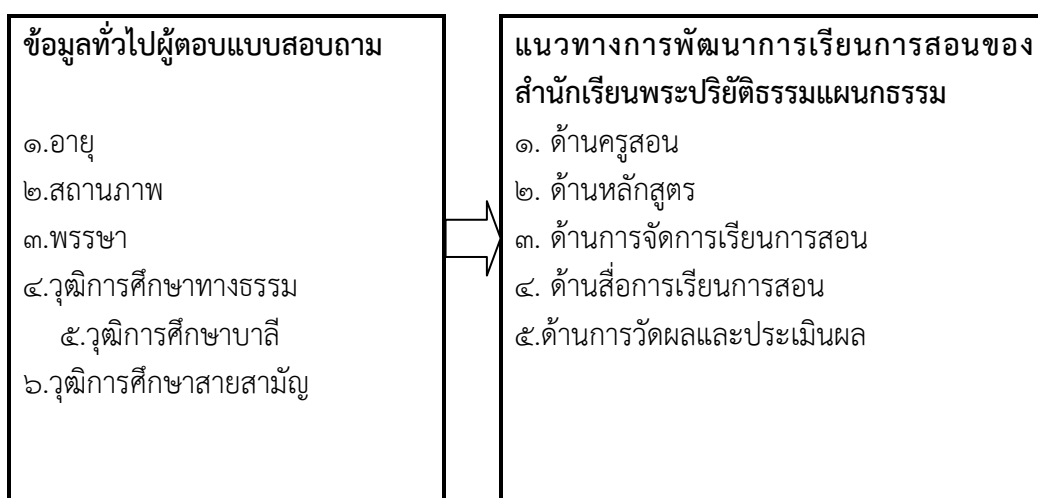
การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ตั้งแผนภาพที่ ๒.๕

ตัวแปรต้น

(Independent Variable)

ตัวแปรตาม

(Dependent Variable)

แผนภาพที่ ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้ศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร
- ๓.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ วิธีการรวบรวมข้อมูลวิจัย
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย
- ๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้วิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Research Method) เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีระหว่างงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) วิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจาก “แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ” ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจาก พระภิกษุสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ๕ สำนักเรียน จำนวน ๔๙ รูป และการสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียน ซึ่งข้อมูลที่มีคุณภาพ จำนวน ๕ รูป

๓.๑.๑ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ ๑) ศึกษาเอกสาร ๒) แจกแบบสอบถาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ศึกษาเอกสาร

วิธีการดำเนินการ : ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับความหมายของการจัดการเรียนการสอน ประเภทของการจัดการเรียนการสอน องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ คือ

ครูสอน หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล
ข้อมูลพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

แหล่งข้อมูล : หนังสือ ตำรา บทความ สื่อออนไลน์ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือ : ศึกษาเอกสาร (Document Studt)

การวิเคราะห์ข้อมูล : การวิเคราะห์เนื้อหา(Content Anatyis)

ผลลัพธ์ที่ได้ : กรอบแนวคิด , สภาพการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

๒. แจกแบบสอบถาม

วิธีการดำเนินการ : ศึกษาสภาพปัญหาจากการแบบสอบถาม

แหล่งข้อมูล : ประชากร ๔๙ รูป ที่เป็นพระภิกษุและสามเณร

เครื่องมือ : แบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล : ค่าร้อยละ(Percentage) ค่าความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย
(Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์เนื้อหา (Documentary
Anatyis)

ผลลัพธ์ที่ได้ : สภาพปัญหาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

ขั้นตอนที่ ๒ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติ
ธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น ๑
ขั้นตอน คือ ๑)ปรับปรุง แก้ไข และนำเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระ
ปริยัติธรรมแผนกธรรมอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

วิธีการดำเนินการ : ปรับปรุง แก้ไข และนำเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของ
สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

แหล่งข้อมูล : อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
และผู้วิจัย

เครื่องมือ : แบบศึกษาเอกสาร ที่ได้จากแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนัก
เรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

การวิเคราะห์ข้อมูล : การวิเคราะห์เนื้อหา(Documentary Anatyis)

ผลลัพธ์ที่ได้ : แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

๓.๒ ประชากร

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ได้แก่ พระภิกษุสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในเขตอำเภอ
เมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ๕ สำนักเรียน จำนวน ๔๙ รูป

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ลำดับ	สำนักเรียน	ประชากร (พระภิกษุ)
๑	สำนักเรียนวัดด่านสำโรง	๒๔
๒	สำนักเรียนวัดบางโปรง	๒
๓	สำนักเรียนวัดแพรกษา	๑๒
๔	สำนักเรียนวัดกลางวรวิหาร	๖
๕	สำนักเรียนวัดชัยมงคล	๕
รวม		๔๙

๓.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ และหาคุณภาพเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

๑) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาหนังสือ เอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพัฒนาเป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม เพื่อสำรวจการเรียนรู้การสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

๒) นำแบบสอบถามหรือเครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว มาให้กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณา

๓) นำข้อเสนอแนะของกรรมการมาปรับปรุงแก้ไข

๔) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขเสร็จแล้วมาให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เป็นการหาความเที่ยงตรงของเนื้อหาของ(Content Validity) ใช้เทคนิควิธีการวัดดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์(Item objective Congruence : IOC) ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและลักษณะการใช้ภาษา เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน โดยผู้เชี่ยวชาญพิจารณาได้ใน ๓ กรณี คือ มีความเห็นด้วย ไม่แน่ใจ และไม่เห็นด้วย ต่อรายการข้อคำถามนั้นๆ โดยกำหนดค่าคะแนน ดังนี้

+ ๑ แทน ความเห็นว่า มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน

o แทน ไม่แน่ใจว่า มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน

-๑ แทน มีความเห็นว่า ไม่สอดคล้องสัมพันธ์กัน

เพื่อหาค่า (IOC) และได้ค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๘ ขึ้นไป จากนั้นนำเสนอกรรมการที่ปรึกษาอีกครั้งก่อนทดลองใช้เครื่องมือกลุ่มที่ไม่ใช่เป้าหมายต่อไป

๕) นำเครื่องมือที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงแล้ว มาทดลองใช้กับกลุ่มทดลอง(Try Out) โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับพระภิกษุและสามเณรที่ไม่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๓๐ ฌบที่ ไม่ใช่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้วิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความสอดคล้องรายข้อ

(ตามภาคผนวก) และสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่นได้ค่าความเที่ยงทั้งฉบับแบบชนิดมาตราประมาณค่า เท่ากับ ๐.๘๗๓

๖) นำผลที่ได้มาปรับปรุงพัฒนาให้แบบสอบถามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และนำไปใช้เก็บข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัย ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำแนวคิดทฤษฎีมาสร้างเครื่องมือ ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

๓.๔.๑ แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นแบบสอบถาม เพื่อศึกษาแนวทางการ พัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ แบ่งเป็น ๒ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ประกอบด้วย อายุ สถานภาพ พรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางบาลี และวุฒิการศึกษาสายสามัญ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนการประเมินค่า ๕ ระดับ (Rating scale) ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert Scale) โดยใช้เกณฑ์แปลความหมายระดับความคิดเห็น จากการใช้ค่าน้ำหนัก ดังนี้

๕ หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก

๓ หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

การแปลผลคะแนน สำหรับการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการ สอบถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยได้แปลความจากบุญชม ศรีสะอาด ดังนี้^๑

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับน้อย

^๑บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่๒, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๓), หน้า ๙๙-๑๐๐.

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด

๓.๔.๒ แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Quantitative Research) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง โดยมีประเด็นคำถามสำคัญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๓.๕ วิธีการรวบรวมข้อมูลวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

๓.๕.๑ แบบสอบถาม (Questionnaire) มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ผู้วิจัยขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงคณาจารย์เป็นผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยกลุ่มตัวอย่างทดสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

๒) นำหนังสือขอความร่วมมือไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และนำหนังสือขอความร่วมมือไปยังกลุ่มตัวอย่างทดสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยการกำหนดนัดหมายวัน เวลา ที่จะขอความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในการแจกแบบสอบถาม และเก็บคืน

๓.๕.๒ การสัมภาษณ์ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ผู้วิจัยขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

๒) นำหนังสือขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเอง โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการให้สัมภาษณ์

๓) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ และทำการบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยการจดบันทึก และภาพนิ่ง

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) จึงมีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

๓.๖.๑ แบบสอบถามเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

๑) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

๒) ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

๓) ข้อมูลแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

๓.๖.๒ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

๓.๖.๓ สถิติที่ใช้หาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

ค่าความสอดคล้อง การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruence : IOC) ใช้สูตรดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC คือ ค่าความสอดคล้องของเนื้อหาตรงกับขอบข่ายของเนื้อหา

$\sum R$ คือ ผลรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยที่ R = +๑ หมายถึง เห็นด้วย เป็นข้อนำไปใช้ได้จริง

R = ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจ เป็นข้อที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

R = -๑ หมายถึง ไม่เห็นด้วย เป็นข้อที่นำไปใช้ไม่ได้ ควรตัดออก หรือปรับปรุง

โดยถือเกณฑ์ประเมินในแต่ละข้อ มีค่าตั้งแต่ ๐.๕ ขึ้นไปทุกข้อ

๒. ค่าความเชื่อมั่น (α -Alpha Coefficient) การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) ใช้สูตรดังนี้

๓.๗.๒ สถิติพรรณนา

๑. ค่าความถี่ (Frequency)

๒. ค่าร้อยละ (Percentage)

๓. ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$

๔. ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณใช้วิธีผสมผสานระหว่างปริมาณและคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ จัดการเรียนการสอน และบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ และประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระภิกษุสามเณรจำนวน ๔๙ คน ๕ สำนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังตารางต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและความคิดเห็นสภาพปัจจุบัน ปัญหา การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๔.๒ ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ จัดการเรียนการสอน และบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

โดยมีสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

N = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

(μ) = ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง

(σ) = ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและความคิดเห็นสภาพปัจจุบัน ปัญหา การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของของพระภิกษุ สามเณร จำแนกตามอายุ

จำแนกตามอายุ	จำนวน	ร้อยละ
๑๗ - ๒๑ ปี	๖	๑๒.๒๔
๒๒- ๒๖ ปี	๙	๑๘.๓๗
๒๗ - ๓๑ ปี	๒๑	๔๓.๘๗
๓๒ ปีขึ้นไป	๑๒	๒๕.๔๙
รวม	๔๘	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของของพระภิกษุ สามเณร จำแนกตาม อายุพบว่า ช่วงอายุ ๒๗ - ๓๑ ปี ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๘๗ อายุ ๓๒ ปีขึ้นไป ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๔๙ อายุ ๒๒- ๒๖ ปี ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓๗ อายุ ๑๗ - ๒๑ ปี ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๒๔

ตารางที่ ๔.๒ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของของพระภิกษุ สามเณร จำแนกตามสถานภาพ

จำแนกตามสถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
พระภิกษุ	๔๕	๙๓.๘๓
สามเณร	๔	๖.๑๗
รวม	๔๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๒ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุ สามเณร จำแนกตามสถานภาพ พบว่า สถานภาพ พระภิกษุ ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๘๓ สถานภาพสามเณร ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๑๗

ตารางที่ ๔.๓ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุ สามเณร จำแนกตามพรรษา

จำแนกตามพรรษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๓ พรรษา	๔	๘.๑๕
๓ - ๖ พรรษา	๗	๑๔.๒๙
๗ - ๑๐ พรรษา	๒๔	๔๘.๙๗
๑๑ พรรษาขึ้นไป	๑๔	๒๘.๕๙
รวม	๔๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๓ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุสามเณรโดยจำแนกตามพรรษา พบว่า ช่วง ๗ - ๑๐ พรรษา ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๙๗ ๑๑ พรรษาขึ้นไป ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๕๙ ๓ - ๖ พรรษา ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๙ และต่ำกว่า ๓ พรรษา ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๑๕

ตารางที่ ๔.๔ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของนักเรียนโดยจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม

จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม	จำนวน	ร้อยละ
นักธรรมตรี	๖	๑๒.๒๔
นักธรรมโท	๙	๑๘.๓๗
นักธรรมเอก	๓๔	๖๙.๓๙
รวม	๔๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๔ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุสามเณรโดยจำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า นักธรรมเอก ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๓๙ นักธรรมโท ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓๗ และนักธรรมตรี ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๒๔

ตารางที่ ๔.๕ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของนักเรียนโดยจำแนกตามวุฒิการศึกษา
บาลี

จำแนกตามวุฒิการศึกษาบาลี	จำนวน	ร้อยละ
เปรียญตรี (ประโยค ๑-๒ -ป.ธ.๓)	๑๓	๒๖.๕๓
เปรียญโท (ป.ธ.๔,๕,๖)	๒๙	๕๙.๑๘
เปรียญเอก (ป.ธ.๗,๘, ๙)	๗	๑๔.๒๙
รวม	๔๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๕ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุสามเณรโดย
จำแนกตามวุฒิการศึกษาบาลี พบว่า วุฒิการศึกษาบาลี เปรียญโท (ป.ธ.๔,๕,๖) ๒๙ คน คิดเป็นร้อย
ละ ๕๙.๑๘ เปรียญตรี (ประโยค ๑-๒ -ป.ธ.๓) ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕๓ เปรียญเอก (ป.ธ.
๗,๘, ๙) ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๖ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของนักเรียนโดยจำแนกตามวุฒิการศึกษา
สามัญ

จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ	จำนวน	ร้อยละ
มัธยมศึกษาตอนต้น	๓	๖.๑๒
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๒๗	๕๕.๑๑
ปริญญาตรีขึ้นไป	๑๙	๓๘.๗๗
รวม	๔๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๖ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุสามเณร โดย
จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ พบว่า มัธยมศึกษาตอนปลาย ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๑๑
ปริญญาตรีขึ้นไป ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๗๗ มัธยมศึกษาตอนต้น ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๑๒

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ภาพรวมทั้ง ๕ ด้าน

แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ภาพรวม ๕ ด้าน	N=๔๙ คน			
	(μ)	(σ)	ความคิดเห็น	อันดับ
๑. ด้านครูสอน	๔.๔๑	๐.๔๕	มาก	๔
๒. ด้านหลักสูตร	๔.๖๐	๐.๔๒	มากที่สุด	๓
๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน	๔.๔๐	๐.๗๒	มาก	๕
๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน	๔.๖๑	๐.๔๔	มากที่สุด	๒
๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล	๔.๖๗	๐.๕๕	มากที่สุด	๑
ภาพรวม ๕ ด้าน	๔.๕๔	๐.๓๘	มากที่สุด	

จากตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร ภาพรวม ๕ ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๔ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๓๘

รายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการวัดผลและประเมินผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๗ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๕ รองลงมา ได้แก่ ด้านสื่อการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๑ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๔ ด้านหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๐ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๒ รายด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านครูสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๒ และรายด้านความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๒ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ด้านครูสอน

การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ด้านครูสอน	N=๔๙ คน		
	(μ)	(σ)	ความคิดเห็น
๑. เป็นผู้สั่งสอนหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษา	๔.๖๕	๐.๖๓	มากที่สุด
๒. เป็นผู้ปลูกฝังความรู้ ความคิดและพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้มีความเจริญในทุกๆด้าน	๔.๔๘	๐.๖๕	มาก
๓. เป็นนักปฏิบัติการศึกษาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การศึกษาของชาติให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น	๔.๔๔	๐.๗๖	มาก
๔. มีวิชาความรู้ และวิธีการสอน มีความรัก ความเมตตา กรุณา ความสุภาพความอ่อนโยนต่อศิษย์ มีความอดทน ความเสียสละ	๔.๔๐	๐.๖๗	มาก
๕. เป็นผู้เน้นคุณธรรม รู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม เป็นผู้พัฒนาผู้เรียนให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ประพฤติตนให้เป็นที่รักที่เคารพของนักเรียน	๔.๑๓	๑.๓๑	มาก
ภาพรวม	๔.๔๑	๐.๔๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร ภาพรวม ด้านครูสอน พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๕

รายชื่ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ เป็นผู้สั่งสอนหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๕ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๓ รองลงมา รายชื่ออยู่ในระดับมาก ได้แก่ เป็นผู้ปลูกฝังความรู้ ความคิดและพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้มีความเจริญในทุกๆด้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๘ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๕ เป็นนักปฏิบัติการศึกษาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การศึกษาของชาติให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๖ มีวิชาความรู้ และวิธีการสอน มีความรัก ความเมตตา กรุณา ความสุภาพความอ่อนโยนต่อศิษย์ มีความอดทน ความเสียสละ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๗ และข้อความความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ เป็นผู้เน้นคุณธรรม รู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม เป็นผู้พัฒนาผู้เรียนให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ประพฤติตนให้เป็นที่รักที่เคารพของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๓๑ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร

การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ด้านหลักสูตร	N=๔๙ คน		
	(μ)	(σ)	ความคิดเห็น
๑. หลักสูตรมีเนื้อหาในรายวิชาที่สอนตามจุดประสงค์สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง	๔.๖๕	๐.๗๒	มากที่สุด
๒. หลักสูตรสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติและค่านิยมได้	๔.๕๖	๐.๘๙	มากที่สุด
๓. หลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและระดับชั้น	๔.๖๙	๐.๕๑	มากที่สุด
๔. หลักสูตรสามารถใช้เป็นแผนพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสมัย	๔.๕๖	๐.๗๑	มากที่สุด
๕. หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคม	๔.๕๔	๐.๕๔	มากที่สุด
ภาพรวม	๔.๖๐	๐.๔๒	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรภาพรวม ด้านหลักสูตร พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๐ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๒

รายชื่อทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ หลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและระดับชั้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๙ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๑ รองลงมา ได้แก่ หลักสูตรมีเนื้อหาในรายวิชาที่สอนตามจุดประสงค์สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๕ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๒ หลักสูตรสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติและค่านิยมได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๖ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๙ หลักสูตรสามารถใช้เป็นแผนพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสมัย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๖ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๑ และรายชื่อความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๔ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๔ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ด้านการจัดการเรียนการสอน	N=๔๙ คน		
	(μ)	(σ)	ความคิดเห็น
๑. มีการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญามีทัศนคติที่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งปวง	๔.๔๒	๐.๙๖	มาก
๒. มีการมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์	๔.๔๔	๐.๙๒	มาก
๓. มีการจัดการบรรยากาศ และสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน	๔.๒๑	๐.๘๒	มาก
๔. มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียนเพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง	๔.๔๐	๑.๐๐	มาก
๕. มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนด้วยวิธีหลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้อย่างสร้างสรรค์	๔.๕๔	๐.๗๗	มากที่สุด
ภาพรวม	๔.๔๐	๐.๗๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรภาพรวม ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๒

รายชื่ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนด้วยวิธีหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้อย่างสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๔ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๗ รองลงมา รายชื่ออยู่ในระดับมาก ได้แก่ มีการมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๒ มีการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญามีทัศนคติที่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งปวง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๖ มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียนเพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๐ และข้อความความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ มีการจัดการบรรยากาศ และสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๒ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ด้านสื่อการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ด้านสื่อการเรียนการสอน	N=๔๙ คน		
	(μ)	(σ)	ความคิดเห็น
๑. มีการใช้สื่อที่น่าสนใจ เพื่อนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนให้ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้	๔.๕๐	๐.๘๒	มากที่สุด
๒. มีการใช้สื่อที่กระตุ้นความสนใจและความเข้าใจ ให้แก่ผู้เรียนได้ชัดเจนขึ้น	๔.๖๓	๐.๗๓	มากที่สุด
๓. มีการใช้สื่อหลากหลายรูปแบบในการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจมากขึ้น	๔.๗๑	๐.๕๐	มากที่สุด
๔. มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางในการช่วยให้กิจกรรมการ เรียนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น	๔.๗๙	๐.๕๐	มากที่สุด
๕. มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางที่ช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้นเป็น การสร้างแรงจูงใจ และความคิดสร้างสรรค์สามารถ แก้ปัญหาในการเรียนรู้ได้	๔.๔๖	๐.๘๗	มาก
ภาพรวม	๔.๖๑	๐.๔๔	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรภาพรวม ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๑ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๔

รายชื่ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางในการช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๙ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๐ รองลงมาได้แก่มีการใช้สื่อหลากหลายรูปแบบในการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๑ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๐ มีการใช้สื่อที่กระตุ้นความสนใจและความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนได้ชัดเจนขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๓ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๓ มีการใช้สื่อที่น่าสนใจ เพื่อนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๐ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๒ และข้อความความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่มี การใช้สื่อเป็นตัวกลางที่ช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้นเป็นการสร้างแรงจูงใจ และความคิดสร้างสรรค์สามารถแก้ปัญหาในการเรียนรู้ได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๖ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๗ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล

การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ด้านการวัดผลและประเมินผล	N=๔๙ คน		
	(μ)	(σ)	ความคิดเห็น
๑. มีการกำหนดค่าแทนคุณลักษณะที่ต้องการวัดโดยใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ	๔.๖๕	๐.๘๑	มากที่สุด
๒. มีกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้ตรงกับจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกัน	๔.๖๕	๐.๗๒	มากที่สุด
๓. มีกระบวนการใช้เครื่องมือหรือวิธีการวัดที่หลากหลาย เพื่อได้มาซึ่งข้อมูลตามความมุ่งหมายของการเรียน	๔.๕๘	๐.๗๑	มากที่สุด
๔. จัดทำเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับการศึกษาชั้นต่างๆ	๔.๘๑	๐.๖๔	มากที่สุด
๕. มีกระบวนการเก็บรวบรวมหลักฐานและข้อมูลทางการศึกษาของผู้เรียนเพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ	๔.๖๗	๐.๕๑	มากที่สุด
ภาพรวม	๔.๖๗	๐.๕๕	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรภาพรวม ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๗ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๕

รายชื่อทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ จัดทำเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับการศึกษาชั้นต่างๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๘๑ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๔ รองลงมา ได้แก่ มีกระบวนการเก็บรวบรวมหลักฐานและข้อมูลทางการศึกษาของผู้เรียน เพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๗ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๑ มีการกำหนดค่าแทนคุณลักษณะที่ต้องการวัดโดยใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๕ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๑ มีกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้ตรงกับจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๕ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๒ และข้อความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ มีกระบวนการใช้เครื่องมือหรือวิธีการวัดที่หลากหลาย เพื่อได้มาซึ่งข้อมูลตามความมุ่งหมายของการเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๘ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๑ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี หลักการจัดการเรียนการสอนและบริบทของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

การวิเคราะห์การส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้สำหรับนักเรียนประถมศึกษา อำเภอดลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูลสัมภาษณ์ครูโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี ประเด็นทั้ง ๕ ด้าน ให้ความสอดคล้องระหว่างหลักไตรสิกขา กับพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ คือ ๑. พฤติกรรมความอยากรู้ ๒. พฤติกรรมความตั้งใจ ๓. พฤติกรรมความรักเรียน ๔. พฤติกรรมความมีเหตุผล ๕. พฤติกรรมความคิดริเริ่มซึ่งสรุปผลบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทั้ง ๕ ท่าน คือ

๑. พระเทพสมุทรมุนี	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดกลางวรวิหาร อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ
๒. พระครูวิมลศุภการ (สัมฤทธิ์ จันทโน)	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดด่านสำโรง อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ
๓. พระครูภาวนาสมณคุณ	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดชัยมงคล อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ
๔. พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดแพรกษา อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ
๕. พระครูพุทธิสารโสภิต	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดบางโปร้ง อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

ซึ่งมีรายละเอียดจากคำสัมภาษณ์ในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

๑. **ด้านครูสอน** ผลการสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในด้านครูสอน พระเทพสมุทรมุนี ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ครูผู้สอน ควรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความรู้ความสามารถของตน และไม่ปกปิดปึงความรู้แก่นักเรียน ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งในสถานศึกษาของรัฐ และเอกชน^๑ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พระครูวิมลศุภการ (สัมฤทธิ์ จันทโร,ดร.) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ครูสอนบางรูป อาจเน้นการสอนในเชิงทฤษฎี ให้นักเรียนได้เกิดความเข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติ ครูผู้สอนบางรูป อาจเน้นการสอนธรรม จากสภาวะการณของสังคัม^๒ ซึ่งให้ผู้เรียนได้เห็นถึงคุณค่าของสภาวะการณของสังคัมนั้นๆ ได้ตามความเป็นจริง^๓ สอดคล้องกับ พระครูภาวนาสมณคุณ ให้สัมภาษณ์ว่า ครูที่ดีต้องมีความเป็นกัลยาณมิตรหรือกัลยาณธรรมที่ดีของผู้เรียน ทำตนให้เป็นผู้น่ารักเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้ผู้เรียนอยากเข้าไปปรึกษา เป็นผู้แนะนำเคารพ ประพฤติตนสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มเป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัยแก่ผู้เรียน^๓ สอดคล้องกับ พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ ให้สัมภาษณ์ว่า ผู้นำเจริญใจ หรือนายกย่อง ความเป็นผู้ทรงคุณ คือ ความรู้และภูมิ

^๑ สัมภาษณ์, พระเทพสมุทรมุนี, เจ้าสำนักเรียนวัดกลางวรวิหาร, ๓๐ มกราคม ๒๕๖๒.

^๒ สัมภาษณ์, พระครูวิมลศุภการ, เจ้าอาวาส เจ้าสำนักเรียนวัดด่านสำโรง, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^๓ สัมภาษณ์, พระครูภาวนาสมณคุณ, เจ้าสำนักเรียนวัดชัยมงคล, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

ปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกรู้ถึงและภูมิใจ เป็นผู้รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูด อะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าว ตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดีให้กับผู้เรียน เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ เป็นผู้พร้อมจะรับฟังคำปรึกษา ซักถามคำแนะนำและพิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว^๔ และมีความสอดคล้องกับ พระครูพุทธิสารโสภิต ให้สัมภาษณ์ว่า ผู้อธิบายเรื่องยากซับซ้อนให้เข้าใจง่าย และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป เป็นผู้ไม่ชักนำไปในที่ที่ไม่สมควร คือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหลหรือชักจูงไปในทางเสื่อม เสีย และเป็นผู้ตั้งใจประสิทธิ์ความรู้ โดยตั้งตนเป็นผู้แสดงความรู้ไปตามลำดับมีลีลาในการสอนที่ดี ตามหลักพุทธวิธีการสอน ๔ ประการ คือ ๑) สันตัสสนา หมายถึง สอนเนื้อหาได้แจ่มแจ้ง ๒) สมทพนา หมายถึง สอนให้มีความสนใจ ๓) สมุตเตชนา หมายถึง สอนให้กล้าแสดงออก ๔) สัม ปหังสนา หมายถึง สอนให้มีความสนุกสนาน ร่าเริง และเป็นผู้สร้างเครื่องคุ้มภัยจากทิศต่างๆ ให้แก่นักเรียน คือ ให้ความรู้ที่สามารถเลี้ยงชีวิตได้และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เป็นผู้ที่คอยให้ คำแนะนำวิธีการเรียนที่ผู้เรียนสามารถทำได้ ก็ให้ทำด้วยตนเอง ครูที่ดีนั้นต้องมีทั้งวิชาและจรณะ วิชา คือ ความรู้ดี จรณะ คือ ความประพฤติดี ครูที่ดีมีคำกล่าวที่ท่านผู้รู้ให้คำนิยามไว้ว่า แนะนำให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น^๕

๒. ด้านหลักสูตร ผลการสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในด้านหลักสูตร พระเทพสมุทรมณี ให้สัมภาษณ์ว่า หลักสูตรพระปริยัติ ธรรมนั้นควรที่จะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนเป็น ๓ ช่วงชั้น ได้แก่ ช่วงชั้นที่ ๑ ระดับผู้เรียนที่อยู่ในชั้นประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ ๒ ระดับผู้เรียนที่อยู่ในชั้น มัธยมศึกษา และช่วงชั้นที่ ๓ ระดับผู้เรียนที่อยู่ในชั้นอุดมศึกษาและบุคคลทั่วไป เพราะถ้าไม่ทำอย่างนี้ ก็จะส่งผลให้เกิดข้อกังขาถึงว่าหลักสูตรไม่เหมาะสมกับช่วงวัยของชีวิตในการนำไปปฏิบัติจริง โดยใช้ เนื้อหาเดิมที่มีอยู่มาแบ่งตามช่วงวัยของผู้เรียน เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาเรียนรู้ หลังจากที่เคยใช้ หลักสูตร และข้อสอบเดียวกันทุกช่วงชั้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พระครูวิมลศุภการ (สัมฤทธิ์ จันทโร ,ดร.) ให้สัมภาษณ์ว่า หลักสูตรนั้นสามารถนำไปสู่ผู้ปฏิบัติตามเรียนรู้ตามที่ได้รับผลจริงสมควรแก่การ ลงมือปฏิบัติก็จะเกิดผลคือความสุขตามมา และยังทำให้ผู้ที่เรียนเกิดการพัฒนาทั้งทางด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจของตนเองอยู่ตลอดเวลาอันช่วยให้เราได้เรียนรู้ อย่าง เห็นชัดแจ่มแจ้ง เหมือนกับจูงมือไปคูให้เห็นกับตาอันเป็นหลักธรรมในพุทธวิธีการสอนข้อที่ว่า แจ่ม แจ่ม (สันตัสสนา)^๖ สอดคล้องกับ พระครูภาวนาสมณคุณ ให้สัมภาษณ์ว่า หลักสูตรถือได้ว่าเป็นคำ สอนที่มาจากพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเอาไว้ภายหลังมาพระโบราณาจารย์จึงได้รวบรวม และเรียบเรียงขึ้นไว้เป็นหมวดหมู่เสร็จแล้ว จึงนำมาถ่ายทอดแก่ผู้ที่สนใจหลักธรรมคำสอนสืบต่อกัน มา และยังใช้ได้ ผู้เรียนสามารถนำไปปรับปรุงในการดำเนินชีวิตกับยุคปัจจุบันได้ เพราะธรรมเป็น สิ่งไม่ตาย และควรจัดทำหลักสูตรที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย ไม่ควรใช้คำยากไป ควรมีรูปเล่มเล็กๆกะทัดรัด เหมาะสำหรับการพกพาได้สะดวกจนทำให้ผู้ที่นำไปปฏิบัติสามารถปฏิบัติได้จริง เป็นการเสริมสร้าง

^๔ สัมภาษณ์,พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ, เจ้าสำนักเรียนวัดแพรกษา, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^๕ สัมภาษณ์,พระครูพุทธิสารโสภิต, เจ้าสำนักเรียนวัดบางโปรง, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^๖ สัมภาษณ์,พระเทพสมุทรมณี, ๓๐ มกราคม ๒๕๖๒.

^๗ สัมภาษณ์,พระครูวิมลศุภการ, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

บุคคลให้มีทัศนคติไปในทางที่ดี กล่าวคือ การเป็นคนดีของสังคม^{๘๘} สอดคล้องกับ พระครูศรีภวาวาวิสุทธิคุณ ให้สัมภาษณ์ว่า การพัฒนาการเรียนการสอนของครูสอนสำนักเรียนพระปริยัติธรรมควรสำรวจประชากรผู้เรียนว่าแต่ละสำนักเรียนมีประชากรเท่าไร และควรปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับสมัยสังคมและผู้เรียน ส่วนในด้านหลักสูตรมีเนื้อหาบริบูรณ์สมบูรณ์อยู่แล้ว แต่ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย ให้เข้าถึงสังคมได้ง่ายขึ้น จึงต้องมีการนำเสนอ หรือโฆษณาที่เข้าถึงสังคมได้ดีกว่านี้^{๘๙} และมีความสอดคล้องกับ พระครูพุทธิสารโสภิต ให้สัมภาษณ์ว่า การพัฒนาการเรียนการสอนของครูสอนสำนักเรียนพระปริยัติธรรมถือได้ว่าเป็นหลักสูตรที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนก็สามารถนำไปใช้ได้จริง เพราะการศึกษาทางธรรม เป็นรากฐานที่สำคัญของชีวิต ผู้ที่มีการศึกษาดีเป็นผู้เจริญ แม้จะมีข้อโต้แย้งที่ค้างอยู่ในใจบ้างสำหรับทุกท่าน แต่ทุกคนก็ต้องยอมรับเป็นอันเดียวกันว่า ผู้มีความรู้ดี มีการศึกษา ย่อมจะมีโอกาสแสวงหาวิถีทางที่ดีงาม ถูกต้อง เป็นธรรม ได้มากกว่าผู้ไม่ได้ศึกษา หรือแม้ว่าการศึกษาจะไม่ได้เป็นเครื่องวัดค่าของคน แต่ผู้ที่ได้ศึกษาดี ย่อมจะมีโอกาสที่ดีกว่าเสมอ ดังนั้น ครูสอนควรที่จะมีตำราเรียนที่มีคุณภาพ มีเนื้อหาถูกต้อง ใช้แผนภาพ แผนภูมิ การใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมให้นักเรียนเห็นภาพชัด ควรพานักเรียนไปชมคนที่มีธรรมะ และคนที่ไร้ธรรมะเช่นเรือนจำฯ จึงควรเลือกเฟ้นพระพุทธรูปที่ทันสมัย ดูจากตำราหลายๆเล่มจากต่างประเทศบ้าง และดูจากพระไตรปิฎก เป็นหลัก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เป็นเรื่องรองในการศึกษาหลักสูตร^{๙๐}

๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน ผลการสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในด้านการจัดการเรียนการสอน พระเทพสมุทรมณี ให้สัมภาษณ์ว่า การจัดการเรียนการสอนนั้นทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆที่เกิดขึ้นอยู่กับตัวของเราเองตลอดเวลา และยังช่วยพัฒนาปัญญาความรู้อย่างถูกต้องมองเห็นทุกสิ่งตามสภาพความเป็นจริงว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไม่เที่ยง เป็นของไม่แน่นอน คือ มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไปเป็นของธรรมดา จนทำตนให้พ้นทุกข์ ถึงสุขอันไพบูรณ์กล่าวคืออมรรค ผล พระนิพพาน อันเป็นเครื่องชกแจงใจให้เราได้เรียนรู้ให้เห็นชัดตามความเป็นจริง ชวนให้เราคล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติตาม อันเป็นหลักธรรมในพุทธวิธีการสอนข้อที่ว่า จูงใจ (สมาทปนา)^{๙๑} ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พระครูวิมลศุภการ (สัมฤทธิ์ จันทโร,ดร.) ให้สัมภาษณ์ว่า การจัดการเรียนการสอนจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันในสิ่งใหม่ๆอย่างถูกต้องพร้อมที่จะอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข ตลอดถึงทำให้ครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างสมัคสมานสามัคคีกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นไปตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ดีและเป็นไปตามจุดประสงค์ของการจัดการเรียนการสอน^{๙๒} สอดคล้องกับ พระครูภวาวาสมณคุณให้สัมภาษณ์ว่า การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้ได้ผลดีนั้นทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนส่งเสริมบุคลากรที่อยู่ภายใต้การดูแลของตนให้ได้รับการศึกษาและให้ใส่ใจในการเรียน ซึ่งเป็นภาระที่สำคัญที่บุคคลผู้อยู่ในฐานะของผู้บังคับบัญชามีหน้าที่

^{๘๘} สัมภาษณ์,พระครูภวาวาสมณคุณ, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๙} สัมภาษณ์,พระครูศรีภวาวาวิสุทธิคุณ, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๐} สัมภาษณ์,พระครูพุทธิสารโสภิต,๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๙๑} สัมภาษณ์,พระเทพสมุทรมณี, ๓๐ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๒} สัมภาษณ์,พระครูวิมลศุภการ, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

และพยายามผลักดันให้เกิดการตื่นตัวสนใจในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสรรพวิชาการแขนงต่างๆ เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นแก่ตน อันเป็นการพัฒนาสติปัญญา มีทัศนคติในทางที่ถูกต้องตามธรรม เป็นการยกฐานะการเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม เพื่อนำไปใช้ประโยชน์แก่ตนเองตลอดถึงคนใกล้ชิด เพื่อให้เกิดผลดีต่อสาธารณชน จึงมีคำที่ว่า ความรู้ควรมี แต่ถ้าจะให้ดีต้องเป็นความรู้คู่คุณธรรม สังคมจึงจะปลอดภัย เพราะไร้เสียซึ่งคนผู้ฉลาดแต่ขาดสติ หรือสามัญสำนึกที่ดี มุ่งแต่จะใช้ความฉลาดเพื่อเอาเปรียบคนอื่นทำสังคมส่วนรวมให้เดือนร้อน ดังนั้น ครูควรมีแนวทางแนะนำในทางที่ถูกต้องเห็นว่านักเรียนมีความประพฤติไม่ดีควรรับช่วยเหลือ^{๑๓} สอดคล้องกับ พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ ให้สัมภาษณ์ว่า การจัดการเรียนการสอนที่ดีถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญประการหนึ่ง โดยมุ่งไปที่การจัดการเรียนการสอนนั้นการมีกัลยาณมิตรคือครูผู้สอนเป็นแบบอย่างที่ดี ที่เรียกว่าเป็นแบบอย่างที่ดีๆกว่าการสอนหลายร้อยเท่า อันการมุ่งหวังและแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างจริงจังจนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ได้นั้นก็ขึ้นอยู่กับนโยบายของสำนักเรียนของแต่ละสำนักเรียนที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมตามสถานะภาพให้เหมาะสมกับผู้เรียน^{๑๔} และมีความสอดคล้องกับ พระครูพุทธิสารโสภิต ให้สัมภาษณ์ว่าการจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์มุ่งเน้นไปทางด้านความรู้ควบคู่คุณธรรม เพราะหลักสูตรที่ใช้จัดการเรียนการสอนนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักบุญและบาป ให้รู้จักอายชั่ว กลัวบาป ละบาปบำเพ็ญบุญ พร้อมทั้งสรรพวิทยาการต่างๆ ที่เป็นหลักธรรมคำสอนที่มุ่งเน้นถึงการสร้างความดีให้เกิดมีแก่ตนและเป็นการสอนคนอื่นให้เป็นผู้มีใจไม่ห่างไกลจากความดีทั้งปวงควรมีโยนิโสมนสิการ เป็นเครื่องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญา และมุ่งหวังให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ควรพาไปชมบ้านเมตตาฯ^{๑๕}

๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน ผลการสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในด้านสื่อการเรียนการสอน พระเทพสมุทรมุนี ให้สัมภาษณ์ว่า สื่อการเรียนการสอนในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมที่รู้จักกันนั้นมีน้อยไม่พอแก่การใช้งานจริง แต่ถ้ามีสื่อการเรียนมากกว่านี้ที่สามารถเข้ามาช่วยสอน ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ดีในวงการการศึกษาของคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน เพราะจะทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนรู้เป็นอย่างดีและถือได้ว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาการเรียนการสอนให้เข้าไปสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงซึ่งจำเป็นต้องเป็นสื่อที่หลากหลายวิธีในการสื่อสารจากอดีตที่เข้าถึงธรรมได้ยากให้เข้าถึงได้ง่ายและมีความน่าสนใจ ทันสมัยต่อยุคสมัย^{๑๖} ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พระครูวิมลคุณากร (สัมฤทธิ์ จันทโร,ดร.) ให้สัมภาษณ์ว่า สื่อการเรียนการสอน ควรจัดให้มีระบบการสื่อสารระบบอิเล็กทรอนิกส์ มาช่วยถ่ายทอดความรู้แก่ครูรวมถึงผู้เรียนด้วย และควรมีการคัดสรรบุคลากรเข้าอบรมเทคนิคการใช้สื่อในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น และยังช่วยแก้ปัญหาในเรื่องการขาดแคลนครูผู้สอนได้ อันเป็นเครื่องเร้าให้เกิดความกล้ากล้าในการนำเสนอสื่อการเรียนที่ทันสมัยเข้าถึงได้ง่ายทำให้ผู้สนใจเข้าใจในหลักธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อันเป็นหลักธรรมในพุทธวิธีการสอนข้อที่ว่า (สมุตเตชนา) แก่กล้ากล้า คือการเร้าใจให้กล้ากล้า บังเกิดกำลังใจ ปลูกให้มีความอดสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำงานให้สำเร็จได้

^{๑๓} สัมภาษณ์, พระครูภาวนาสมณคุณ, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๔} สัมภาษณ์, พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๕} สัมภาษณ์, พระครูพุทธิสารโสภิต, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๖} สัมภาษณ์, พระธรรมรัตนดิลก, วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ไม่หวั่นไหวย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคความเหนื่อยยากต่างๆที่เกิดขึ้น^{๑๗} สอดคล้องกับ พระครูภาวนาสมณคุณให้สัมภาษณ์ว่า สื่อการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมควรมีภาพหรือวีดิโอประกอบแผนที่ ที่ทางธรรมะที่เป็นอนุธรรมให้เป็นนามธรรม การกระตุ้นความสนใจ สื่อควรเป็นภาพสีหรือภาพเคลื่อนไหวไม่ซ้ำซาก เพราะการเห็น จดจำภาพได้ดีกว่าการอ่านหนังสือ และในอนาคตข้างหน้า ควรประยุกต์ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่ง ในรูปแบบสื่อการสอนที่ทันสมัยที่เป็นระบบ แอปพลิเคชัน การ์ตูนแอนิเมชัน รวมทั้งมีการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนผ่านทางช่องทางเว็บไซต์ ยูทูป เป็นต้นให้มีความทันสมัยกว่าทันยุคปัจจุบัน^{๑๘} สอดคล้องกับ พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ ให้สัมภาษณ์ว่า การใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น น่าจะเป็นนโยบายหลักของหน่วยงานที่รับผิดชอบสูงสุดในการให้การสนับสนุนสื่อ อุปกรณ์การเรียนที่ทันสมัยแก่ครูสอนและผู้เรียน ควรมีสื่อที่เป็นแบบการ์ตูนธรรมะ การ์ตูนชาดก ควรนำข่าวจากทีวี จากสื่อต่างๆมาถามเป็นธรรมะ เช่น ข่าวห่วย ข่าวฆาตกรรม ข่าวทำแท้ง ขาดธรรมะข้อใด หรือข่าวเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ข่าวการเมือง ว่ามีพระพุทธรูปจันตรีสไว้อย่างไรบ้าง อันเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนจะรู้สึกได้ว่า ธรรมะทันสมัยและเข้าถึงได้ง่าย^{๑๙} และมีความสอดคล้องกับ พระครูพุทธนิสารโสภิต ให้สัมภาษณ์ว่า สื่อการเรียนการสอนนั้นถือได้ว่ามีบทบาทที่สำคัญในการศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมคำสอนในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ดังนั้น หน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบในเรื่องนี้ควรดำเนินการด้านสื่อการเรียนการสอนให้เกิดขึ้นโดยเร็ววัน ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรสื่อการเรียนต่างๆ โดยการเรียนรู้ผ่านทางระบบออนไลน์ ผ่านทางสมาร์ทโฟน อีบุ๊กส์ ผ่านทางคอมพิวเตอร์ ที่มีเนื้อหาสาระเข้าถึงเข้าใจได้ง่ายสามารถชมได้ ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งจะสามารถทำให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่และผู้สนใจได้สะดวกและง่ายขึ้น^{๒๐}

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล ผลการสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในด้านการวัดผลและประเมินผล พระเทพสมุทรมณี ให้สัมภาษณ์ว่า ในการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมนั้นการวัดผลและประเมินผล ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ยากที่ผู้เรียนจะผ่านเกณฑ์การวัดผลและประเมินผลไปได้ เพราะว่าการเรียนการสอนกับการวัดผลและประเมินผลไม่ได้อยู่ในดุลยพินิจของอาจารย์ผู้สอนเลย แต่อยู่ในดุลยพินิจเกณฑ์มาตรฐานการตรวจของผู้ตรวจธรรมสนามหลวงแต่ละรูป ซึ่งอาจารย์ผู้สอนเองไม่ได้เป็นผู้ออกข้อสอบ ไม่ได้เป็นผู้ตรวจให้คะแนน จึงทำให้การวัดผลและประเมินผลการเรียนของผู้เรียนไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวัดผลและประเมินผลเท่าที่ควร คือ ในระบบการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมนั้น คือ การเรียนการสอนนั้นถือได้ว่าเป็นการเรียนการสอนแบบพี่สอนน้อง คือต่างคนต่างสอนต่างคนต่างเรียนเอาเองตามสภาพของแต่ละสำนักเรียน แต่ละวัด โดยที่การเรียนการสอนนั้นไม่มีคะแนนเก็บ ไม่มีคะแนนช่วย จึงไม่สามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นจึงต้องมีความขยันหมั่นเพียร ความอดทนในการเรียนเป็นอย่างมาก เพื่อให้การเรียนของตนเองมีประสิทธิภาพมากขึ้นจึงควรนำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้ในการเรียนไม่ว่าจะเป็นด้านการฟัง การคิดวิเคราะห์ตามเนื้อหาที่สอนเมื่อไม่เข้าใจในปัญหาที่สอนให้ซักถามแล้วนำไปจดบันทึกไว้ในสมุดการเรียน เพื่อช่วยในการทรงจำอีกทางหนึ่งอันจะเป็น

^{๑๗} สัมภาษณ์, พระครูวิมลศุภการ, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๘} สัมภาษณ์, พระครูภาวนาสมณคุณ, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๙} สัมภาษณ์, พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๐} สัมภาษณ์, พระครูพุทธนิสารโสภิต, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

อุปการะคุณแก่ผู้เรียนในวันข้างหน้า^{๒๑} ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พระครูวิมลศุภการ (สัมฤทธิ์ จันทโร ,ดร.) ให้สัมภาษณ์ว่า การวัดผลและประเมินผลนั้นเป็นกระบวนการวัดผลและประเมินผลในการเรียน การสอนทั้งในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม หรือการศึกษาสายสามัญศึกษา ที่เป็นตัวกลางชี้วัดภูมิ ความรู้ความสามารถของผู้เรียนว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดีหรือไม่ดี เพื่อจะได้เลื่อนชั้นความรู้ไปเรียนในชั้นที่ สูงขึ้นกว่าเดิม ตามความรู้ความเข้าใจของผู้เรียน ว่าผู้เรียนได้สอบวัดผลการเรียนของตนอย่างเต็ม ความรู้ความสามารถของตนตามลำดับ อันเป็นหลักกรรมในพุทธวิธีการสอนข้อที่ว่าร่าเริง เบิกบาน (สัม ปหังสนา)^{๒๒} สอดคล้องกับ พระครูภาวนาสมณคุณ ให้สัมภาษณ์ว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียน การสอนพระปริยัติธรรมนั้นอันหมายถึงการวัดผลการสอบความรู้ทางด้านหลักกรรมคำสอนว่าควร สอบผ่านหรือไม่ผ่าน ซึ่งผลการสอบอาจมีความแตกต่างกันในจำนวนผู้สอบผ่านและไม่ผ่านในแต่ละ ชั้น ขอให้คิดว่าเป็นเรื่องปกติของการสอบวัดผล ถ้าผู้เรียนมีภูมิความรู้ถึงแล้ว ข้อสอบจะยากหรือง่าย ย่อมจะไม่เป็นปัญหาใดๆแก่ผู้สอบ แต่ถ้าหากนักเรียนผู้สอบยังเตรียมตัวไม่พร้อม ยังมีข้อที่ต้องทำ ความเข้าใจเพิ่มเติม ปัญหาข้อสอบอาจสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นแก่ผู้สอบได้ แม้ผลการสอบจักเกิดขึ้นใน ลักษณะใดก็ตามขอให้ภูมิใจร่วมกันว่า สิ่งที่เราควรทำเพื่อการจรโรงพระศาสนาเราได้ทำแล้ว ก็จะทำให้ เราเข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ไม่เบื่อ และเปี่ยมไปด้วยความหวัง เพราะมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะพึง ได้รับจากการปฏิบัติจริง ด้วยตั้งใจเรียนจนมาถึงการสอบวัดผลและประเมินผลที่เป็นส่วนในการปฏิบัติ บุชาที่ดีที่สุดของนักศึกษานักธรรมอันเป็นหลักกรรมในพุทธวิธีการสอนข้อที่ว่าร่าเริง เบิกบาน (สัม ปหังสนา)^{๒๓} สอดคล้องกับ พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ ให้สัมภาษณ์ว่า การวัดผลและประเมินผลการ เรียนการสอนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือศูนย์ข้อมูลกลางยังไม่มี ความทันสมัย และเข้าถึงได้ยาก ตลอดถึงการหาข้อมูลต่างๆเป็นการยากที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับชั้นต่างได้^{๒๔} และมีความสอดคล้องกับ พระครูพุทธนิสารโสภิต ให้สัมภาษณ์ว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน พระปริยัติธรรมแผนกธรรม คือ การตรวจวัดผลประโยคธรรมของสหนามหลวง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อทราบความรู้ของนักเรียนตามความเป็นจริง เป็นทางให้ผู้ศึกษาเจริญในทางวิชาคุณ และจริย สมบัติสืบอายุพุทธศาสนา ซึ่งลักษณะปัญหาที่ออกสอบเป็นปัญหาแบบถามความจำบ้าง ความเข้าใจ บ้าง ความคิดบ้าง การตรวจวัดผลก็ต้องถือแนวนี้เป็นเกณฑ์ตรวจ คำถามที่ถามความจำต้องตอบให้ ตรงตามแบบ และอาจเหมือนกันหมดทุกคน ที่ถามความเข้าใจในทางที่ถูกมีได้อย่างเดียว แต่ คำอธิบายอาจต่างกันที่ถามความคิด เหตุผลย่อมมีได้คนละอย่างตามความคิดของแต่ละคน นี่เป็น ประमाणในการตอบข้อสอบของนักเรียนและการตรวจวัดผลของกรรมการตรวจธรรมสนามหลวงใช้ เป็นเกณฑ์ในการตรวจได้สะดวกขึ้น ถือว่าเป็นเพียงมติหนึ่งที่สำคัญหลักเป็นสำคัญจะเกณฑ์ให้นักเรียน ตอบตรงกันทุกข้อคงเป็นไปได้ เว้นไว้แต่ใจความสำคัญเท่านั้น การตรวจวัดผลและประเมินผลการ เรียนการสอนก็เพื่อจะรู้ว่าคุณนักเรียนมีความรู้หลักกรรมวินัย ควรแก่การดำรงพระศาสนาหรือไม่ ควร ได้เป็นได้ ควรตกเป็นตก อย่างนี้เป็นทางเจริญอย่างเดียว^{๒๕}

^{๒๑} สัมภาษณ์, พระเทพสมุทรมุนี, ๓๐ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๒} สัมภาษณ์, พระครูวิมลศุภการ, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๓} สัมภาษณ์, พระครูภาวนาสมณคุณ, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๔} สัมภาษณ์, พระครูศรีภาวนาวิสุทธิคุณ, ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๕} สัมภาษณ์, พระครูพุทธนิสารโสภิต, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ได้มาจากผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ที่ได้จากการแจกแบบสอบถามและนำผลที่ได้คะแนนน้อยที่สุด ๓ อันดับในแต่ละด้านมาประเด็นในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม รวมถึงข้อเสนอแนะอื่นๆ จากผู้ทรงคุณวุฒิ จึงได้สรุปเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๑. ด้านครูสอน สรุปแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการในด้านครูสอน พบว่า

๑) ควรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความรู้ความสามารถของตน และไม่ปกปิดป้กบังความรู้แก่นักเรียน

๒) ควรสร้างความเป็นกัลยาณมิตรหรือกัลยาณธรรมที่ดีของผู้เรียน ทำตนให้เป็นผู้น่ารัก เป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้ผู้เรียนอยากเข้าไปปรึกษา

๓) ควรเป็นผู้รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูด อะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดีให้กับผู้เรียน เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ เป็นผู้พร้อมจะรับฟังคำปรึกษา ชักถามคำเสนอและพิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว

๔) ครูที่ดีต้องมีทั้งวิชาและจรณะ วิชา คือ ความรู้ดี จรณะ คือ ความประพฤติดี ครูที่ดีมีคำกล่าวที่ท่านผู้รู้ให้คำนิยามไว้ว่า แนะนำให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น

๕) ควรเป็นผู้สร้างเครื่องคุ้มภัยจากทิศต่างๆ ให้แก่นักเรียน คือ ให้วิชาความรู้ที่สามารถเลี้ยงชีวิตได้และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

๖) ควรเสริมสร้างคุณธรรมด้านลีลาในการสอนที่ดีตามหลักพุทธวิธีการสอน ๔ ประการ คือ ๑) สันทัสสนา สอนได้แจ่มแจ้ง ๒) สมาทปนา สอนให้มีความสนใจ ๓) สมุตเตชชา สอนให้กล้าแสดงออก ๔) สัมปหังสนา สอนให้มีความสุขสนาน ราบรื่น

๒. ด้านหลักสูตร สรุปแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร พบว่า

๑) ควรที่จะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

๒) ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยให้หลักสูตรเข้าถึงสังคมได้ง่ายขึ้นจึงมีการนำเสนอหรือโฆษณาอันเป็นสื่อกลางที่สามารถเข้าถึงสังคมได้

๓) ควรที่จะมีตำราเรียนที่มีคุณภาพ มีเนื้อหาถูกต้อง ใช้แผนภาพ แผนภูมิ การใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมให้นักเรียนเห็นภาพชัด ควรพานักเรียนไปชมคนที่มธรรมะ และคนที่ไร้ธรรมะเช่น เรือนจำ จึงควรเลือกเฟ้นพระพุทธรูปที่ทันสมัย ดูจากตำราหลายๆเล่มจากต่างประเทศบ้าง และดูจากพระไตรปิฎก เป็นหลัก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เป็นเรื่องรองในการศึกษาหลักสูตร

๔) เสริมสร้างคุณธรรม“สันทัสสนา”คือ มีความแจ่มแจ้ง ความเข้าใจ ในด้านหลักสูตรตามหลักพุทธวิธีการสอน

๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน สรุปลักษณะการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ในด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า

๑) ควรที่ทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องจะต้องให้การสนับสนุนส่งเสริมบุคลากรที่อยู่ ภายใต้การดูแลของตนให้ได้รับการศึกษาและให้เป็นคนใฝ่ใจในการเรียนซึ่งเป็นภาระที่สำคัญที่บุคคลผู้อยู่ในสถานะของผู้นำจำต้องสำเหนียกและพยายามผลักดันให้เกิดการตื่นตัวสนใจในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสรรพวิชาการแขนงต่างๆ เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นแก่ตน

๒) ควรมีการปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างครูและนักเรียนอย่างสมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการร่วมกันจัดการเรียนรู้

๓) ควรมีโยนิโสมนสิการ เป็นเครื่องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญา และมุ่งหวังให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ควรพาไปชมบ้านเมตตาฯ

๔) เสริมสร้างคุณธรรม “สมาทปนา” คือการชักจูงใจให้เราได้เรียนรู้ในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอนก็จะเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีในการเรียนรู้ร่วมกันในด้านการจัดการเรียนการสอน ตามหลักพุทธวิธีการสอน

๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน สรุปลักษณะการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียน พระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า

๑) ควรประยุกต์ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่ง ในรูปแบบสื่อการสอนที่ทันสมัยที่เป็นระบบ แอปพลิเคชัน การ์ตูนแอนิเมชัน

๒) ควรมีสื่อการสอนต่างๆ โดยการเรียนรู้ผ่านทางระบบออนไลน์ ผ่านทางสมาร์ตโฟน อีบุ๊กส์ ผ่านทางคอมพิวเตอร์ ที่มีเนื้อหาสาระเข้าถึงเข้าใจได้ง่ายสามารถชมได้ ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งจะสามารถทำให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่และผู้สนใจได้สะดวก

๓) ควรมีสื่อที่เป็นแบบการ์ตูนธรรมะ การ์ตูนชาดก ควรนำข่าวจากทีวี จากสื่อต่างๆ มาถามเป็นธรรมะ เช่น ข่าวห่วย ข่าวฆาตกรรม ข่าวทำแท้ง ฆาตกรรมช้อโต หรือข่าวเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ข่าวการเมือง ว่ามีพระพุทธรูปจันทรสีไว้อย่างไรบ้าง อันเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนจะรู้สึกว่ ธรรมะทันสมัยและเข้าถึงได้ง่าย

๔) เสริมสร้างคุณธรรม “สมุตเตชนา” คือ การเร้าใจให้แก่วัยรุ่น บังเกิดกำลังใจปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำงานให้สำเร็จได้ ในด้านสื่อการเรียนการสอน ตามหลักพุทธวิธีการสอน

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล สรุปลักษณะการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า

๑) ควรพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือศูนย์ข้อมูลกลางยังไม่มีคามทันสมัยและเข้าถึงได้ยาก ตลอดถึงการหาข้อมูลต่างๆเป็นการยากที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับชั้นต่างได้

๒) ควรมีจัดรูปแบบการวัดผลและประเมินผลแบบในระบบการศึกษาสายสามัญศึกษาบ้าง โดยนำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้ในการเรียนอันเป็นหัวข้อธรรมที่ท่านคนให้เป็นนักปราชญ์ (บัณฑิต) ได้ด้วยการฟัง การคิดวิเคราะห์ตามเนื้อหาที่สอน เมื่อไม่เข้าใจในปัญหาที่สอนก็ให้ซักถามแล้ว

นำไปจดบันทึกไว้ในสมุดการเรียน เพื่อช่วยในการทบทวน ซึ่งเป็นอีกทางหนึ่งอันจะเป็นอุปการะคุณแก่ผู้เรียนในวันข้างหน้า

๓) เสริมสร้างคุณธรรม “สัมปหังสนา” คือ การได้ทำสิ่งที่ควรทำ เพื่อพระศาสนาเรา ได้ทำแล้ว ก็จะทำให้เราเข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ในด้านการวัดผลและประเมินผล ตามหลักพุทธวิธีการสอน

๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบของการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จากการศึกษาเอกสารแบ่งเป็น ๕ ด้าน คือ ๑. ด้านครูสอน ๒. ด้านหลักสูตร ๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน ๔. ด้านสื่อการเรียนการสอนและ ๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล จากการศึกษาสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิได้องค์ความรู้ที่ครูผู้สอนจะต้องมี และนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน คือ พุทธวิธีการสอน หรือ พุทธลีลาในการสอนของพระพุทธรเจ้า ๔ อย่าง ที่จะทำให้การเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมมีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น พุทธวิธีการสอน หรือ พุทธลีลาในการสอนของพระพุทธรเจ้า ๔ อย่าง ดังต่อไปนี้

๑. สันทสสนา หมายถึง การอธิบายเนื้อหาสาระในหลักสูตรให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน เข้าใจง่าย เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา ดังนั้นครูจึงต้องมีกลวิธีการสอนจากเนื้อหาที่ยากให้เป็นเนื้อหาที่ง่ายขึ้นแล้วผู้เรียนเข้าใจได้โดยไม่ต้องอธิบายอีก

๒. สมาทปนา หมายถึง การจูงใจให้เกิดกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียน พากเพียรปฏิบัติให้เห็นจริงว่าการเรียนเป็นสิ่งดี และการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียนอันเป็นสื่อกลางที่ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปด้วยดี และจะช่วยให้ผู้เรียนคล้อยตามน้อมรับในคำสั่งสอนของครูผู้สอนแล้วนำไปปฏิบัติตามจนเกิดผลจริง อันเป็นเครื่องนำพาไปสู่ความเจริญ

๓. สมุตตเตชนา หมายถึง การเข้าใจให้เกิดความกลัวกลัว ทำในสิ่งที่ถูกต้อง ฎกธรรม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่นเป็นสำคัญ ทำให้เกิดกำลังใจ ปลุกเร้าจิตใจให้มีความอุตสาหะมุ่งมั่นแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำทุกสิ่งให้สำเร็จได้ โดยไม่หวั่นไหว หรือว่าย่อต่อปัญหาอุปสรรคใดๆ แม้แต่ความเหนื่อยยากต่างๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาเล่าเรียน การประพฤติปฏิบัติ การดำเนินชีวิตหน้าที่ อาชีพการงาน สร้างความภูมิใจในสิ่งที่ตนทำ ทำในสิ่งที่ตนพูด

๔. สัมปหังสนา หมายถึง การขโลมจิตขโลมใจของตนเองให้เกิดความเข้มแข็ง ร่าเริง บรรเทิงใจ รู้สึกเบิกบาน และเปี่ยมด้วยความหวังและความสุขที่เกิดจากการมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการศึกษาเล่าเรียน พากเพียรปฏิบัติตามอย่างเต็มความรู้ความสามารถของตนจนเห็นผลทันตาเห็น คือ การสอบผ่านได้เลื่อนขั้นนั้นๆ ตามหลักเกณฑ์ของสถานศึกษาที่ได้กำหนดไว้

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ๒) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ จัดการเรียนการสอน และบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนนทบุรี จำนวน ๔๙ รูป ๖ สำนักเรียน โดยใช้แบบสอบถามชุดเดียวกันทั้งหมด รวบรวมข้อมูล นำมาวิเคราะห์ข้อมูลหาความถี่ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of variance) ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ขั้นตอนการวิจัยต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการผู้วิจัยมีประเด็นจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่น่าสนใจสรุปผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร ภาพรวม ๕ ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด รายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการวัดผลและประเมินผล รองลงมา ได้แก่ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร รายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านครูสอน และรายด้านความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ ด้านการจัดการเรียน การตามลำดับ

ด้านครูสอน รายชื่ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ เป็นผู้สั่งสอนหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษา เป็นผู้ที่ปลูกฝังความรู้ ความคิดและพัฒนาจิตใจของผู้เรียน ให้มีความเจริญในทุกๆด้าน เป็นนักปฏิบัติการศึกษาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การศึกษาของชาติให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น มีวิชาความรู้ และวิธีการสอน มีความรัก ความเมตตากรุณา ความสุภาพความอ่อนโยนต่อศิษย์ มีความอดทน ความเสียสละ และข้อความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ เป็นผู้เน้นคุณธรรม รู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม เป็นผู้พัฒนาผู้เรียนให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ประพฤติตนให้เป็นที่รักที่เคารพของนักเรียน ตามลำดับ

ด้านหลักสูตร รายชื่อทุกชื่ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ หลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและ หลักสูตรมีเนื้อหาในรายวิชาที่สอนตามจุดประสงค์สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

หลักสูตรสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติและค่านิยมได้ หลักสูตรสามารถใช้เป็นแผนพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะกับสมัย และรายชื่อความคิดเห็นเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคม ตามลำดับ

ด้านการจัดการเรียนการสอน รายชื่ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนด้วยวิธีหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้อย่างสร้างสรรค์ รองลงมา รายชื่ออยู่ในระดับมาก ได้แก่ มีการมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ มี มีการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญามีทัศนคติที่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งปวง มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียนเพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และชื่อความคิดเห็นเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ มีการจัดการบรรยากาศ และสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะกับผู้เรียน ตามลำดับ

ด้านสื่อการเรียนการสอน รายชื่ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางในการช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น รองลงมา ได้แก่มีการใช้สื่อหลากหลายรูปแบบในการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจมากขึ้น มีการใช้สื่อที่กระตุ้นความสนใจและความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนได้ชัดเจนขึ้น มีการใช้สื่อที่น่าสนใจ เพื่อนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และชื่อความคิดเห็นเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางที่ช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้นเป็นการสร้างแรงจูงใจ และความคิดสร้างสรรค์สามารถแก้ปัญหาในการเรียนรู้ได้ตามลำดับ

ด้านการวัดผลและประเมินผล รายชื่อทุกชื่ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ จัดทำเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับการศึกษาชั้นต่างๆ รองลงมา ได้แก่ มีกระบวนการเก็บรวบรวมหลักฐานและข้อมูลทางการศึกษาของผู้เรียน เพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดค่าแทนคุณลักษณะที่ต้องการวัดโดยใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ มีกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้ตรงกับจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกัน และชื่อความคิดเห็นเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ มีกระบวนการใช้เครื่องมือหรือวิธีการวัดที่หลากหลาย เพื่อได้มาซึ่งข้อมูลตามความมุ่งหมายของการเรียนตามลำดับ

๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี หลักการ จัดการเรียนการสอน และบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๑. ด้านครูสอน แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในด้านครูสอน ควรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความรู้ความสามารถของตน และไม่ปกปิดปองความรู้แก่นักเรียน ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งในสถานศึกษาของรัฐ และเอกชน ครูสอนบางรูป อาจเน้นการสอนในเชิงทฤษฎี ให้นักเรียนได้เกิดความเข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติ ครูผู้สอนบางรูป อาจเน้นการสอนธรรม จากสภาพการณ์ของสังคม ซึ่งให้ผู้เรียนได้เห็นถึงคุณค่าของสภาพการณ์ของสังคมนั้นๆ ได้ตามความเป็นจริง

๒. ด้านหลักสูตร แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในด้านหลักสูตร หลักสูตรพระปริยัติธรรมนั้นควรที่จะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนเป็น ๓ ช่วงชั้น ได้แก่ ช่วงชั้นที่ ๑ ระดับผู้เรียนที่อยู่ในชั้นประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ ๒ ระดับผู้เรียนที่อยู่ในชั้นมัธยมศึกษา และช่วงชั้นที่ ๓ ระดับผู้เรียนที่อยู่ในชั้นอุดมศึกษาและบุคคลทั่วไป เพราะถ้าไม่ทำอย่างนี้ ก็จะส่งผลให้เกิดข้อท้วงติงว่าหลักสูตรไม่เหมาะสม

กับช่วงชั้นวัยของชีวิตในการนำไปปฏิบัติจริง โดยใช้เนื้อหาเดิมที่มีอยู่มาแบ่งตามช่วงวัยของผู้เรียน เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษารียนรู้ หลังจากที่เคยใช้หลักสูตร และข้อสอบเดียวกันทุกช่วงชั้น หลักสูตรนั้นสามารถนำไปสู่ผู้ปฏิบัติตามเรียนรู้อตามให้ได้รับผลจริงสมควรแก่การลงมือปฏิบัติก็จะเกิดผลคือความสุขตามมา และยังทำให้ผู้ที่เรียนเกิดการพัฒนาทั้งทางด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจของตนเองอยู่ตลอดเวลาอันช่วยให้เราได้เรียนรู้อย่างเห็นชัดแจ่มแจ้ง

๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน ผลการสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในด้านการจัดการเรียนการสอน พระเทพสมุทรมุนี ให้สัมภาษณ์ว่า การจัดการเรียนการสอนนั้นทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆที่เกิดขึ้นอยู่กับตัวของเราเองตลอดเวลา และยังช่วยพัฒนาปัญญาความรู้อย่างถูกต้องมองเห็นทุกสิ่งตามสภาพความเป็นจริงว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไม่เที่ยง เป็นของไม่แน่นอน คือ มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไปเป็นของธรรมดา จนทำตนให้พ้นทุกข์ ถึงสุขอันไพบูรณ์กล่าวคือมรรค ผล พระนิพพาน อันเป็นเครื่องชกแจงใจให้เราได้เรียนรู้อย่างเห็นชัดตามความเป็นจริง ชวนให้เราคล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติตามอย่างถูกต้องที่สุด

๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในด้านสื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมที่รู้จักกันนั้นมีน้อยไม่พอแก่การใช้งานจริง แต่ถ้ามีสื่อการสอนมากกว่านี้ที่สามารถเข้ามาช่วยสอนถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ดีในวงการการศึกษาของคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน เพราะจะทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนรู้เป็นอย่างดีและถือได้ว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาการเรียนการสอนให้เข้าไปสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงซึ่งจำเป็นต้องเป็นสื่อที่หลากหลายวิธีในการสื่อสารจากอดีตที่เข้าถึงธรรมได้ยากให้เข้าถึงได้ง่ายและมีความน่าสนใจ ทันสมัยต่อยุคสมัย

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในด้านการวัดผลและประเมินผล ในการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมนั้น การวัดผลและประเมินผล ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ยากที่ผู้เรียนจะผ่านเกณฑ์การวัดผลและประเมินผลไปได้ เพราะว่าการเรียนการสอนกับการวัดผลและประเมินผลไม่ได้อยู่ในดุลยพินิจของอาจารย์ผู้สอนเลย แต่อยู่ในดุลยพินิจเกณฑ์มาตรฐานการตรวจของผู้ตรวจธรรมสนามหลวงแต่ละรูป ซึ่งอาจารย์ผู้สอนเองไม่ได้เป็นผู้ออกข้อสอบ ไม่ได้เป็นผู้ตรวจให้คะแนน จึงทำให้การวัดผลและประเมินผลการเรียนของผู้เรียนไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวัดผลและประเมินผลเท่าที่ควร คือ ในระบบการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมนั้น คือ การเรียนการสอนนั้นถือได้ว่าเป็นการเรียนการสอนแบบที่สอนน้องคือต่างคนต่างสอนต่างคนต่างเรียนเอาเองตามสภาพของแต่ละสำนักเรียน แต่ละวัด โดยที่การเรียนการสอนนั้นไม่มีคะแนนเก็บ ไม่มีคะแนนช่วย จึงไม่สามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้อง

๕.๑.๓ ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๑. ด้านครูสอน สรุปลักษณะแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการในด้านครูสอน พบว่า ควรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความรู้ความสามารถของตน และไม่ปกปิดปึงความรู้แก่นักเรียน ควรสร้างความเป็นกัลยาณมิตรหรือ

กลายมาเป็นที่ดีของผู้เรียน ทำตนให้เป็นผู้น่ารัก เป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้ผู้เรียนอยากเข้าไปปรึกษา

๒. ด้านหลักสูตร สรุปลักษณะการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร พบว่า ควรที่จะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยให้หลักสูตรเข้าถึงสังคมได้ง่ายขึ้นจึงมีการนำเสนอหรือโฆษณาอันเป็นสื่อกลางที่สามารถเข้าถึงสังคมได้ ควรที่จะมีตำราเรียนที่มีคุณภาพ มีเนื้อหาถูกต้อง ใช้แผนภาพ แผนภูมิ การใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมให้นักเรียนเห็นภาพชัดเจน ควรพานักเรียนไปชมคนที่มึธรรมะ และคนที่ไร้ธรรมะเช่นเรือนจำฯ จึงควรเลือกเฟ้นพระพุทธรูปที่ทันสมัย ดูจากตำราหลายๆเล่มจากต่างประเทศบ้าง และดูจากพระไตรปิฎก เป็นหลัก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เป็นเรื่องรองในการศึกษาหลักสูตร

๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน สรุปลักษณะการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า ควรประยุกต์ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่ง ในรูปแบบสื่อการสอนที่ทันสมัยที่เป็นระบบ แอปพลิเคชัน การ์ตูนแอนิเมชัน ควรมีสื่อการสอนต่างๆ โดยการเรียนรู้ผ่านทางระบบออนไลน์ ผ่านทางสมาร์ทโฟน อีบุ๊กส์ ผ่านทางคอมพิวเตอร์ ที่มีเนื้อหาสาระเข้าถึงเข้าใจได้ง่ายสามารถชมได้ ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งจะสามารถทำให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่และผู้สนใจได้สะดวก

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล สรุปลักษณะการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่าควรพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือศูนย์ข้อมูลกลางยังไม่มี ความทันสมัย และเข้าถึงได้ยาก ตลอดถึงการหาข้อมูลต่างๆเป็นการยากที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับชั้นต่างๆได้ ควรมีจัดรูปแบบการวัดผลและประเมินผลแบบในระบบการศึกษาสามัญศึกษาบ้าง โดยนำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้ในการเรียนอันเป็นหัวข้อธรรมที่ทุกคนให้เป็นนักปราชญ์(บัณฑิต)ได้ด้วย การฟัง การคิดวิเคราะห์ตามเนื้อหาที่สอน เมื่อไม่เข้าใจในปัญหาที่สอนก็ให้ซักถามแล้วนำไปจดบันทึกไว้ในสมุดการเรียน เพื่อช่วยในการทบทวน ซึ่งเป็นอีกทางหนึ่งอันจะเป็นอุปการะคุณแก่ผู้เรียนในวันข้างหน้า

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร ภาพรวม ๕ ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด รายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการวัดผลและประเมินผล รองลงมา ได้แก่ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร รายด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านครูสอน และรายด้านความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ ด้านการจัดการเรียน การตามลำดับ

ด้านครูสอน รายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ เป็นผู้สั่งสอนหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษา รองลงมา รายข้ออยู่ในระดับมาก ได้แก่ เป็นผู้ที่ปลูกฝังความรู้ ความคิดและพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้มีความเจริญในทุกๆด้าน เป็นนักปฏิบัติการศึกษาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

ด้านหลักสูตร รายข้อทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ หลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและ รองลงมา ได้แก่หลักสูตรมีเนื้อหาในรายวิชาที่สอนตามจุดประสงค์สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง หลักสูตรสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติและ ค่านิยมได้ หลักสูตรสามารถใช้เป็นแผนพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะกับสมัย

ด้านการจัดการเรียนการสอน รายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนด้วยวิธีหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้อย่างสร้างสรรค์ รองลงมา รายข้ออยู่ในระดับ มาก ได้แก่ มีการมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ มี มีการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญามีทัศนคติที่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งปวง

ด้านสื่อการเรียนการสอน รายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางในการช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น รองลงมา ได้แก่มีการใช้สื่อหลากหลายรูปแบบในการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจมากขึ้น มีการใช้สื่อที่กระตุ้นความสนใจและความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนได้ชัดเจนขึ้น มีการใช้สื่อที่น่าสนใจ เพื่อนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนให้สามารถบรรลุ วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ด้านการวัดผลและประเมินผล รายข้อทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ จัดทำเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับการศึกษาชั้นต่างๆ รองลงมา ได้แก่ มีกระบวนการเก็บรวบรวม หลักฐานและข้อมูลทางการศึกษาของผู้เรียน เพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ มีการ กำหนดค่าแทนคุณลักษณะที่ต้องการวัดโดยใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ มีกระบวนการที่กำหนดจำนวน ตัวเลขให้ตรงกับจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกัน

สรุปโดยรวมมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาภัมปนาท กิตติภุโท (ทองแสน) ได้วิจัยเรื่อง “ ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนก ธรรม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ คือ เพื่อศึกษาบทบาทของ พระสังฆาธิการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาท ของพระสังฆาธิการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและเพื่อศึกษาแนวทางการ จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานครโดยใช้กลุ่มประชากร ตัวอย่างเป็นพระภิกษุ สามเณร จำนวน ๑๔๕ รูป เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบบ สัมภาษณ์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติทดสอบค่า ที่ (t-test) และ F-test (One-Way ANOVA) เพื่อทดสอบสมมติฐานของตัวแปรอิสระที่มากกว่าสอง กลุ่มทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๕ ผลการวิจัยที่ได้พบว่า

๑) ความคิดเห็นพระภิกษุ สามเณรต่อการศึกษบทบาทของพระสังฆาธิการในการจัดการ เรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ในภาพรวม ๔ ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดผล และประเมินผล และด้านสื่อการเรียนการสอน ตามลำดับ

๒) ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นพระภิกษุ สามเณรต่อการศึกษบทบาทของ พระสังฆาธิการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หาค่า F-test (One-Way ANOVA) ภาพรวม จำแนกตามสภาพ พรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาบาลี พบว่า

พระภิกษุ สามเณร มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

Rico Paulo Tolentino ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของเทคโนโลยี การสื่อสาร(ICT) บูรณาการในการเรียนการสอนวิชาสารสนเทศ ระดับมัธยมศึกษา ผลการวิจัยสรุปว่า ครูมีทัศนคติเฉลี่ยไปยังคอมพิวเตอร์ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญในแง่ของอายุ ประสบการณ์การเรียนการสอน การฝึกอบรมคอมพิวเตอร์ เจตคติต่อคอมพิวเตอร์ ผู้บริหารควรจะรวมความสามารถทางคอมพิวเตอร์เป็นหนึ่งในเกณฑ์ระหว่างการเลือกของผู้สมัครครูและควรรักษาทัศนคติที่ดีและเพิ่มความสามารถของครูผ่านการสัมมนาต่าง ๆ ในการรู้คอมพิวเตอร์และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้ไอซีทีมาบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอน^๑

๕.๒.๒ ผลการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี หลักการ จัดการเรียนการสอน และบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๑. **ด้านครูสอน** แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในด้านครูสอน ควรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความรู้ความสามารถของตน และไม่ปกป้องความรู้แก่นักเรียน ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งในสถานศึกษาของรัฐ และเอกชน ครูสอนบางรูป อาจเน้นการสอนในเชิงทฤษฎี ให้นักเรียนได้เกิดความเข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติ ครูผู้สอนบางรูป อาจเน้นการสอนธรรม จากสภาวะการณของสังคัม ซึ่ให้ผู้เรียนได้เห็นถึงคุณค่าของสภาวะการณของสังคัมนั้นๆ ได้ตามความเป็นจริง

๒. **ด้านหลักสูตร** แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในด้านหลักสูตร หลักสูตรพระปริยัติธรรมนั้นควรที่จะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนเป็น ๓ ช่วงชั้น ได้แก่ ช่วงชั้นที่ ๑ ระดับผู้เรียนที่อยู่ในชั้นประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ ๒ ระดับผู้เรียนที่อยู่ในชั้นมัธยมศึกษา และช่วงชั้นที่ ๓ ระดับผู้เรียนที่อยู่ในชั้นอุดมศึกษาและบุคคลทั่วไป เพราะถ้าไม่ทำอย่างนี้ ก็จะส่งผลให้เกิดข้อท้วงติงว่าหลักสูตรไม่เหมาะสมกับช่วงชั้นวัยของชีวิตในการนำไปปฏิบัติจริง โดยใช้เนื้อหาเดิมที่มีอยู่มาแบ่งตามช่วงวัยของผู้เรียน เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาเรียนรู้ หลังจากที่เคยใช้หลักสูตร และข้อสอบเดียวกันทุกช่วงชั้น หลักสูตรนั้นสามารถนำไปสู่ผู้ปฏิบัติตามเรียนรู้ตามให้ได้รับผลจริงสมควรแก่การลงมือปฏิบัติก็จะเกิดผลคือความสุขตามมา และยังทำให้ผู้ที่เรียนเกิดการพัฒนาทั้งทางด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจของตนเองอยู่ตลอดเวลาอันช่วยให้เราได้เรียนรู้ให้เห็นชัดแจ่มแจ้ง

๓. **ด้านการจัดการเรียนการสอน** ผลการสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในด้านการจัดการเรียนการสอน พระเทพสมุทรมณี ให้สัมภาษณ์ว่า การจัดการเรียนการสอนนั้นทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆที่เกิดขึ้นอยู่กับตัวของเราเองตลอดเวลา และยังช่วยพัฒนาปัญญาความรู้อย่างถูกต้องมองเห็นทุกสิ่งตามสภาพความเป็นจริง

^๑Rico Paulo Tolentino,“ Correlates of Information and Communication Technology (ICT) Integration in Teaching Secondary School Subjects”,The Degree of Master of Arts in Education,(Bulacan State University,Philippines, 2011, abstract .

ว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไม่เที่ยง เป็นของไม่แน่นอน คือ มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไปเป็นของธรรมดา จนทำตนให้พ้นทุกข์ ถึงสุขอันไพบูรณ์กล่าวคือมรรค ผล พระนิพพาน อันเป็นเครื่องชักจูงใจให้เราได้เรียนรู้อย่างเห็นชัดตามความเป็นจริง ชวนให้เราคล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติตามอย่างถูกต้องที่สุด

๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในด้านสื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมที่รู้จักกันนั้นมีน้อยไม่พอแก่การใช้งานจริง แต่ถ้ามีสื่อการเรียนมากกว่านี้ที่สามารถเข้ามาช่วยสอน ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ดีในวงการการศึกษาของคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน เพราะจะทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนรู้เป็นอย่างดีและถือได้ว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาการเรียนการสอนให้เข้าไปสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงซึ่งจำเป็นต้องเป็นสื่อที่หลากหลายวิธีการสื่อสารจากอดีตที่เข้าถึงธรรมได้ยากให้เข้าถึงได้ง่ายและมีความน่าสนใจ ทันสมัยต่อยุคสมัย

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในด้านการวัดผลและประเมินผล ในการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมนั้น การวัดผลและประเมินผล ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ยากที่ผู้เรียนจะผ่านเกณฑ์การวัดผลและประเมินผลไปได้ เพราะว่าการเรียนการสอนกับการวัดผลและประเมินผลไม่ได้อยู่ในดุลยพินิจของอาจารย์ผู้สอนเลย แต่อยู่ในดุลยพินิจเกณฑ์มาตรฐานการตรวจของผู้ตรวจธรรมสนามหลวงแต่ละรูป ซึ่งอาจารย์ผู้สอนเองไม่ได้เป็นผู้ออกข้อสอบ ไม่ได้เป็นผู้ตรวจให้คะแนน จึงทำให้การวัดผลและประเมินผลการเรียนของผู้เรียนไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวัดผลและประเมินผลเท่าที่ควร คือ ในระบบการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมนั้น คือ การเรียนการสอนนั้นถือได้ว่าเป็นการเรียนการสอนแบบพี่สอนน้อง คือต่างคนต่างสอนต่างคนต่างเรียนเอาเองตามสภาพของแต่ละสำนักเรียน แต่ละวัด โดยที่การเรียนการสอนนั้นไม่มีคะแนนเก็บ ไม่มีคะแนนช่วย จึงไม่สามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้อง

สรุปโดยรวมมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอดีตคุณ วิฑูโร (เอี่ยมดี) ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ คือ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างเป็นพระภิกษุที่เป็นผู้บริหาร ครูสอนแผนกธรรม จำนวน ๑๘๘ รูป เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยเป็นเอกสารแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), สถิติที่ใช้วิเคราะห์ระดับความคิดเห็น คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Participants) ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท(Content Analysis Technique) ผลการวิจัยที่ได้พบว่า ๑) สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ๓.๕๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า อยู่ในระดับมากมี ๓ ด้าน โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านหลักสูตร ๓.๖๘ รองลงมา คือ ด้านการวัดผลและประเมินผล ๓.๕๘ และด้านกิจกรรมการเรียนการ

สอน ๓.๕๑ ส่วนอีก ๒ ด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านสื่อการเรียนการสอน ๓.๔๕ และด้านการจัดการเรียนการสอน ๓.๔๓ ตามลำดับ

๒) ปัญหา และอุปสรรคต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี สรุปได้ดังนี้ ๑)ด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชาในหลักสูตร นักธรรมมีมากเกินไป ไม่สอดคล้องกับเวลาเรียนที่จำกัด ใช้ภาษาเข้าใจยาก ๒)ด้านการจัดการเรียนการสอน มีการสนับสนุนจากผู้บริหารไม่เพียงพอ และขาดครูที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ ๓)ด้านสื่อการเรียนการสอนครูขาดทักษะการผลิตสื่อและการค้นคว้าหาสื่อการสอนที่ทันสมัย ๔)ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ไม่น่าสนใจ ขาดความหลากหลาย ๕)ด้านการวัดผลและประเมินผล ครูมีความรู้ ความเข้าใจในการวัดผลและประเมินผลน้อยไป

๓) แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู ๑)ด้านหลักสูตร ควรมีการปรับปรุงเนื้อหาใหม่ให้กระชับขึ้น อ่านแล้วเข้าใจง่าย ๒)ด้านการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหาร ครูผู้สอนควรนำวิทยาการความรู้ใหม่ ๆ ไปใช้ในการสอนให้มากขึ้น ๓)ด้านสื่อการเรียนการสอน ครูควรเข้าอบรมด้านการทำสื่อการเรียนการสอนบ้าง เพื่อจะได้ผลิตที่ทันสมัยและมีความหลากหลายออกมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนต่อไป ๔)ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรจัดกิจกรรมใหม่ๆ มาประกอบการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความต้องการของนักเรียนให้มาก เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ไปในทางที่ดี ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจอยากที่จะเรียนมากขึ้น ๕)ด้านการวัดผลและประเมินผล ควรจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลให้กับครู เพื่อให้ครูผู้สอนได้มีความรู้ในเรื่องของการวัดผลและประเมินผลมากขึ้น จะได้ออกแบบ หาวีธีการวัดผลและประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๔) บทสัมภาษณ์ แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี ในปัจจุบันนี้ผู้บริหาร ครูผู้สอนสำนักเรียนต้องมีหลักการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ได้แก่ ๑)ด้านหลักสูตร ๒)ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓)ด้านสื่อการเรียนการสอน ๔) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และ ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล เป็นที่ตั้ง คือ ๑) ผู้บริหาร ครูผู้สอน ควรศึกษาวัตถุประสงค์ของหลักสูตรให้เข้าใจ เพื่อกำหนดเนื้อหาที่จำเป็นต่อการสอน สอนให้คิด วิเคราะห์ถึงเหตุถึงผล ๒) ผู้บริหาร ครูผู้สอน ควรจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ และควรคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนด้วย ๓)ผู้บริหาร ครูผู้สอน ควรศึกษาเทคนิคการใช้สื่อการเรียนการสอนสมัยใหม่ เพื่อที่จะได้ใช้ประกอบการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจต่อผู้เรียน ๔)ผู้บริหาร ครูผู้สอน ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย พัฒนาผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ให้มากที่สุด และ ๕) ผู้บริหาร ครูผู้สอน ควรมีการวัดผลและประเมินผลก่อนสอบธรรมสนามหลวง โดยกำหนดมาตรฐานให้เป็นแบบเดียวกันทั้งสำนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^๒

^๒ พระอดิคุณ ฐิตวโร (เอี่ยมดี) ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า๑.

Jeff Daniel Arrington ได้ศึกษาเรื่องการสร้างห้องเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ อะไรที่ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาต้องทราบเพื่อการเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ผลการวิจัยสรุปว่า ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาครูแกนนำมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสร้างห้องเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ได้แก่ ความรู้ในการเรียนการสอน และประสบการณ์ในการเรียนการสอน แต่ขาดความรู้ในการเรียนรู้ ยุคดิจิทัล ในการเป็นผู้นำทางวิชาการต้องอาศัยพื้นฐานของเหล่านี้ นักวิจัยแนะนำว่าความสามารถได้รับการพัฒนา และการฝึกอบรมได้ทันทีที่มีให้ในบริเวณนี้เช่นเดียวกับโอกาสที่จะมีส่วนร่วมกับนักเรียนครูและผู้นำการเรียนการสอนอื่น ๆ ในการใช้เครื่องดิจิทัลเพื่อวัตถุประสงค์ในการสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรมและการรับรู้ทั่วโลก^๓

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๑. ด้านครูสอน สรุปแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการในด้านครูสอน พบว่า ควรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์อย่างเต็ม ความรู้ความสามารถของตน และไม่ปกปิดปองความรู้แก่นักเรียน ควรสร้างความเป็นกัลยาณมิตรหรือ กัลยาณธรรมที่ดีของผู้เรียน ทำตนให้เป็นผู้น่ารัก เป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้ผู้เรียนอยากเข้าไปปรึกษา

๒. ด้านหลักสูตร สรุปแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร พบว่า ควรที่จะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยให้หลักสูตรเข้าถึงสังคมได้ง่ายขึ้นจึงมีการนำเสนอหรือโฆษณาอันเป็นสื่อกลางที่สามารถเข้าถึงสังคมได้ ควรที่จะมีตำราเรียนที่มีคุณภาพ มีเนื้อหาถูกต้อง ใช้แผนภาพ แผนภูมิ การใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมให้นักเรียนเห็นภาพชัดเจน ควรพานักเรียนไปชมคนที่มีธรรมะ และคนที่ไร้ธรรมะเช่นเรือนจำฯ จึงควรเลือกเฟ้นพระพุทธรูปที่ทันสมัย ดูจากตำราหลายเล่มจากต่างประเทศบ้าง และดูจากพระไตรปิฎก เป็นหลัก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เป็นเรื่องรองในการศึกษาหลักสูตร

๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน สรุปแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า ควรประยุกต์ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่ง ในรูปแบบสื่อการสอนที่ทันสมัยที่เป็นระบบ แอปพลิเคชัน การ์ตูนแอนิเมชัน ควรมีสื่อการสอนต่างๆ โดยการเรียนรู้ผ่านทางระบบออนไลน์ ผ่านทางสมาร์ตโฟน อีบุ๊กส์ ผ่านทางคอมพิวเตอร์ ที่มีเนื้อหาสาระเข้าถึงเข้าใจได้ง่ายสามารถชมได้ ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งจะสามารถทำให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่และผู้สนใจได้สะดวก

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล สรุปแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่าควรพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือศูนย์ข้อมูลกลางยังไม่มี ความทันสมัย และเข้าถึงได้ยาก ตลอด

^๓Jeff Daniel Arrington, "Creating 21 st Century Classrooms:What District Level Instructional Leaders Know about Leading 21 st Century Learning",The Degree of Doctor of Education, Major:Educational Administration,(University of Nebraska – Lincoln,United States, 2014, p. 87.

ถึงการหาข้อมูลต่างๆเป็นการยากที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับชั้นต่างได้ ควรมีจัดรูปแบบการวัดผลและประเมินผลแบบในระบบการศึกษาสายสามัญศึกษาบ้าง โดยนำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้ในการเรียนอันเป็นหัวข้อธรรมที่ทำให้เป็นนักปราชญ์(บัณฑิต)ได้ด้วยการฟัง การคิดวิเคราะห์ตามเนื้อหาที่สอน เมื่อไม่เข้าใจในปัญหาที่สอนก็ให้ซักถามแล้วนำไปจดบันทึกไว้ในสมุดการเรียน เพื่อช่วยในการทงจำ ซึ่งเป็นอีกทางหนึ่งอันจะเป็นอุปการคุณแก่ผู้เรียนในวันข้างหน้า

สรุปโดยรวมมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์สุชาติ เขมกาโร (แยมเดช) ได้วิจัยเรื่อง “ การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ คือ เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนวการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างเป็นพระภิกษุจำนวน ๑๐๓ รูป ในจำนวนทั้งสิ้น ๕ สำนักเรียน เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากเอกสาร หนังสือ ตำรา วารสาร เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ สารสนเทศ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่, ค่าร้อยละ, ค่าเฉลี่ย, ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน, t – test, F-test (One-WayANOVA) ผลของการวิจัยที่ได้พบว่าปัญหาอุปสรรคของการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อศึกษาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากโดยเรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ ๑)ด้านสื่อการเรียนการสอน ๒) ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน ๓) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน, และ ๔) ด้านหลักสูตรการเรียน การสอน

การเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเขตทวีวัฒนากรุงเทพมหานครพบว่าผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุจำแนกตามอายุพรรษา วุฒิการศึกษา มีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๕^๔

UNESCO ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาชีพอของประเทศในทวีปเอเชีย ได้แก่ ออสเตรเลีย บังคลาเทศ อินเดีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และศรีลังกา ผลการวิจัยพบว่าปัญหาการใช้หลักสูตรเป็นปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับขาดประสานงานที่ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้บริหารระดับต่างๆ ไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร และการติดตามการใช้หลักสูตรของครู ไม่ต่อเนื่อง นอกจากนั้นหลักสูตรยังไม่มีประสิทธิภาพเอกสารหลักสูตรไม่เพียงพอ ตำราเรียนไม่ทันสมัย ขาดแคลนหนังสืออ่านประกอบประการสุดท้าย คือ ศูนย์พัฒนาหลักสูตรการวางแผนในการนำหลักสูตรไปใช้ไม่ดีเท่าที่ควร^๕

^๔พระครูสังฆรักษ์สุชาติ เขมกาโร (แยมเดช)“การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๕),หน้า๑.

^๕UNESCO,“Strategies and Procedures in developing and Implementing Curriculum”,Bangkok,the Unesco Regional office for Education in Asia Oceania ,1978,p.66

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรสร้างสื่อในรูปแบบที่เป็นสื่อการ์ตูนธรรมชาติ หรือการนำข่าวจากทีวี จากสื่อต่างๆ มาถากเป็นธรรมชาติ เช่น ข่าวห่วย ข่าวฆาตกรรม ข่าวทำแท้ง ว่าชาตธรรมะข้อใด หรือ ข่าวเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ข่าวการเมือง ว่ามีพระพุทธรูปพจนตรัสไว้อย่างไรบ้าง

๒) ควรประยุกต์ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่ง ในรูปแบบสื่อการสอนที่ทันสมัย ที่เป็นระบบ แอปพลิเคชัน การ์ตูนแอนิเมชัน

๓) สร้างสื่อการสอนต่างๆ โดยการเรียนรู้ผ่านทางระบบออนไลน์ ผ่านทางสมาร์ทโฟน อีบุ๊กส์ ผ่านทางคอมพิวเตอร์ ที่มีเนื้อหาสาระเข้าถึงเข้าใจได้ง่ายสามารถชมได้ ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งจะสามารถทำให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่และผู้สนใจได้สะดวก

๔) พัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือศูนย์ข้อมูลกลางที่ยังไม่มีความทันสมัย และเข้าถึงได้ยากให้เข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ง่ายกว่าเดิม และการแสวงหาข้อมูลต่างๆผ่านทางระบบออนไลน์ เป็นช่วยพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับชั้นต่างได้เป็นอย่างดี

๕) ครูดีต้องมีทั้งวิชาและจรณะ วิชา คือ ความรู้ดี จรณะ คือ ความประพฤติดี ครูที่ดีมี คำกล่าวที่ท่านผู้รู้ให้คำนิยามไว้ว่า แนะนำให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น

๖) ควรเป็นผู้รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูด อะไรอย่างไร คอยให้ คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดีให้กับผู้เรียน เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ เป็นผู้พร้อมจะ รับฟังคำปรึกษา ซักถามคำเสนอและพิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

๑) ควรสร้างความเป็นกัลยาณมิตรหรือกัลยาณธรรมที่ดีของผู้เรียน ทำตนให้เป็นผู้น่ารัก เป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้ผู้เรียนอยากเข้าไปปรึกษา

๒) ควรเป็นผู้สร้างเครื่องคุ้มภัยจากทิศต่างๆ ให้แก่นักเรียน คือ ให้ความรู้ที่สามารถ เลี้ยงชีวิตได้และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

๓) สร้างเครื่องมือแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนและ ยุคสมัยให้ หลักสูตรเข้าถึงสังคมได้ง่ายขึ้นมีการนำเสนอหรือโฆษณาสื่อธรรมต่างๆที่สามารถเข้าถึงสังคมได้

๔) ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนส่งเสริมบุคลากรที่อยู่ ภายใต้อาณัติของตนเองให้ได้รับการศึกษาและให้เป็นคนใฝ่ใจในการเรียน ซึ่งเป็นภาระที่สำคัญที่บุคคล ผู้อยู่ในฐานะของผู้นำจำต้องสำเหนียกและพยายามผลักดันให้เกิดการตื่นตัวสนใจในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในสรรพวิชาการแขนงต่างๆ เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นแก่ตน

๕) สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างครูและนักเรียนอย่างสมัคสมานสามัคคีกลมเกลียว เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการร่วมกันจัดการเรียนรู้

๖) เรียนรู้เทคนิคและรูปแบบวิธีการวัดผลและประเมินผลแบบใหม่ในระบบการศึกษา สายสามัญศึกษาบ้าง เพื่อนำมาพัฒนาในรูปแบบการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนของทาง คณะสงฆ์บ้างในอนาคตข้างหน้า

๗) เจ้าสำนักเรียน หรือผู้บริหาร ควรให้การสนับสนุน ให้ความอนุเคราะห์ ให้กำลังใจแก่ พระภิกษุสามเณรที่ทำการศึกษาศรีปริยัติธรรมในด้านต่างๆเช่น เสนาสนะที่อยู่อาศัย ตำรา อุปกรณ์ การเรียนและปัจจัย ๔ ตามสมควร เพื่อให้เพียงพอแก่ความต้องการไม่ให้ขัดสนมากนัก

๘) เสริมสร้างคุณธรรมด้านการเรียนการสอนตามหลักพุทธวิธีการสอน คือ พุทธลีลาในการสอนของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วย ๑.สันตัสสนา หมายถึง สอนได้แจ่มแจ้ง ๒.สมาทปนา หมายถึง ให้มีความสนใจ ๓.สมุตตเตชนา หมายถึง สอนให้กล้าแสดงออก และ๔.สัมปหังสนา หมายถึง สอนให้มีความสุขสนาน ร่าเริง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาหลักสูตรการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร

๒. ควรศึกษาบทบาทของคณะสงฆ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนส่งเสริมด้านจัดการเรียนการสอนพระ

๓. ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมการใช้สื่อการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

อง. อภุชฎ. (ไทย) ๒๓/๑๕/๒๕๕ - ๒๕๗. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **อรรถกถาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระสูตรและอรรถกถา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมการศาสนา. **ธรรมศึกษาชั้นตรี ฉบับปรับปรุงใหม่ที่ประกาศใช้ในปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐.

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. **แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒.

กระทรวงศึกษาธิการ. **นิยามคำศัพท์หลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๕๓.

กิตติ รัตนราชสี. **สื่อการสอนและฝึกอบรม:จากสื่อพื้นฐานถึงสื่อดิจิทัล**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

กระทรวงศึกษาธิการ. **นิยามคำศัพท์หลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๕๓.

คำเป่า ลูกสร. สังคมวิทยาศาสตร์เบื้องต้น กระทรวงศึกษาธิการมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว **คณะวิทยาศาสตร์สังคม**. พิมพ์ที่ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว, ๒๕๕๔.

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ อ่างโนวันเพ็ญ วรณโกมล. **เอกสารประกอบวิชาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน**. คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๑.

จันทรานี สงวนนาม. **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทบุ๊คพอยท์จำกัด, ๒๕๕๑.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. **๘๐ นวัตกรรม การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นนทบุรี: พีบาลานซ์ดีไซด์แอนปรินต์ติ้ง, ๒๕๕๙.

ดาพร เวหะชาติ. การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๕.

ทิตนา แคมมณี. ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์จำกัด, ๒๕๕๓.

ทิตนา แคมมณี. ๑๔ วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

โนรี ใจใส่. คู่มือการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้. สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๒.

บุญเลี้ยง ทุมทอง. การพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: บริษัทแอคทีฟพรีน จำกัด, ๒๕๕๓.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี, ๒๕๕๓.

ประเวศ วะสี อ่างในทิตนา แคมมณี. กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญโญ). “การจัดการการควบคุมและการส่งเสริมการศาสนศึกษา” คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา กองแผนงานกรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, ๒๕๔๕.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พจนานุกรม เพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัด. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๑.

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. การจัดและการบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

มหาเถรสมาคม. ประกาศมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี พ.ศ. ๒๕๕๕.

ยนต์ ชุ่มจิต. ความเป็นครู(พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๐.

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๕.

สมศักดิ์ บุญปู. พระสงฆ์กับการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

สมยศ ต่ายแก้ว. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินตามสภาพจริง. เชียงใหม่: โรงพิมพ์
แสงศิลป์, ๒๕๕๑.

สุราษฎร์ พรหมจันทร์. ยุทธวิธีการเรียนการสอนวิชาเทคนิค.ฉบับปรับปรุง. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๐.

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

_____ . เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

_____ . เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ.๒๕๕๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกธรรมและแผนกบาลี พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๒.

สุราษฎร์ พรหมจันทร์. ยุทธวิธีการเรียนการสอนวิชาเทคนิค. ฉบับปรับปรุง. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๐.

สุนน อมรวิวัฒน์. หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นต์
เฮ้าส์. ๒๕๕๓.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. หลักการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โอ.เอส.พริ้นต์
เฮ้าส์. ๒๕๕๓.

อนุศักดิ์ สมิตสันต์ อ่างในภาวิตา ธาราศรีสุทธิ. การจัดและการบริหารงานวิชาการ.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. หลักการสอน(ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นต์
เฮ้าส์. ๒๕๕๓.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

เจ้าอธิการณาวี ปัญญาโคโม (คลังสติริ). “ศึกษาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต..บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.**

พระครูสิทธิกิจธารัง (สถิตย์ สถิตถิโก). “ประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนก
ธรรม ในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.**

พระครูสังฆรักษ์สุชาติ เขมกาโร (แย้มเดช). “การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกธรรม เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.**

พระครูสังฆรักษ์วินัย ปาสาทิโก (วงษ์สุเทพ). “การจัดการเรียนการสอนของครูสำนักเรียนพระปริยัติ
ธรรมแผนกธรรมเขตบางกอกน้อยกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.**

พระครูขันตวีโรภาส (บุญรอด). “การจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เขตยานนาวา-สาทรและบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระครูสารกิจไพศาล (ณัฐวุฒิ ธรรมจินดา). “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาถาวร ถาวรเมธี (ภูแฝงทอง). “การจัดการเรียนการสอนบาลีโรงเรียนพระปริยัติธรรมคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหาสมบัติ อากาศโร (ระสารักษ์). “การจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาภักมปนาท กิตติภุโท (ทองแสน). “ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาบุญชัย ปภัสสรเมธี (จูแวน). “ศึกษาสภาพการดำเนินงานการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร”. **ปริญญาโท กศ.ม.. (การบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

พระอดีตคุณ วิฑูโร (เอี่ยมดี). “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

อำนาจ บัวศิริ. **ผู้ปรับโฉมโรงเรียนพระปริยัติธรรม**. [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑. จาก: www.manager.co.th/Dhamma/ViewNews.aspx?NewsID=95000000529.

๒. ภาษาอังกฤษ

Assin. "Teacher Education in an Era of Transformation". preparing teacher for all the worldchildren: An era of transformation. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House, 1995.

Good. C.V.. **Dictionary of Education**. New York : McGrew-Hill, 1973.

Hessong & Thomas. **Introduction to education**. New York: McMillan, 1987.

- Hilgard E.R. and G.H. Bower. **Theories of Learning**, 4 ed. New York: Appleton-Century, 1974.
- Jeff Daniel Arrington. "Creating 21st Century Classrooms: What District Level Instructional Leaders Know about Leading 21st Century Learning". **The Degree of Doctor of Education. Major : Educational Administration. University of Nebraska – Lincoln**. United States, 2014.
- John B. Hough and Thomas K. Duncan. **Teaching : Description Analysis**. Massachusetts : Addison-Wesley, 1970.
- Macquarie. Thesaurus. **Collins co build dictionary English Language**. Sydney: The Macquarie Library Pty, 1992.
- Rico Paulo Tolentino. "Correlates of Information and Communication Technology (ICT) Integration in Teaching Secondary School Subjects". **The Degree of Master of Arts in Education**. Bulacan State University. Philippines, 2011. abstract .
- Rosenshine. B. & Furst. N.F. "**Research on Teacher Performance Criteria**." In **Research in Teacher Education**. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-Hall, 1971.
- UNESCO. "**Strategies and Procedures in developing and Implementing Curriculum**". **Bangkok** : the Unesco Regional office for Education in Asia Oceania, 1978.
- Williams. C.O.. "**An In – Depth Investigation of Explicit Tasks Performed by Selected Indiana Junior High School Principals**". **Dissertation Abstracts International** .(1972) 32 (9) 4909 – A .

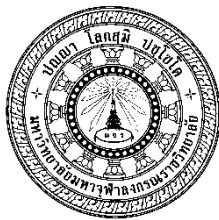
ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- แบบสอบถามสำหรับหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์เป็นรายข้อ (IOC)
- การแปลผลค่า IOC จากแบบสอบถาม
- แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
- แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสอบถามสำหรับหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์เป็นรายข้อ (IOC)

*****

เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริยธรรมของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง
จังหวัดสมุทรปราการ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับที่ตรงกับระดับการพิจารณาของท่านเกี่ยวกับเรื่อง
แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะกัลยาณมิตร สำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนนทบุรี
ซึ่งมีระดับเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

- +๑ หมายถึง ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือใช้ได้
- ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือต้องปรับปรุง
- ๑ หมายถึง ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือต้องตัดทิ้ง

ตัวอย่าง

ข้อ	รายการ	ระดับการพิจารณา			
		+๑	๐	-๑	หมายเหตุ
๐	มีการกล่าวทักทายอย่างสนิทสนมเป็นกันเอง	✓			

จากตัวอย่าง

ข้อ ๐ ท่านเห็นว่า ท่านมีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นในการส่งเสริมการ
รักษาศีล ๕ ในด้านที่ ๑ กระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ (รวมคิด) อยู่ในระดับใช้ได้

พระครูปลัดสวຍ ฐิตธมโม (บัวแก้ว)
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา

ตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา

อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านที่สุดเพียงข้อเดียว โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

- +๑ หมายถึง ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือใช้ได้
- ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือต้องปรับปรุง
- ๑ หมายถึง ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือต้องตัดทิ้ง

ข้อ ที่	แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียน พระปรียัติ ธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ	ระดับความคิดเห็น ioc			
		+๑	๐	-๑	ข้อเสนอแนะ
	๑.ด้านครูสอน				
๑	เป็นผู้สั่งสอน หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ด้วยวิธีการ ต่าง ๆ ในสถานศึกษา				
๒	เป็นผู้ที่ปลูกฝังความรู้ ความคิด และพัฒนาจิตใจของผู้เรียน ให้มีความเจริญในทุกๆด้าน				
๓	เป็นนักปฏิวัติการศึกษาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การศึกษาของ ชาติให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น				
๔	มีวิชาความรู้ และวิธีการสอน มีความรัก ความเมตตากรุณา ความสุภาพ ความอ่อนโยนต่อศิษย์ มีความอดทน ความ เสียสละ				
๕	เป็นผู้เน้นคุณธรรม รู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม เป็นผู้พัฒนาผู้เรียนให้มีความรับผิดชอบใน หน้าที่ของตน ประพฤติตนให้เป็นที่รักที่เคารพของนักเรียน				
	๒.ด้านหลักสูตร				
๑	หลักสูตรมีเนื้อหาในรายวิชาที่สอนตามจุดประสงค์สามารถ นำไปปฏิบัติได้จริง				
๒	หลักสูตรสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติและค่านิยมได้				
๓	หลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและ ระดับชั้น				
๔	หลักสูตรสามารถใช้เป็นแผนพัฒนาการเรียนการสอนให้ เหมาะสมกับสมัย				
๕	หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีและ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคม				

ข้อ ที่	แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียน พระปริยัติ ธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ	ระดับความคิดเห็น ioc			
		+๑	๐	-๑	ข้อเสนอแนะ
	๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน				
๑	มีการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญาที่มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งปวง				
๒	มีการมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมตามจุดประสงค์				
๓	มีการจัดการบรรยากาศ และสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะกับ ผู้เรียน				
๔	มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียนเพื่อให้เกิด ความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง				
๕	มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนด้วยวิธีหลากหลาย เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดความรู้อย่างสร้างสรรค์				
	๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน				
๑	มีการใช้สื่อที่น่าสนใจ เพื่อนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนให้สามารถบรรลุ วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้				
๒	มีการใช้สื่อที่กระตุ้นความสนใจและความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนได้ ชัดเจนขึ้น				
๓	มีการใช้สื่อหลากหลายรูปแบบในการเรียนการสอน เพื่อ กระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจมากขึ้น				
๔	มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางในการช่วยให้กิจกรรมการเรียนการ สอนสะดวกยิ่งขึ้น				
๕	มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางที่ช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้นเป็นการสร้าง แรงจูงใจ และความคิดสร้างสรรค์สามารถแก้ปัญหาในการ เรียนรู้ได้				
	๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล				
๑	มีการกำหนดค่าแทนคุณลักษณะที่ต้องการวัดโดยใช้เครื่องมือที่ มีคุณภาพ				
๒	มีกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้ตรงกับจุดมุ่งหมายเพื่อ เปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกัน				
๓	มีกระบวนการใช้เครื่องมือหรือวิธีการวัดที่หลากหลาย เพื่อ ได้มาซึ่งข้อมูลตามความมุ่งหมายของการเรียน				
๔	จัดทำเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับ การศึกษาชั้นต่างๆ				
๕	มีกระบวนการเก็บรวบรวมหลักฐานและข้อมูลทางการศึกษา ของผู้เรียน เพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ				

ข้อ ที่	แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ	ระดับความคิดเห็น ioc			
		+๑	๐	-๑	ข้อเสนอแนะ
	๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล				
๑	มีการกำหนดค่าแทนคุณลักษณะที่ต้องการวัดโดยใช้ เครื่องมือที่มีคุณภาพ				
๒	มีกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย เพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกัน				
๓	มีกระบวนการใช้เครื่องมือหรือวิธีการวัดที่หลากหลาย เพื่อ ได้มาซึ่งข้อมูลตามความมุ่งหมายของการเรียน				
๔	จัดทำเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับ การศึกษาชั้นต่างๆ				
๕	มีกระบวนการเก็บรวบรวมหลักฐานและข้อมูลทางการศึกษา ของผู้เรียน เพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ				

การแปลผลค่า (IOC) จากแบบสอบถาม

คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ คน ที่ได้ประเมินความสอดคล้อง โดยมี
เกณฑ์การให้คะแนนเพื่อหาค่า IOC ของผู้เชี่ยวชาญ โดยกำหนดเป็น ๓ ระดับ ได้แก่

- +๑ หมายถึง เหมาะสมว่า แบบสอบถามวัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา
- ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่า แบบสอบถามวัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา
- ๑ หมายถึง ไม่เหมาะสมว่า แบบสอบถามไม่ได้วัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตาม
เนื้อหา

แบบสอบถามที่ถือว่ามีความเที่ยงตรงตามเนื้อหาในระดับดี สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้
จะต้องมีค่า IOC เกินกว่า ๐.๕ เป็นต้นไป

ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน

(IOC Index of Objective Congruence)

เรื่อง

แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมือง
สมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

เกณฑ์การให้คะแนน มีดังนี้

- +๑ = แน่ใจ หมายถึง แบบสอบถามสามารถนำไปวัดได้อย่างแน่นอน
- ๐ = ไม่แน่ใจ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าจะวัดได้
- ๑ = ไม่แน่ใจ หมายถึง แบบสอบถามไม่สามารถนำไปวัดได้อย่างแน่นอน

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน					รวม/คน	ผลของ IOC	สรุปผล
	คนที่ ๑	คนที่ ๒	คนที่ ๓	คนที่ ๔	คนที่ ๕			
๑.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๑.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๒.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๓.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๔.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๕.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๖.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๗.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๘.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๙.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๐.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๑.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๒.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๓.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๔.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๕.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๖.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๗.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๘.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๙.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๐.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๑.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๒.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๓.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน					รวม/คน	ผลของ IOC	สรุปผล
	คนที่ ๑	คนที่ ๒	คนที่ ๓	คนที่ ๔	คนที่ ๕			
๓๔.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๕.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๖.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๗.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๘.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๙.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๐.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๑.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๒.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๓.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๔.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๕.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๖.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๗.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๘.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
							๑.๐๐	ใช้ได้

สรุปผลการหา ค่า IOC จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่านตรวจเครื่องมือวิจัย ทุกท่านมีความเห็นว่าเป็นแบบสอบถามเรื่อง แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

ให้สอดคล้องกับตัวแปรทั้ง ๕ ด้าน คือ

- ๑.ด้านครูสอน
- ๒.ด้านหลักสูตร
- ๓.ด้านการจัดการเรียนการสอน
- ๔.ด้านสื่อการเรียนการสอน
- ๕.ด้านการวัดผลและประเมินผล

โดยที่ ค่า IOC = +๑ คือ แบบสอบถามสามารถนำไปวัดได้อย่างแน่นอน

ค่า IOC = ๐ คือ ไม่แน่ใจว่าจะวัดได้

ค่า IOC = -๑ คือ แบบสอบถามไม่สามารถนำไปวัดได้อย่างแน่นอน

โดยใช้วิธีเลือกข้อคำถามของแบบสอบถามที่มีค่ากำหนดทางสถิติที่ ๐.๐๕ ขึ้นไป จากคำถามทั้งหมด ๓๐ ชุด ใช้ได้ ๓๐ ชุด คือ มีข้อคำตอบของแบบสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง ๕ ท่าน ในการหาค่า (IOC) และได้ค่า IOC มากกว่า ๑.๐๐ ทุกข้อ นั้นหมายความว่าแบบสอบถามสามารถนำไปวัดผลของแบบสอบถามได้อย่างแน่นอน

แบบสอบถาม

แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม

อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ เท่านั้น แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน ๕ ด้าน คือ ด้านครูสอน ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล

ลักษณะของแบบสอบถามฉบับนี้เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ๕ ระดับ ดังนี้ คือ

- ระดับ ๕ หมายถึง มีการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด
- ระดับ ๔ หมายถึง มีการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก
- ระดับ ๓ หมายถึง มีการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง
- ระดับ ๒ หมายถึง มีการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับน้อย
- ระดับ ๑ หมายถึง มีการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ขอแสดงความนับถือ

พระครูปลัดสวຍ ฐิตธมโร (บัวแก้ว)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง :โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน แต่ละข้อให้ครบทุกข้อตามสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

๑. อายุ

๑๒ - ๑๖ ปี   ๑๗ - ๒๑ ปี

๒๒- ๒๖ ปี   ๒๗ - ๓๑ ปี

๓๒ ปีขึ้นไป

๒. สถานภาพ

พระภิกษุ   สามเณร

๓. พรรษา

ต่ำกว่า ๓ พรรษา

๓ - ๖ พรรษา

๗ - ๑๐ พรรษา

๑๑ พรรษาขึ้นไป

๔. วุฒิการศึกษาทางธรรม

นักธรรมตรี

นักธรรมโท

นักธรรมเอก

๕. วุฒิการศึกษาทางบาลี

เปรียญตรี (ประโยค ๑-๒ -ป.ธ.๓)

เปรียญโท (ป.ธ.๔,๕,๖)

เปรียญเอก (ป.ธ.๗,๘, ๙)

๖. วุฒิการศึกษาสายสามัญ

มัธยมศึกษาตอนต้น

มัธยมศึกษาตอนปลาย

ปริญญาตรีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน ๕ ด้าน คือ ด้านครูสอน ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องระดับการเรียนการสอนที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้ คือ

ระดับ ๕ หมายถึง มีการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับ ๔ หมายถึง มีการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก

ระดับ ๓ หมายถึง มีการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ ๒ หมายถึง มีการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับน้อย

ระดับ ๑ หมายถึง มีการพัฒนาการเรียนการสอน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑.ด้านครูสอน						
๑	เป็นผู้สั่งสอน หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษา					
๒	เป็นผู้ที่ปลูกฝังความรู้ ความคิด และพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้มีความเจริญในทุกๆด้าน					
๓	เป็นนักปฏิบัติการศึกษาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การศึกษาของชาติให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น					
๔	มีวิชาความรู้ และวิธีการสอน มีความรัก ความเมตตากรุณา ความสุภาพ ความอ่อนโยนต่อศิษย์ มีความอดทน ความเสียสละ					
๕	เป็นผู้เน้นคุณธรรม รู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม เป็นผู้พัฒนาผู้เรียนให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ประพฤติตนให้เป็นที่รักที่เคารพของนักเรียน					
๒.ด้านหลักสูตร						
๑	หลักสูตรมีเนื้อหาในรายวิชาที่สอนตามจุดประสงค์สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง					
๒	หลักสูตรสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติและค่านิยมได้					
๓	หลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและระดับชั้น					
๔	หลักสูตรสามารถใช้เป็นแผนพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสมัย					
๕	หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคม					

ข้อ ที่	แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
	๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน					
๑	มีการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญามีทัศนคติที่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งปวง					
๒	มีการมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์					
๓	มีการจัดการบรรยากาศ และสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน					
๔	มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียนเพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง					
๕	มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนด้วยวิธีหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้อย่างสร้างสรรค์					
	๔. ด้านสื่อการเรียนการสอน					
๑	มีการใช้สื่อที่น่าสนใจ เพื่อนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้					
๒	มีการใช้สื่อที่กระตุ้นความสนใจและความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนได้ชัดเจนขึ้น					
๓	มีการใช้สื่อหลากหลายรูปแบบในการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจมากขึ้น					
๔	มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางในการช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น					
๕	มีการใช้สื่อเป็นตัวกลางที่ช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้นเป็นการสร้างแรงจูงใจ และความคิดสร้างสรรค์สามารถแก้ปัญหาในการเรียนรู้ได้					

ข้อ ที่	แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
	๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล					
๑	มีการกำหนดค่าแทนคุณลักษณะที่ต้องการวัดโดยใช้ เครื่องมือที่มีคุณภาพ					
๒	มีกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย เพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกัน					
๓	มีกระบวนการใช้เครื่องมือหรือวิธีการวัดที่หลากหลาย เพื่อ ได้มาซึ่งข้อมูลตามความมุ่งหมายของการเรียน					
๔	จัดทำเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับ การศึกษาชั้นต่างๆ					
๕	มีกระบวนการเก็บรวบรวมหลักฐานและข้อมูลทางการศึกษา ของผู้เรียน เพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ					

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

คำชี้แจง แบบถามสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ-ฉายา-นามสกุล .....

วุฒิการศึกษา .....

ตำแหน่ง .....

วัน/เดือน/ปีที่ให้สัมภาษณ์ .....

สถานที่ให้สัมภาษณ์ .....

วิธีการสัมภาษณ์   บันทึกเสียง   จัดบันทึกตามคำสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ

๑. ท่านคิดว่าแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการด้านครูสอน ได้แก่ ๑)มีวิชาความรู้ และวิธีการสอน มีความรัก ความเมตตากรุณา ความสุภาพ ความอ่อนโยนต่อศิษย์ มีความอดทน ความเสียสละ ๒)เป็นผู้สั่งสอน หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษา ๓)เป็นผู้ที่ปลูกฝังความรู้ ความคิด และพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้มีความเจริญในทุกๆด้าน ควรมีแนวทางเป็นอย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร ได้แก่ ๑)หลักสูตรมีเนื้อหาในรายวิชาที่ สอนตามจุดประสงค์สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ๒)หลักสูตรสามารถใช้เป็นแผนพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสมัย ๓) หลักสูตรสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติและค่านิยมได้ ควรมีแนวทางอย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

๓. ท่านคิดว่าแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ๑)การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญามีทัศนคติที่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งปวง และมีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ระหว่างครูและนักเรียนเพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ๒)มีการมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ ๓) มีการจัดการบรรยากาศ และสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน ควรมีแนวทางอย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

๔. ท่านคิดว่าแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ ๑) การใช้สื่อหลากหลายรูปแบบในการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจมากขึ้น ๒) การใช้สื่อที่กระตุ้นความสนใจและความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนได้ชัดเจนขึ้น ๓) การใช้สื่อที่น่าสนใจ เพื่อนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ควรมีแนวทางอย่างไร

ตอบ.....
 .....
 .....

๕. ท่านคิดว่าแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล ได้แก่ ๑) กระบวนการเก็บรวบรวมหลักฐานและข้อมูลทางการศึกษาของผู้เรียน เพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ๒) กระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้ตรงกับจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกัน ๓) จัดทำเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับการศึกษาชั้นต่างๆควรมีแนวทางอย่างไร

ตอบ.....
 .....
 .....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญและหนังสือเชิญ

- รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

- หนังสือถึงผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย

ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย จำนวน ๕ ท่าน ดังนี้

๑. ดร.เกษม แสงนนท์   ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ
บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์   อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ผศ.ดร.อุทัย สติมัน   อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

๔. ดร.กฤษฎา นันทเพ็ชร   อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยบูรพา

๕. ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ   อาจารย์วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม/ผู้ทรงคุณวุฒิ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ โทร.๐๘๙-๘๑๙-๕๙๙๑
 ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๙๙๙ วันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑
 เรื่อง ขออนุมัติคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.เกษม แสงนนท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดสวดี ฉายา วิฑฐมโม นามสกุล บัวแก้ว รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๐๐๒
 นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
 การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนิสิตกำลังดำเนินงานวิจัยเรื่อง
 “แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัด
 สมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จึงใคร่ขออนุมัติคราะห์ให้ท่านเป็น
 ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย และให้ข้อเสนอแนะในการนำไปปรับปรุงพัฒนา
 เครื่องมือวิจัย อันจะส่งผลให้ได้งานวิจัยที่มีคุณภาพต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุมัติคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(ดร.เกษม แสงนนท์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ขอรับรองว่าได้ผ่านการตรวจเครื่องมือวิจัยแล้ว

(ดร.เกษม แสงนนท์)

วันที่ ๒๑/๑๑/๖๑

หมายเหตุ : หนังสือฉบับนี้จะไม่สมบูรณ์ในการนำไปใช้อ้างอิงถึงผลการตรวจเครื่องมือวิจัย หากไม่ได้รับการลงนามโดยผู้ตรวจเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ โทร.๐๘๙-๘๑๙-๕๙๕๑
 ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๙๙๙ วันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑
 เรื่อง ขออนุมัติโครงการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดสวຍ ฉายา วิฑฐมโฆ นามสกุล บัวแก้ว รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๐๐๒
 นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
 การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนิสิตกำลังดำเนินงานวิจัยเรื่อง
 “แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัด
 สมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จึงใคร่ขออนุมัติโครงการให้ท่านเป็น
 ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย และให้ข้อเสนอแนะในการนำไปปรับปรุงพัฒนา
 เครื่องมือวิจัย อันจะส่งผลให้ได้งานวิจัยที่มีคุณภาพต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุมัติ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(ดร.เกษม แสงนนท์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ขอรับรองว่าได้ผ่านการตรวจเครื่องมือวิจัยแล้ว

(ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์)

วันที่ 1/๑๑/๒๕๖1

หมายเหตุ : หนังสือฉบับนี้จะไม่สมบูรณ์ในการนำไปใช้อ้างอิงถึงผลการตรวจเครื่องมือวิจัย หากไม่ได้รับการลงนามโดยผู้ตรวจเครื่องมือ

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๕๓

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๓๗๐
โทร. ๐๘๙-๘๑๙-๕๙๙๑

๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย
เรียน ดร.นิเวศ วงศ์สุวรรณ
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดสวย ฉายา วิฑูรธโม นามสกุล บัวแก้ว รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๐๐๒
นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนิสิตกำลังดำเนินงานวิจัยเรื่อง
“แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัด
สมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย และให้ข้อเสนอแนะในการนำไปปรับปรุงพัฒนา
เครื่องมือวิจัย อันจะส่งผลให้ได้งานวิจัยที่มีคุณภาพต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.เกษม แสงนนท์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ขอรับรองว่าได้ผ่านการตรวจเครื่องมือวิจัยแล้ว

(ดร.นิเวศ วงศ์สุวรรณ)

วันที่ ๕.๑๑.๖๑

หมายเหตุ : หนังสือฉบับนี้จะไม่สมบูรณ์ในการนำไปใช้อ้างอิงถึงผลการตรวจเครื่องมือวิจัย หากไม่ได้รับการลงนามโดยผู้ตรวจเครื่องมือ

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๕๓

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๘๙-๘๑๙-๕๙๙๑

๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย
เรียน ดร.กฤษฎา นันทเพ็ชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดสวຍ ฉายา วิฑูรธโม นามสกุล บัวแก้ว รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๐๐๒
นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนิสิตกำลังดำเนินงานวิจัยเรื่อง
“แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัด
สมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย และให้ข้อเสนอแนะในการนำไปปรับปรุงพัฒนา
เครื่องมือวิจัย อันจะส่งผลให้ได้งานวิจัยที่มีคุณภาพต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.เกษม แสงนath)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ขอรับรองว่าได้ผ่านการตรวจเครื่องมือวิจัยแล้ว

(ดร.กฤษฎา นันทเพ็ชร)

วันที่ ๖ ธค ๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๕๓

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๘๙-๘๑๙-๕๙๙๑

๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย
เรียน ผศ.ดร.อุทัย สติมัน
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดสวย ฉายา วิฑูรย์โม นามสกุล บัวแก้ว รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๐๐๒
นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนิสิตกำลังดำเนินงานวิจัยเรื่อง
“แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัด
สมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย และให้ข้อเสนอแนะในการนำไปปรับปรุงพัฒนา
เครื่องมือวิจัย อันจะส่งผลให้ได้งานวิจัยที่มีคุณภาพต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.เอกหม แสงนath)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ขอรับรองว่าได้ผ่านการตรวจเครื่องมือวิจัยแล้ว

(ผศ.ดร.อุทัย สติมัน)
วันที่ ๒๑/๑๒/๖๑

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและหนังสือเชิญ

- รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์
- หนังสือถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว.๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์และแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย
 นมัสการ ผู้อำนวยการกลางวิชาการ
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน ๑๐ ชุด
 ๑. แบบขออนุญาตสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียน จำนวน ๑ ชุด
 ๒. เก็บแบบสอบถามจากพระภิกษุในเจ้าสำนักเรียน จำนวน ชุด

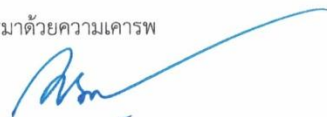
ด้วย พระครูปลัดสวดย ฉายา จิตธมโม นามสกุล บัวแก้ว รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๐๐๓
 นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
 การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนิสิตกำลังดำเนินงานวิจัย
 เรื่อง “แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอ
 เมืองจังหวัดสมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียนและเก็บข้อมูล
 แบบสอบถามจากพระภิกษุในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ
 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระ
 ปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ” ดังนั้น ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
 ได้รับการอนุเคราะห์เป็นอย่างดีและขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

 ผู้อำนวยการกลางวิชาการ
 30 พ.ค. ๒562

 (ดร.เกษม แสงนนท์)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว.๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์และแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย
 นมัสการ เสด็จอานาตวัตถ์ท่านสิริวิโรจ
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน ชุด
 ๑. แบบขออนุญาตสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียน จำนวน ชุด
 ๒. เก็บแบบสอบถามจากพระภิกษุในเจ้าสำนักเรียน จำนวน ชุด

ด้วย พระครูปลัดสวຍ ฉายา จิตธมโม นามสกุล บัวแก้ว รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๐๐๓
 นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
 การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนิสิตกำลังดำเนินงานวิจัย
 เรื่อง “แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอ
 เมืองจังหวัดสมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียนและเก็บข้อมูล
 แบบสอบถามจากพระภิกษุในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ
 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระ
 ปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ” ดังนั้น ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
 ได้รับการอนุเคราะห์เป็นอย่างดีและขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ดร.เกษม แสงนนท์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

หนังสือฉบับนี้จะไม่สมบูรณ์ในการนำไปอ้างอิงถึงผลการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย หากไม่ได้รับการลงนามรับรอง

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว.๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์และแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย
นมัสการ **เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน ๑๐ ชุด
๑. แบบขออนุญาตสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียน จำนวน ๑๐ ชุด
๒. เก็บแบบสอบถามจากพระภิกษุในเจ้าสำนักเรียน จำนวน ชุด

ด้วย พระครูปลัดสวดย ฉายา จิตธมโม นามสกุล บัวแก้ว รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๐๐๓
นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนิสิตกำลังดำเนินงานวิจัย
เรื่อง “แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอ
เมืองจังหวัดสมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียนและเก็บข้อมูล
แบบสอบถามจากพระภิกษุในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ
เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระ
ปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ” ดังนั้น ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับการอนุเคราะห์เป็นอย่างดีและขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(ดร.เกษม แสงนนท์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

หนังสือฉบับนี้จะไม่สมบูรณ์ในการนำไปอ้างอิงถึงผลการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย หากไม่ได้รับการลงนามรับรอง

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว.๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์และแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย
 นามสกุล **เจ้าอาวาสวัดแหวกงา**
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน **๒๐** ชุด
 ๑. แบบขออนุญาตสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียน จำนวน **๑** ชุด
 ๒. เก็บแบบสอบถามจากพระภิกษุในเจ้าสำนักเรียน จำนวน **๑๙** ชุด

ด้วย พระครูปลัดสวดี ฉายา จิตธมโม นามสกุล บัวแก้ว รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๐๐๓
 นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
 การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนิสิตกำลังดำเนินงานวิจัย
 เรื่อง “แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอ
 เมืองจังหวัดสมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียนและเก็บข้อมูล
 แบบสอบถามจากพระภิกษุในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ
 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระ
 ปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ” ดังนั้น ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
 ได้รับการอนุเคราะห์เป็นอย่างดีและขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.เกษม แสงนนท์
 ผู้อำนวยการหลักสูตร
 ๒๕๖ ๗-๓. ๕๕

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ดร.เกษม แสงนนท์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

หนังสือฉบับนี้จะไม่สมบูรณ์ในการนำไปอ้างอิงถึงผลการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย หากไม่ได้รับการลงนามรับรอง

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว.๒๙๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์และแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย
นมัสการ **เส้าอาวาสวัดบางโพง**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน ๓๐ ชุด
๑. แบบขออนุญาตสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียน จำนวน ๕ ชุด
๒. เก็บแบบสอบถามจากพระภิกษุในเจ้าสำนักเรียน จำนวน ๕ ชุด

ด้วย พระครูปลัดสวย ฉายา จิตธมโม นามสกุล บัวแก้ว รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๐๐๓
นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนิสิตกำลังดำเนินงานวิจัย
เรื่อง “แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอ
เมืองจังหวัดสมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียนและเก็บข้อมูล
แบบสอบถามจากพระภิกษุในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ
เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระ
ปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ” ดังนั้น ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับการอนุเคราะห์เป็นอย่างดีและขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนึ่งขอ
พระครูพุทธวิจิตรกิจจานุ
๔ ต.พ. ๖๒

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ดร.เกษม แสงนนท์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/๕๗๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อทดสอบเครื่องมือวิจัย
นมัสการ เจ้าสำนักเรียนวัดบางแก้ว
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อทดสอบเครื่องมือวิจัย จำนวน ๓๐ ชุด

ด้วย พระครูปลัดสวຍ ฉายา จิตธมโม นามสกุล บัวแก้ว รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๐๐๓
นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนิสิตกำลังดำเนินงานวิจัย
เรื่อง “แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม อำเภอ
เมืองจังหวัดสมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากนักเรียนพระปริยัติ
แผนกธรรม เพื่อทดสอบเครื่องมือวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ดังนั้น ทางหลักสูตรพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์เป็นอย่างดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(ดร.เกษม แสงนนท์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

อนุญาตให้แจกแบบสอบถามได้ พระครูโพธิ์วิเทศ
เจ้าคณะตำบล วรธาเทวี เจ้าอาวาส วัดบางแก้ว ๒๘/๑๒/๖๑

หนังสือฉบับนี้จะไม่สมบูรณ์ในการนำไปอ้างอิงถึงผลการเก็บรวบรวมข้อมูลทดลองวิจัย หากไม่ได้รับการลงนามรับรอง

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูปลัดสวຍ จิตฺตมโฆ (บัวแก้ว)
- เกิดวัน : ๒๗ เมษายน ๒๕๐๓
- ชาติภูมิ : สมุทรปราการ
- การศึกษา : ปบส.
พธ.บ. สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ตำแหน่ง : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกลางวรวิหาร
- อุปสมบท :
- สังกัด : วัดกลางวรวิหาร ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองสมุทรปราการ
จังหวัดสมุทรปราการ
- ปีที่เข้าศึกษา : ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ๒๕๖๒
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดกลางวรวิหาร ซอย ๑ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองสมุทรปราการ
จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐
โทร. ๐๙๘-๕๐๓-๓๗๓๐